

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Diplomová práce

Mgr. Pavel Beneš

Druhý život cisterciáckého kláštera v Plasích (1623 – 1785):
proboštví v Mariánské Týnici a kaple Jména Panny Marie v
Mladoticích v projevech řádových festivit

The Second Life of the Cistercian Monastery at Plasy (1623 – 1785): Provostry
at Mariánská Týnice and Chapel of the Name of Mary at Mladotice in
Manifestation of the Order Festivities

Poděkování

Mé poděkování na tomto místě patří vedoucímu diplomové práce prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, PhD. za podporu zvoleného tématu, vstřícný přístup a konzultace. Děkuji své konzultantce PhDr. Ireně Bukačové, ředitelce Muzea a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici, za dlouhodobou a trpělivou konzultační práci, cenné rady a podněty při zpracování primárních latinských textů.

Děkuji prof. PhDr. Kateřině Charvátové, Csc., Mgr. Radce Těšínské Lomičkové, PhD. a Mgr. Kateřině Zylinské za doporučení a rady. Děkuji Pavlu Duchoňovi a kolegům z plaského kláštera, kteří mně s laskavostí zpřístupnili prostory kláštera.

Poděkování dále patří pracovníkům knihoven a archivů.

Děkuji Prof. Johnu Beldonu Scottovi, PhD. za přijetí do semináře Seminar Problems in Baroque Art: Art and Spectacle v zimním semestru 2013 a za inspirativní podněty.

Velký dík patří mé rodině za podporu a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 31. července 2016

.....
Mgr. Pavel Beneš

Abstrakt

Předložená diplomová práce je věnována barokní etapě cisterciáckého kláštera v Plasích a řádovým festivům, které významnou měrou doprovázely klášterní život a tvořily plnohodnotnou součást života nově obnoveného klášterního areálu a nových sakrálních založení.

Práce je rozdělena do pěti částí, které představují jednotlivé složky zvoleného tématu. První část práce sleduje duchovní a společenský vývoj cisterciáckého řádu, jeho působení v Čechách a přiblížení řádové liturgie. Mariánská úcta tvoří nedělitelnou součást cisterciácké zbožnosti a je tématem jedné z kapitol diplomové práce. Obnova kláštera souvisí s osobnostmi opatů, volených představitelů řádu, a jejich uměleckými ambicemi. Největší pozornost je v diplomové práci věnována souvislosti primárních pramenů k jednotlivým aspektům řádového života, ať už se jedná o projevy řádové liturgie, položení základního kamene, či oslavení nově vznikající architektury z díla Jana Blažeje Santiniho–Aichela. Závěr tvoří shrnutí a zhodnocení naplnění tématu diplomové práce.

Předložená diplomová práce by nemohla vzniknout bez seznámení se s fondem velké řady odborných prací na téma plaského kláštera a především bez studia a zpracování vybraných primárních pramenů a bez poznání památek in situ.

Klíčová slova

Barokní kultura – cisterciácký řád – architekt Jan Blažej Santini-Aichel – cisterciácký klášter v Plasích – kaple Jména Panny Marie v Mladoticích – proboštství v Mariánské Týnici

Abstract

The present thesis focuses at analysing the development of the Cistercian monastery in Plasy during the Baroque period, as well the monastery festivities, which belonged among important events of the monastery's everyday life, being an inseparable part of routine within the renewed monastery structure and new sacral foundations.

The thesis is structured into five chapters, each analysing a particular part of the present topic. The first chapter maps the spiritual and social development of the Cistercian Order and its activities in the Czech Lands, and describes the specifics of the Order liturgy. The adoration of Our Lady has been an inseparable part of the Cistercian devotion and, as such, has become the topic of one of the chapters of the present thesis. Plasy monastery's abbots, the elected superiors of the order, were closely tied to the renewal of the monastery, applying their artistic ambitions to the reconstruction.

The major focus of the whole thesis is set on the linkage of primary sources to the individual aspects of life of the Order, such as the Order liturgy, the issue of the foundation stones, or the apotheosis of the newly built structures by Giovanni Battista Santini-Aichel. The concluding chapter summarizes and evaluates the outcomes of the thesis.

The present theses could not have been completed without not only researching numerous treatises dealing with the history of the Plasy Monastery, but, first and foremost, analysing and processing the selected primary sources and performing a diligent field research.

Keywords

Baroque Culture – Cistercian Order – Architect Giovanni Battista Santini-Aichel – Cistercian Monastery at Plasy – Chapel of the Name of Mary at Mladotice – Provostry at Mariánská Týnice

Obsah

Předmluva

Úvod

I. Badatelská východiska k poznání cisterciáckého kláštera v Plasích

II. Cisterciácký řád

II./1. Řehole sv. Benedikta

II./2. Sv. Bernard z Clairvaux a cisterciácká spiritualita

II./3. Význam cisterciáckého kláštera v Plasích

II./4. Cisterciácký řád v novověku

II./5. Společenské a kulturní podmínky barokní doby pro rozvoj cisterciáckého řádu v Čechách

III. Mariánská úcta

III./1. Mariánské sochy plaského kláštera

III./2. Barokní pouti

IV. Barokní „druhý život“ plaského kláštera

IV./1. Opati plaského kláštera, významní stavebníci v době baroka

IV./2. Opat Eugen Tyttl a jeho přínos

IV./3. Plaský klášter a J. B. Santini-Aichel

IV./4. Stavba konventu a základní kameny

IV./4.1. Konvent a jeho umělecká výzdoba

IV./4.2. Noviciátní kaple sv. Benedikta

IV./5. Proboštvství v Mariánské Týnici s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie

IV./5.1. Kostel Zvěstování Panny Marie, řádová a mariánská ikonografie

IV./5.2. Ambity a mariánská ikonografie

IV./6. Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích

IV./6.1. Pamětní kniha mladotické kaple, slavnostní svěcení

V. Klášterní každodennost a barokní řádové festivity

V./1. Slavnost dostavby budovy konventu a jubilejní sborníky k oslavě opata Tyttla

V./2. Brevis consignatio

V./3. Observantiae regulares

Závěr

Seznam pramenů

Seznam literatury

Textová příloha

Obrazová příloha

Seznam zkratek

NAP – Národní archiv Praha

NPÚ – Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Plzni, Archiv plánové dokumentace

SOA Litoměřice – Státní oblastní archiv v Litoměřicích

SOkA Plasy – Státní okresní archiv v Plasích

SVKPL – Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje

ZČG – Západočeská galerie v Plzni

ZČM – Západočeské muzeum v Plzni

Předmluva

Předložená diplomová práce si bere za cíl představit období barokní obnovy cisterciáckého kláštera v Plasích spojené s budováním sakrálních staveb proboštvství v Mariánské Týnici s kostelem Zvěstování Panny Marie a kaple Jména Panny Marie v Mladoticích ve vztahu k řádovým festivním a projevům cisterciácké řádové řehole. Cisterciácký řád v Plasích zaznamenal v období 17. a 18. století nebyvalý rozkvět velkoryse navazující na středověké zakladatelské úsilí.

Témata z oblasti archeologie, historie, architektury a ikonografická interpretace umělecké výzdoby cisterciáckého kláštera v Plasích¹, proboštvství v Mariánské Týnici s kostelem Zvěstování Panny Marie² a kaple Jména Panny Marie v Mladoticích,³ stojí v čele pozornosti badatelů mnohá desetiletí. Dějiny a vývoj plaského kláštera a jejich reflexe jsou zpracovány v řadě odborných prací od středověké zakladatelské etapy kláštera, přes barokní obnovu až k vývoji následujícímu po zrušení kláštera v roce 1785. Reflexe historie a novodobá obnova kláštera je aktuálně zpracována ve sbornících, vznikajících na základě konferencí konaných v prostorách plaského kláštera jednou za dekádu.⁴

Diplomová práce si neklade za cíl tyto poznatky shrnout či vytvořit syntézu uměleckého hodnocení. Cílem mé diplomové práce je postihnout na konkrétních primárních pramenech zaznamenané příklady barokního života kláštera ve vztahu k jeho umělecké koncepci, přičemž výše zmíněné badatelské přínosy tvoří zcela zásadní prostředí pro mnou zvolený přístup. Rozsáhlý ikonografický materiál tvoří základ pro ikonologickou metodu, zamýšlenou v rámci diplomové práce v propojení umělecké podoby kláštera s primárními prameny. Podmínkou bylo prostudování značného množství archivních dokumentů, opřené o poznatky z výše zmíněné sekundární literatury a poznání uměleckých památek *in situ*.

Cíl předkládané práce spočívá v představení vybraných písemných zpráv či předpisů představitelů a řeholníků řádu, které souvisí s uměleckým kontextem obnoveného kláštera. V SOA Litoměřice se zachoval rozsahem značný fond dokumentů z období 17. a 18. století, mnou zvoleného za předmět zkoumání. Vikariátní a vizitační spisy plaských opatů jsou vedeny formou podrobných záznamů, nejpočetnější tvoří vikariátní spisy opata Eugena Tyttla především z let 1725-38.⁵ Popsána je volba opata, řeholní předpisy či kalendář věnovaný

---

1 Mojmír HORYNA: Jan Blažej Santini-Aichel, Praha 1998

2 Irena BUKAČOVÁ, Jiří FÁK, Mojmír HORYNA, Olga PIŠKULOVÁ, Václav PODESTÁT: Mariánská Týnice: historie místa a muzea, Mariánská Týnice 2002

3 Mojmír HORYNA/ Jan ROYT: Die Marienkapelle in Mladotice bei Plasy. In: Umění XLIV, 1996, 184-197

4 Mojmír HORYNA: Santiniho stavby v Mladoticích, Mariánské Týnici a Plasech a jeho koncept ideální architektury. In: Sborník konference: 850 let plaského kláštera, Mariánská Týnice 1995, 74-75

5 Vikariátní spisy plaského opata Eugenia, sign. A II. 2 a-b, inv. č. 116, ev.č. 7, fond Řád cisterciáků Osek

církevním svátkům. Základní prameny tvoří kroniky „Tilia Plassensis“, „Lapis Sepulchralis“ a „Breve Teinicense“. SOkA Plasy ve svém fondu poskytuje ke zkoumání prameny „Liber Memorabilis“, „Brevis Consignatio,“ soubor gratulačních sborníků či „Allocutio ad Populum.“

Téma „druhého života“ plaského kláštera jsem uchopil ve významu obnovované a obnovené cisterciácké klášterní instituce, která navazovala na význam kláštera ve středověku, počínaje založením knížetem Vladislavem II. v roce 1144 a rozkvětu kláštera, až po jeho vypálení v době husitských bouří. Tento „první život“, násilně přerušovaný, čekal téměř dvě století na nový významný impuls, který by umožnil obnovit význam a dosah klášterní cisterciácké instituce. Ve shodě s klášterní kronikou se dějiny kláštera dělí na „lípu kvetoucí,“ „lípu plačící“ a „znovu rašící.“ „Druhý život“ kláštera - „lípu znovu rašící,“ označuji ve své interpretaci za období obnovy započaté v první polovině 17. století, spjaté s barokní kulturní uměleckou epochou, ukončené rokem 1785 zrušením kláštera z výnosu císaře Josefa II. Označení „druhý život“ znamená v mém pojetí synonymum pro barokní podobu kláštera.

Bez nadsázky dodnes působí areál a stavby plaského kláštera jako výsostní reprezentanti sebevědomé kultury, která se vymezuje měřítkem i tektonickým vznosem okolnímu prostředí, čímž se dostáváme k samotné podstatě barokního slohu, přijmeme-li plně Kalistovu tezi o barokním světě, jako druhém, nadpřirozeném světě. Vrcholně barokní podoba kláštera, pokud by byla zcela naplněna, překryla by a včlenila středověkou a raně barokní podobu do své nové existence. „Druhý život“ odpovídá baroknímu milieu, které respektuje středověkou zakladatelskou etapu a navazuje novým zpřítomněním řádových hodnot.

Úvod

Barokní obnova plaského kláštera znamenala rozvoj klášterních aktivit spjatý se stavební obnovou, novými založeními a hospodářskou expanzí, odrážející období nového duchovního a hmotného rozmachu cisterciáckého řádu. Hlavní zásluhu na obnově kláštera v Plasích nesly výjimečné osobnosti osvícených opatů a jejich zadání neméně schopným umělcům. V několika etapách tak mohl vzniknout barokní areál plaského kláštera, novostavba probošství a kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici a realizace kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.

Diplomová práce se snaží přispět svým dílem do mozaiky poznání klášterních řádových aktivit, na základě poznání primárních pramenů, reagujících na soudobé realizace plaského kláštera. Stavební aktivita byla určena jasně definovanými požadavky objednavatelů, které souvisely nejen s estetickou, reprezentační úlohou, ale především skrytou, symbolickou hodnotou, která vkládá stavbám tolik podstatnou hloubku a přesah. Řádová architektura vzniklá pro plaský klášter tvoří na první pohled viditelný odkaz na svět *an sich*, který ohromí výzdobou tvořící děj řádové historie a duchovní mytologie, oslavující cisterciácký řád a jeho význam v každodenním liturgickém klášterním životě.

Svoji diplomovou práci jsem rozčlenil do pěti kapitol.

V I. kapitole představuji odbornou literaturu, která tvoří východisko mého badatelského zkoumání a která zprostředkovává základní poznání cisterciáckého kláštera v Plasích, kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici a kaple Jména Panny Marie v Mladoticích.

V II. kapitole uvádím stručné seznámení s cisterciáckým řádem, jeho duchovní a společenské zakotvení ve středověku a novověku, doplněné o základy řádové řehole. Stručně uvádím společenské a kulturní podmínky barokní doby a popisují význam cisterciáckého kláštera v Plasích.

III. kapitola představuje mariánskou úctu cisterciáckého řádu a mariologickou tradici v prostředí plaského kláštera spjatou s konkrétním místem a založením.

V rámci IV. kapitoly uvádím barokní „druhý život“ plaského kláštera, přínos osobností opatů, významných stavebníků, spjatých s barokním klášterem v Plasích. Představuji význam realizací architekta Jana Blažeje Santiniho-Aichela, klášterního areálu v Plasích, probošství a kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici a kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, v jednotlivých podkapitolách doplněný o záznamy položení základních kamenů, či oslavnou řeč pronesenou k příležitosti nově vznikajících sakrálních objektů.

V V. kapitole se podrobně věnuji konkrétním klášterním festivům v kontextu mnou zpracovaných primárních archivních pramenů, oslavujících opata Tyttla, dostavbu konventu a přehled událostí, nastalých po smrti opata. Dále uvádím barokní řádovou liturgickou tradici na

příkladu srovnání církevních svátků ve vztahu k řádovým festivitám.

V závěru diplomové práce zhodnocuji výsledky svého bádání a naplnění zvoleného tématu. Součástí závěru je také nástin možného rozvinutí tématu pro badatele.

Následuje textová příloha obsahující překlady vybraných primárních latinských textů a obrazová příloha.

I. Badatelská východiska k poznání cisterciáckého kláštera v Plasích

Cisterciácký klášter v Plasích patří k bohatým zdrojům poznání barokní kultury v Čechách a stojí tak právem v centru pozornosti badatelů. V této kapitole uvádím zásadní práce, které tvoří základy k poznání plaského kláštera, cisterciáckého řádu, barokní klášterní kultury a architektury J. B. Santiniho-Aichela.

Základním zážitkem baroka je dle Zdeňka Kalisty „pocit přiblížení se Bohu skrz tento svět“.⁶ Celý svět se stává odrazem Boha, barokní člověk chce postihnout nebesa na zemi. Jde o snahu postihnout za viditelným světem, přístupným smyslům, druhý svět, prezentovaný jiným životem a jinou prostorovostí, ve zkratce: „vytržení z tohoto světa a přenesení do světa druhého,“⁷ na rozdíl od doby gotiky, kdy „duše hledá Boha především v sobě, v usebranosti.“⁸

Právě Z. Kalista ve své práci *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko* dokázal celistvě postihnout barokní kulturu v kontextu svébytné návaznosti na středověkou tradici, kterou spatřuje v barokním historismu a barokní gotice.⁹ Navazuje tak na téma uvedené do uměnovědné literatury Zdeňkem Wirthem a jeho zásadní prací *Barokní gotika v Čechách v XVIII. a 1. polovici XIX. století* z roku 1908.¹⁰ Z. Wirth ve své práci vyzdvihuje osobnost Jana Blažeje Santiniho-Aichela jako tvůrce schopného jedinečným způsobem postihnout syntézu barokní a gotické architektury.¹¹

Zájem o J. B. Santiniho-Aichela se postupně prohluboval od 70. let 20. století, o čemž svědčí řada objevených studií českých i zahraničních badatelů, především Viktora Kotrby,¹² Jana Sedláka,¹³ Rostislava Šváchy,¹⁴ Heinricha Gerharda Franze,¹⁵ Christiana Norberga-Schulze¹⁶ či Bruna Queysanne.¹⁷ Vrcholem dosavadního bádání o osobnosti a díle J. B.

---

6 Zdeněk KALISTA: *České baroko*, Praha 1941, 9-11

7 Zdeněk KALISTA: *Tvář baroka*, Praha 2005, 14

8 Zdeněk KALISTA: *Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko*, Brno 1970, 17

9 Jádrem práce tvoří výklad o barokním historismu a vztazích barokního umění ke středověku. V souvislosti s oslavami žďárského jubilea píše Z. Kalista o historizujících kázáních a přínosu opata Václava Vejmluvy pro rozvoj barokní kultury.

Opat Václav Vejmluva, třetí z linie opatů obnoveného kláštera, po překonání hospodářských obtíží nově navázal restitucí předhusitského klášterního majetkového odkazu 12. až 14. století. Václav Vejmluva působil jako novic v plaském klášteře, odkud si přinesl živou kulturní iniciativu. KALISTA 1970, 18-19

10 Zdeněk WIRTH: *Barokní gotika v Čechách v XVIII. a v 1. polovici XIX. století*, Zvláštní otisk z památek archeologických a místopisných, roč. XXIII, Praha 1908

11 Wirth klade důraz na umělecké provedení benediktinského klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie, svatého Wolfganga a svatého Benedikta, kde dle něho hlavní dílo umělce spočívá v kupoli nad křížením a celém interiéru, píše: „vnitřek chrámu jest chef d'oeuvre obratnosti, kde laděno vše k jedinému zvuku, jedinému pohledu.“ WIRTH 1908, 24-27

12 Viktor KOTRBA: *Česká barokní gotika*, Praha 1976

13 Jan SEDLÁK: *Jan Blažej Santini. Setkání baroku s gotikou*, Praha 1987

14 Rostislav ŠVÁCHA: *K vývoji díla Jana Santiniho*, In: *Umění XXVII*, Praha 1979, 382-400

15 Heinrich Gerhard FRANZ: *Bauten und Baumeister der Barockzeit in Böhmen: Entstehung und Ausstrahlungen der böhmischen Barockbaukunst*, Leipzig 1962. Kapitoly věnované J. B. Santinimu a jeho dílu, rozdělené na období před rokem 1710 a po roce 1710, 105-131

16 Christian NORBERG-SCHULZ: *Kilian Ignaz Dientzenhofer e il barocco boemo*, Roma 1962. Kapitola věnovaná J. B. Santinimu-Aichelovi 42-50

17 Bruno QUEYSANNE: *J. B. Santini-Aichl: un architecte baroque-gothique en Bohême (1677-1723)*,

Santiniho-Aichela je práce Mojžíra Horyny¹⁸ z roku 1998. Podnětnou prací je studie Jaromíra Neumanna o ikonologii Santiniho chrámu v Kladrubech.¹⁹ Nejnověji představuje barokní architekturu kniha *Barokní architektura v Čechách* z roku 2015.²⁰

Literatura věnovaná plaskému klášteru a jeho sakrálním stavbám tvoří bohatou řadu prací. Sborníky z konaných konferencí v Plasích v letech 1995, 2005 a 2015 shrnují dosavadní poznatky z řady oblastí výzkumu plaského kláštera, výběrově s příspěvky Mojžíra Horyny, Ireny Bukačové či Kateřiny Charvátové. Podrobná komplexní práce o stavbě probošství v Mariánské Týnici s kostelem Zvěstování Panny Marie vznikla v roce 2002, v roce 2010 vznikla práce I. Bukačové k příležitosti dokončené rekonstrukce kaple.²¹ Nejnověji se architektuře J. B. Santiniho ve vztahu k plaskému klášteru věnovala I. Bukačová prací *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku* z roku 2012.²² Plaský klášter a jeho umělecký a kulturní význam byl významným středobodem výstavy s obsáhlým katalogem *Vznešenost a zbožnost* konané v ZČG v Plzni 2015/2016.²³

Důležitou prací vypovídající o barokní kultuře ve vztahu k literární a umělecké produkci je kniha Milady Součkové *Baroque in Bohemia*.²⁴ Zlomovou studií věnovanou barokní literatuře je dílo Josefa Vašici *České literární baroko*, poprvé vydané roku 1938, kde v jedné z kapitol věnuje pozornost barokní homiletice.²⁵ Důležitým zdrojem poznání cisterciácké barokní kultury jsou v edicích vydaná svatojanská kázání ze Žďáru nad Sázavou, tvořící trojdílný soubor vydaný Milanem Kopeckým,²⁶ Michaelou Horákovou²⁷ a Bohumírem Lífkou.²⁸ V tématu přínosná je diplomová práce Kateřiny Zilynské *Historické motivy v českém barokním kazatelství* z roku 2006.²⁹ K poznání barokního historismu cisterciáckého řádu v Čechách přispěla umělecko-historická diplomová práce Štěpána Váchy.³⁰

Grenoble 1986

18 Mojžír HORYNA: Jan Blažej Santini-Aichel, Praha 1998

19 Jaromír NEUMANN: Ikonologie Santiniho chrámu v Kladrubech, In: *Umění XXXIII*, č. 2, Praha 1985, 97-136

20 Petr MACEK, Richard BIEGEL, Jakub BACHTÍK (edd.): *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015

21 Irena BUKAČOVÁ: *Kaple s hvězdou. Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, Mariánská Týnice* 2010

22 Irena BUKAČOVÁ: *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku*, Beroun 2012

23 Andrea STECKEROVÁ/ Štěpán VÁCHA (ed.): *Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách*, Plzeň 2015

24 Milada SOUČKOVÁ: *Baroque in Bohemia*, Michigan 1980

25 Josef VAŠICA: *České literární baroko*, Praha 1995. Homiletice jsou věnovány s. 175-264

26 Milan KOPECKÝ (ed.): *Žena krásná náramně. Soubor svatojanských kázání a jiných spisů z doby opata Václava Vejmluvy, Žďár nad Sázavou* 1998

27 Michaela HORÁKOVÁ (ed.): *Nádoba zapálená. Soubor svatonepomucenských kázání a jiných spisů z první poloviny 18. století, Žďár nad Sázavou* 2000

28 Bohumír LÍFKA (ed.): *Medotekoucí sláva na hůře Libanu. Soubor českých svatojanských duchovních promluv z doby opata Václava Vejmluvy, pronesených v poutním chrámu na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou v letech 1727-1736, Kostelní Vydří* 1995

29 Kateřina ZILYNSKÁ: *Historické motivy v českém barokním kazatelství* (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2006

Především kapitola věnovaná historizujícím kázáním Jiřího Jana Libertina pronesená v Plasích, 44-55

30 Štěpán VÁCHA: *Bernardus Bohemicus, Projevy barokního historismu u cisterciáckého řádu v českých zemích* (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2002

II. Cisterciácký řád

Cisterciácký řád vznikl jako reformní odnož benediktinů v roce 1098. Robert, opat z Molesme, v konfrontaci s benediktinskými kláštery v Cluny založil nový klášter v Citeaux (latinsky Cistercium), mateřský klášter cisterciáků, v oblasti Dijonu. V době počínajícího vrcholného středověku se tak zrodil řád, který představoval odklon od starší tradice, programový název zněl *Novum Monasterium*. Byl založen na přesném dodržování mnišských povinností ad litteram, stanovených řeholí sv. Benedikta³¹ napsanou v 6. století.³²

Opatství se rozvíjelo za následníků Roberta, opatů Albericha a Štěpána z Hardingu. Důsledkem rozkvětu bylo založení zcela mimořádného počtu dalších klášterů, La Ferté, Pontigny, Clairvaux a Morimond. Spolu s Citeaux tak vzniklo do roku 1115 pět nejstarších takzvaných protoopatství, které se brzy stanou východiskem vlastních filií.³³

Roku 1114 vznikla závazná pravidla sepsaná v řádovém dokumentu *Charta charitatis* Štěpánem z Hardingu, která byla založena na filiačních vztazích jednotlivých klášterů. Centralizovaná organizace řádu vycházela z pravidla, kdy zakládající mateřinec kontroloval své dceřiné kláštery. Ve funkci opata z Citeaux vystupuje jako hlavní instance řádu generální kapitula, tamní usnesení byla zanášena do takzvaných *Statuta Capitulum generalium Ordinis Cisterciensis*³⁴ a měla platnost zákona.³⁵

Založení a dozor nad novým klášterem spočíval na mateřském opatství. Ačkoli byl dceřiný konvent samostatným klášterem, nebyl zcela nezávislý, každý rok byl podroben vizitacím ze svého mateřského kláštera.³⁶ Nejvyšší orgán, ročně se scházející generální kapitula,³⁷ důsledné vizitace³⁸ a postupně stále podrobnější zápisy a texty o způsobu mnišského života tak zajišťovaly výrazné zakotvení řádu, kterým se cisterciáci odlišovali od ostatních monastických řádů.³⁹

---

31 Sv. Benedikt z Nursie (asi 480-547) vytvořil tato pravidla pro své spolubratry v klášteře na Monte Cassinu, který založil a byl zde také opatem, podrobněji níže. Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420, Praha 2013, 11

32 Signard KLEINER: Základy cisterciáckého řádu, In: 800 let kláštera Osek, jubilejní sborník, Osek 1996, 9-10

33 Štěpán Vácha, s. 10

34 *Statuta Capitulum generalium Ordinis Cisterciensis* existují od roku 1116, kdy se konala první generální kapitula až po rok 1786 a jsou jedním z nejpodstatnějších pramenů pro studium řádu. CHARVÁTOVÁ 2013, 48

35 VÁCHA 2002, 10

36 Signard Kleiner: Základy cisterciáckého řádu, In: 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník, Osek 1996, 10

37 Generální kapituly, zasedání všech opatů řádu, vznikly jako jeden ze základních organizačních prvků cisterciáckého řádu. Jednalo se o nejvýznamnější instituci, zákonodárný orgán a dále sloužily také jako trestní instance. Z každé generální kapituly byl vyhotoven zápis stručně shrnující projednané body. Usnesení tohoto orgánu byly právně závazné pro celý řád. CHARVÁTOVÁ 2013, 45-48

38 Měly funkci vnitrořádového kontrolního orgánu. První část vizitace se odehrávala v kapitulní síni, kde se shromáždil celý konvent. Přednesena byla zpráva o chybách, mniši se vyznávali ze svých provinění. Vizitátor zkoumal dodržování Benediktovy řehole, sledoval kvalitu liturgie. Na závěr byl vyhotoven protokol a v něm uvedeny zjištěné nedostatky. Tamtéž, 41-45

39 Kristina Krügerová/ Rolf Toman (ed.): Řády a kláštery, 2000 let křesťanského umění a kultury, Praha 2008, 164-166

Středobod každého kláštera tvořil sbor mnichů, konvent. Mniši skládali slib čistoty, chudoby a poslušnosti, ze svého středu volili opata zodpovědného za vedení kláštera a dodržování pravidel řádu. Postavení opata v rámci kláštera je možné označit za mimořádné, což dokládala i skutečnost vlastní rezidence, prelatury. Druhý nejvyšší hodnostář v rámci řádové hierarchie byl převor, kterému náležela role zástupce opata, řídil také modlitby a podílel se na světských záležitostech kláštera.

Před získáním statusu mnicha musel každý, kdo chtěl vstoupit do kláštera, projít noviciátem. Jednalo se o zkušební období, během kterého se každý jednotlivec vzdělával a měl si ověřit pevnost svého úmyslu žít mnišským životem. Po skončení většinou ročního noviciátu mohl novic složit slib a stát se mnichem. Vedle mnichů žili v cisterciáckých kláštorech také konvrši, laičtí bratři. Měli však odlišné postavení, věnovali se řemeslné a hospodářské činnosti především v rámci grangií. V klášterním kostele měli vyhrazena svá místa na západ od kamenné chórové přepážky, která oddělovala mnišský chór.⁴⁰

II./1. Řehole sv. Benedikta

Benediktova řehole navazovala na poměrně dlouhou tradici obdobných spisů, z nichž k nejznámějším patřila řehole sv. Basilia ze 4. století. K. Charvátová uvádí, že textově blízkým předchůdcem byla takzvaná řehole Mistrova, která vznikla na počátku 6. století. Sv. Benedikt tak ve svém díle vědomě navázal na starší tradici.⁴¹

Podle sv. Benedikta klášter představuje Boží dům, kde přebývá zmrtvýchvstalý Kristus oslavovaný společenstvím bratří. Mniši uctívají Krista především společnou modlitbou konanou několikrát denně. Intenzivní modlitba, tvořící základ benediktinské spirituality, má mnicha vést ke stálému vědomí Boží přítomnosti. Jinou formou velebení Boha představuje fyzická práce, která je pro mnichy zároveň prostředkem askeze. Cestou k duchovnímu zdokonalování je duchovní četba, lectio divina. Činnost každého mnicha tak byla určena třemi složkami mnišského života, které vedly k harmonii: modlitba a bohoslužba (opus dei), čtení Písma, lectio divina, a manuální práce, opus manuum.⁴²

Řehole Benediktova vyšla v 90. letech 20. století dvakrát v synoptickém latinsko-českém vydání péčí Benediktinského arciepiškopství sv. Vojtěcha sv. Markéty v Praze.⁴³ Řehole obsahuje v 73 kapitolách podrobné poučení, jakým způsobem se má spravovat mnišské společenství, je zdrojem informací o řádové hierarchii v rámci kláštera, o právech a povinnostech jednotlivých

---

40 CHARVÁTOVÁ 2013, 15

41 Tamtéž, 11-12

42 Tamtéž, 12

43 Řehole sv. Benedikta latinsky a česky, Praha 1993, posléze Regula Benedicti, Řehole Benediktova, Praha 1998. V textu své diplomové práce vycházím z druhého vydání. Ondřej KOUPIL (red.): Řehole Benediktova, Praha 1998

řádových hodnostářů a mimo další určuje přesný denní rozvrh.⁴⁴

Heslo sv. Benedikta *ora et labora!*⁴⁵ přijali cisterciáci za svůj program. Ideál spočívá v odloučení od společnosti, život v samotě, s myšlenkami upřenými pouze k Bohu a ve vytvoření hospodářského systému, v němž mniši vyprodukují vše, co potřebují, sami.

Klášterní komunita je dle Benediktovy řehole samotným Božím domem a příbytkem Ducha svatého. Benedikt ji pojal jako Kristem svolané a shromážděné stádce, *congregatio*, v němž každý jednotlivec přijal od Boha svůj vlastní dar a své vlastní nadání. Podstatným prvkem komunity je stabilita, stálost. Mnišská stabilita znamená vazbu na určitý klášter, mnich si svobodně volí jedno místo, protože věří, že právě tam najde prostor, v němž může hledat Boha. Stálost je však především vazba na komunitu, *stabilitas in conegatione*. „Dílnou, kde to všechno máme svědomitě konat, jsou prostory kláštera a stálost v komunitě.“⁴⁶ Opat svou hodnost představeného musí dokazovat skutky, “víra v něm vidí Kristova náměstka v klášteře”.⁴⁷

II./2. Sv. Bernard z Clairvaux a cisterciácká spiritualita

Počátky cisterciáckého řádu jsou významně spjaty s působením sv. Bernarda z Clairvaux, který představoval nejpřednější autoritu reformního úsilí řádu. Kateřina Charvátová zmiňuje přirozenou autoritu, výtečné organizační schopnosti spojené s živou inspirující zbožností, které jej předurčovaly k vůdčímu postavení. Stal se završitelem programu cisterciáckého hnutí a zasloužil se o úspěch mladého řádu.⁴⁸

Sv. Bernard z Clairvaux byl autorem četných spisů, především traktátů a polemik. Svůj spis *De consideratione* věnoval svému žákovi, budoucímu papeži Eugenovi III. Pontifikát Eugena III. bývá označován za takzvané bernardovské období církve, podle míry vlivu, jaký měl Bernard z Clairvaux na svého žáka.⁴⁹

K. Charvátová zdůrazňuje význam sv. Bernarda, který hlubokou vnitřní zbožností dokázal naplnit pocítované duchovní vakuum a učinil tak řád nesmírně přitažlivý nejen pro zájemce o mnišský život, ale také pro příznivce a mecenáše z řad šlechty či panovnických rodin.⁵⁰ To je jistě také důvod, proč byl od 15. století nazýván *doctor mellifluus*, medem oplývající učitel.⁵¹

Pro své neobyčejné zásluhy bývá někdy sv. Bernard označován za druhého zakladatele

---

44 Podrobněji shrnuje obsah Benediktovy řehole Kateřina Charvátová. CHARVÁTOVÁ 2011, 11-13

45 V heslo uvedeno v příznačném imperativu „modli se a pracuj!”

46 KOUPIL 1998, 33

47 Tamtéž, 18

48 CHARVÁTOVÁ 2013, 20-21

49 Tamtéž, 21

50 Tamtéž, 23

51 Miloslav POJSL: Bernard z Clairvaux 1090-1153, In: Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku. Sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech, Praha 1994, 14

řádu, *secundus fundator*. Téměř čtyři desetiletí zastával opatský stolec kláštera v Clairvaux, kde také 20. srpna 1153 zemřel. Roku 1174 byl papežem Alexandrem II. prohlášen za svatého.⁵²

Základní rysy cisterciácké spirituality byly založeny na chudobě, *paupertas*, jednoduchosti, *simplicitas* a lásce, *charitas*. Pro cisterciáky se láska stala základním pojmem života. Na předním místě stála láska k Bohu, stejně jako přítomnost Boží lásky k člověku. Láska měla prostupovat celý řád, měla panovat mezi kláštery a provázet veškeré činnosti mnicha, od modlitby a duchovního cvičení až po manuální práci. Vzepjatá láska ke Kristu a Panně Marii stála u základů cisterciácké mystiky.⁵³

Cisterciácká interpretace Benediktovy řehole znamenala návrat ke Kristově chudobě, být chudý s chudým Kristem. S požadavkem chudoby souvisela také jednoduchost, vyjádřená v jednom ze základních dokumentů řádu *Exordium parvum*.⁵⁴ Požadavek zněl obklopovat se věcmi funkčními, bez zbytečné výzdoby, stejně tak využívat méně nákladné materiály. Tato strohost se nejnápadněji projevila v architektuře.

Charakter chrámů a jejich vybavení bylo strohé a jednoduché, jejich podoba souzněla s asketismem a spiritualitou řehole. Podoba architektury a vnitřního vybavení měla tak odpovídat profilu a poslání řádu. Vývoj stavební i umělecké tvorby v rámci cisterciáckého řádu byl nesporně poznamenán myšlenkovým světem Bernarda z Clairvaux. V této souvislosti badatelé často zmiňují pasáže z Bernardova díla *Apologia ad Guillelmum*, ve kterém duchovní otec řádu kritizuje nádheru clunyjských kostelů. Odsuzuje románskou skulpturu jako monstrózní. Klášterní prostor měl být především modlitebnou, oratoriem. Zákazy a omezení byly považovány za nástroj odstraňující překážky vedoucí k meditaci a spirituální zbožnosti.⁵⁵

Jiří Kuthan uvádí důležitost mystiky číselných vztahů, vycházející z učení sv. Augustina o harmonii, která hrála významnou úlohu v učení Bernarda z Clairvaux a projevovala se také ve stavbách, které se tak svým založením měly přiblížit boží dokonalosti. Čistota a dokonalost proporcí byla proto nutným předpokladem krásy cisterciácké architektury. Monumentální cisterciácké stavby postupně pokryly velkou část západokřesťanské Evropy a řád se stal největším stavebníkem evropského středověku. Na tomto místě J. Kuthan připomíná protikladnost estetických názorů a polemiku opata Sugera, opata ze Saint-Denis, který stál u zrodu jedné z prvních staveb severofrancouzské katedrální gotiky, s tezemi

---

52 CHARVÁTOVÁ 2013, 23

53 Tamtéž, 24

54 *Exordium parvum* sepsal opat Štěpán Harding, jde o jakési dějiny řádu a kláštera v Cîteaux. Opat Conrad z Ebrachu sepsal později sbírku cisterciáckých legend *Exordium Magnum*. Milan M. BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích II. díl/2. Svazek, Praha 2007, 161

55 Tamtéž, 13

Bernarda z Clairvaux.⁵⁶

Do přímé souvislosti s učením sv. Bernarda je uváděn výtvarný ráz kostela ve francouzském Fontenay, přesto se však tento typ nestal závazným pro další řádové stavby. Důraz na uplatnění číselných vztahů při konstrukci půdorysu a prostoru cisterciáckých staveb odkazuje k univerzalizmu, kterým se řádoví stavitelé snažili nalézt prostotu a čistotu. Rys asketismu, strohost a přísnost vycházející z požadavků řehole, se prosadila i na utváření okenních vitráží a dlažby, kde byla dávána přednost abstraktním tvarům. K nejnápadnějším znakům řádové architektury však patří příznačná silueta kostelů s dlouhým korpusem bez věží.⁵⁷

Na tomto místě je zapotřebí poznamenat, že výše zmíněná závazná pravidla byla po několika desetiletích překonána a rozrůstající se řád postupně představoval pevně vedenou organizaci, z jejíž struktury se postupně vytrácela charitas a byla nahrazována stále více úředními úkony. Pohodlnost a touha po bohatství začaly přemáhat duchovní i fyzické úsilí.⁵⁸

Cisterciácký řád v následujících stoletích řešil řadu hospodářských a ekonomických obtíží, s čímž souvisel také úpadek řeholního života.⁵⁹ Postupným vzepětím a zlepšením existenčních podmínek se cisterciácký řád dokázal transformovat do novověkých podmínek a začal se navracet k myšlenkám původní tradice.

II./3. Význam cisterciáckého kláštera v Plasích

Kláštéry se podstatnou měrou podílely na vývoji a rozkvětu oblasti západních Čech. V období středověku za vlády Přemyslovců byly do Čech povolány řády s nadnárodními strukturami, které představovaly zavedení moderních evropských kulturních a hospodářských principů. Již ve dvanáctém století to byli benediktýni v Kladrubech, premonstráti v Chotěšově a v Teplé, cisterciáci v Plasích a v Nepomuku. Dále se jednalo o městské řády, františkáni a dominikáni v Plzni, augustiniáni v Domažlicích či němečtí rytíři v Úterý a johanité v Manětíně.

Cisterciácké filiace v Čechách a na Moravě patřily k morimondské větvi, založené 1115. Kníže Vladislav II. pozval do Plas řeholníky v roce 1144 z hornofranckého Langheimu. Samotné Plasy se staly mateřincem pro další české i cizí filiace. Z Plas bylo osazeno 1145 Hradiště nad Jizerou, z moravských filiací vděčí za svůj vznik Velehrad, založený na počátku 13. století (roku 1205). Klášter Zlatá Koruna byl založen až v roce 1263 Přemyslem

---

56 Jiří KUTHAN: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách, Praha 1983, 14-15

57 Tamtéž, 16

58 CHARVÁTOVÁ 2013, 24

59 Ke středověké historii cisterciáckého řádu v Čechách do roku 1420 podrobně Kateřina Charvátová. Tamtéž, 89-417

Otakarem II., od roku 1276 byla mateřská práva převedena na klášter v Plasích.⁶⁰

V Čechách a na Moravě působilo celkem dvacet cisterciáckých klášterů, které vytvořily rozsáhlou řádovou síť s přesahy do vedlejších zemí Koruny české. Plasy hrály významnou roli mateřince, jejichž opati byli často generálními vikáři provincie a měli vliv na chod ostatních řádových klášterů. Plaský klášter disponoval vlastními pobočkami a proboštvími. Za nejstarší z nich bývají považovány takzvané Malé Plasy. V místech dnešní Plaské ulice pod Petřínem, založené 1143. Ze dvou proboštví jde o starší českolipské u sv. Máří Magdalény (1514) a mladší barokní v Mariánské Týnici (1699). Klášter měl i další rezidenční domy v Praze, Plzni a Rakovníku.⁶¹

Klášter prošel řadou vývojových etap a historických zvrátů. Nejvýznamnějšími epochami rozvoje jsou právě středověké působení od založení po dobu vlády Přemyslovců. Po období úpadku v době husitských válek a následné třicetileté válce je to období barokní přestavby, druhého života kláštera. V roce 1785 zasáhla plaský klášter politika Josefa II., byl zrušen stejně jako řada klášterů v českých zemích. Trvání existence kláštera, kdy sloužil řádovým účelům je vymezeno lety 1144/45 – 1785. Tato období lze podle klášterních kronik rozdělit na období „*lípy kvetoucí*“, „*lípy plačící*“ a „*lípy rašící*“. ⁶²

Cisterciácké kláštery na našem území byly zakládány většinou v blízkosti zemských cest. Výběru místa byla věnována mimořádná pozornost.⁶³ Cisterciácké kláštery zakládáné v údolích souviseli svoji polohou s tradicí hospodaření a zemědělské výroby. Všechny kláštery založené v Čechách v polovině 12. století (Sedlec, Plasy, Nepomuk) mají podobnou topografickou situaci, jedná se o protáhlé údolí s mírně svažitém terénem. Důležitá byla orientace staveb, ale také geologické a hydrologické podmínky. Tato otázka byla významně řešena právě v Plasích, kde byl klášter zakládán v nevýhodných půdních podmínkách, v bažinaté údolní nivě. Lokátoři posuzovali i kvalitu a charakter půdy.⁶⁴

V Plasích se stejně jako ve většině klášterů v údolích řešila otázka drenáží, odvodňovacích příkopů a štol, které zajišťovali vodní systém přivádějící potřebnou vodu a zároveň odvádějící tu přebytečnou.⁶⁵ Otázka odvodnění prostoru pod klášterem byla důmyslně vyřešena až na

---

60 Irena BUKAČOVÁ: Úvod-plaský klášter, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11.-13. května 2005, Mariánská Týnice 2005, 1

61 Tamtéž, 1-2

62 Tamtéž, 2

63 Cisterciácké kláštery měly společný způsob zasazení do krajiny, v údolích, v bezprostřední blízkosti vodního toku. Kateřina Charvátová uvádí rčení: „Benedictus montes, Bernardus valles colebat,“ tedy benediktini osidlují hory, zatímco cisterciáci údolí. Kultivaci okolí svého založení věnovali velikou pozornost. Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, In: 850 let plaského kláštera (1145-1995), Sborník příspěvků semináře „Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny“ pořádaného v Mariánské Týnici ve dnech 31.5-2.6.1995, Mariánská Týnice 1995, 15

64 BUKAČOVÁ 200 3, 5

65 Tamtéž, 3

počátku 18. století architektem J. B. Santinim-Aichelem, ovšem středověká tradice, kterou cisterciáci využívali, měla své kořeny ve stavitelských postupech antiky, o nichž měli značnou znalost a ovládali je. Důležitou prioritou bylo, v co nejkratší době, zajistit aktivní užívání kláštera mnišskou komunitou.

Založení plaského kláštera je součástí zásadní proměny českého kulturního prostoru po vzoru hegemonie evropského křesťanského světa spojeného s rolí panovníka. Vladislav II. založil klášter v rámci první výrazné vlny cisterciáckých fundací. Klíčovou roli v pozvání cisterciáckého řádu do Čech stála osobnost olomouckého biskupa Jindřich Zdíka, který se osobně znal se sv. Bernardem z Clairvaux, zakladatelskou osobností reformovaného klášterního života a tvůrcem cisterciácké filosofie. Přátelský vztah pojil olomouckého biskupa i s papežem vzešlým z cisterciáckého řádu Eugenem III. Pro Zdíkovy zásluhy na uvedení cisterciáckého řádu do Čech svědčí jeho účast při založení nejstaršího cisterciáckého kláštera v Čechách, opatství v Sedlci. Lokace Plas následovala dva roky po Sedlci a Plasy se tak staly druhým nejstarším cisterciáckým klášterem a první panovnickou fundací pro cisterciáky v Čechách.⁶⁶

V řádovém rodokmenu se Plasy staly čtvrtou generací potomků zakladatelského kláštera ve francouzském Citeaux. Linie Citeaux (založeno 1098), Morimond (1115), Ebrach (1127), Langheim (1133), tak pokračuje rokem 1144 v Plasích. Podle Langheimské tradice přišla kolonie mnichů do Plas 25. března 1145. Období mezi založením opatství a skutečným příchodem mnichů dělil jeden rok.⁶⁷

Založení kláštera v Plasích nebylo náhodnou lokací. Jednalo se o součást širšího panovnického projektu na vytvoření silných řeholních institucí v západních Čechách, již v návaznosti na založení benediktinského kláštera v Kladrubech Vladislavem I. Západní Čechy byly oblastí silných rodů, jejichž protiváhou se měly tyto kláštery stát.⁶⁸ Plasy se jako nejstarší panovnické založení od počátku těšily mimořádnému postavení, stálá podpora přemyslovského rodu trvala po většinu 12. a 13. století. Významná byla podle K. Charvátové především druhá polovina 13. století, kdy za vlády Přemysla Otakara I. byl klášter přímo pod panovnickovou ochranou a získal silné právní postavení.⁶⁹ Syn Přemysla Otakara I. Václav I. měl v prostoru kláštera vlastní královskou rezidenci, *residentia regia*.⁷⁰ Václav I. vydal řadu

---

66 CHARVÁTOVÁ 1995, 5

67 CHARVÁTOVÁ 2013, 211-213

68 Tamtéž, 209

69 Trvalý zájem panovníka o klášter dokládá devět Přemyslových listin pro Plasy: 1207, 1214, 1216, 1219, 1222 (dvě), 1224, 1229, 1230). K. Charvátová k tomuto uvádí, že z loajality plaský klášter setrval na straně panovníka při jeho sporu s biskupem Ondřejem. CHARVÁTOVÁ 1995, 5

70 CHARVÁTOVÁ 2013, 214-217. Dnes se na tomto místě nachází barokní sýpky, které vznikly v sedmdesátých letech 17. století, uprostřed nich však zůstala v baroku zachována středověké patrová kaple, dnes kaple sv. Václava a sv. Máří Magdalény, založená synem Václava I. Přemyslem Otakarem II. jako soukromá panovnická oratoř. Tamtéž, 237

listin ve prospěch rozvoje opatství, zejména na rozšíření imunit a svobod.

Plaský klášter vlastnil kromě statků v západních Čechách také majetkovou enklávu nedaleko Prahy s centrem v oblasti někdejšího Újezdu. V roce 1250 patřil k tomuto majetku hospodářský dvůr na Petříně spolu s vinicemi a statky v Košířích a Vidouli. Později se majetek ještě rozrostl o polnosti v okolí Petřína a v širším pražském zázemí, kdy na levém břehu Vltavy náleželo plaskému klášteru deset vsí a dvorů. Dvůr na Petříně byl označen jako grangie (hospodářského dvora pod správou kláštera) papežskou listinou z roku 1250.⁷¹

Plaský klášter se stal zakladatelem silné řádové větve čítající pět mužských a tři ženských klášterů. Významnou roli sehrál plaský klášter ve vztahu k Moravě, kde cisterciáci zakládají nejstarší klášter řádu, Velehrad. Mateřským domem se staly Plasy také pro Zlatou Korunu i když mateřská práva k němu trvala relativně krátkou dobu, 1281-1400. K. Charvátová uvádí velký počet středověkých zpráv z komunikace mezi kláštery.⁷²

Na přelomu 14. a 15. století vlastnil plaský klášter dvě městečka, Kralovice a Žihli, více než 70 vsí a asi 13 hospodářských dvorů. Na jaře roku 1421 Jan Žižka plaský klášter vypálil do základů, část mnichů si zachránila život útekem. Husité poničili v květnu i druhé proboštství v České Lípě. Plaskému klášteru v těžkých dobách pomohl mateřský klášter v Langheimu a teprve až koncem 15. století nabyl klášter zpět svoji svrchovanost.⁷³

Nutno na tomto místě zmínit, že mezi léty 1421-1623 plaský klášter živořil a zůstával převážně v rozvalinách. Vlivem zástav spojených se zátěží financování tureckých válek v průběhu 16. století se ocitl plaský klášter na mizině. Navzdoru tragickému osudu posledních staletí však dochází od počátku 17. století k postupné změně k lepšímu. V roce 1601 zahájil opat Adam II. Wild přestavbu kláštera, roku 1611 byla dokončena přestavba dnes již neexistujícího kostela pro laiky.⁷⁴

II./4. Cisterciácký řád v novověku

Novověká organizační struktura cisterciáckého řádu se v mnohých ohledech lišila od středověké. Po tridentském koncilu nastaly příznivé podmínky pro reformu a obrodu cisterciáckého řádu pod vedením generální kapituly v Citeaux. Ustálenou podobu získala nová organizace na generální kapitule konané v roce 1605. Byl vytvořen efektivnější způsob řádové administrativy, podle kterého byly kláštery organizovány do vikariátů. V čele vikariátu stanul generální vikář jmenovaný generálním opatem. Základní povinností generálního vikáře

---

71 Tamtéž, 220

72 Tamtéž, 228-232

73 BUBEN 2007, 194

74 Tamtéž, 195

bylo každoroční vykonání vizitace všech klášterů vikariátu.⁷⁵ Š.Vácha uvádí skutečnost sloučení funkce vikáře a vizitátora a odtud v baroku vzniklý titul “generální vikář a vizitátor.”⁷⁶ Dle Louise J. Lekaie je poprvé zmiňován Vikariát Čech, Moravy a obojí Lužice v záznamech generální kapituly z roku 1613.⁷⁷

Řádová privilegia byla potvrzena papeži Innocencem X. roku 1653 a Alexanderem VII. v roce 1666. Téhož roku papež Alexander VII. inicioval nový rozkvet řádu, když bullou *In suprema* urovnal spory mezi přívrženci přísné observace, *observatia stricta*, a mírné observace, *observatia communis*. Zároveň dal impuls ke vzniku řádových kongregací, které lépe reflektovaly důsledky politického rozdělení tehdejší Evropy.⁷⁸

Zároveň platí, že v samotné zemi původu řádu, Francii, platil zvláštní institut takzvaných komendatorních opatů, kdy do čela kláštera byli jmenováni opati z řad šlechty či královští úředníci. Š. Vácha uvádí, že tito opaté svůj úřad fakticky nevykonávali, byli pouze pobírateli obročí, plynoucího z výnosů klášterního hospodaření. Důchod se dělil na tři části, největší získávali opaté, druhá část zajišťovala skromnou existenci mnichům a třetí podíl byl věnován na údržbu kláštera. Takový systém ekonomicky kláštery oslaboval a nevedl k prosperitě, jakou cisterciácký řád v době baroka zaznamenal například v českých zemích.⁷⁹

Milan M. Buben uvádí, že ještě v roce 1675 existovalo v Evropě 752 mužských klášterů cisterciáckého řádu. Největší ranou byla pro řád francouzská revoluce a následná osvícenecká sekularizace. Ve Francii byl roku 1789 církevní majetek zkonfiskován a dne 13. 2. 1790 byly dekretem zrušeny všechny kláštery v zemi.⁸⁰ Vlivem revolučních událostí ve Francii tak téměř ve stejné době dochází k rušení klášterů jako v habsburské monarchii. Reforma Josefa II. však neruší všechny kláštery a zůstává zachován institut řeholního života.

II./5. Společenské a kulturní podmínky barokní doby pro obnovu a rozkvět cisterciáckého řádu v Čechách

Postihnout v krátkosti období mezi lety 1623 – 1785, znamená zmínit základní milníky a pro téma mé diplomové práce zásadní události.

---

75 Louis J. LÉKAI: *The Cistercians. Ideals and Reality*, The Kent State University 1977, 100, 128

76 VÁCHA 2002, 11

77 K tomuto také Milan M. Buben, který uvádí, že od počátku 17. století tvořily české země jeden vikariát, v jehož čele stál jeden ze zemských opatů s titulem vizitátora a generálního vikáře, *visitator et vicarius generalis Bohemiae, Moraviae et utrisque Lusatiae*. BUBEN 2007, 179

78 Z řady nových kongregací vynikala především kongregace *feuillantů*, nazvané podle opatství *Feuillant* (latinsky *Fulium*). Ve francouzské diecézi *Rieux*. Tamtéž, 167

79 VÁCHA 2002, 10

80 Nejstarší a nejvýznamnější klášter řádu v *Citeaux* byl částečně rozprodán a částečně rozebrán na kámen. Zachováno zůstalo jen několik budov ze 16. a 18. století. Z *Potigny* se zachoval pouze konventní chrám, v *Molesme* a *Morimondu* jen trosky a zříceniny. Došlo tak v mnoha případech k tomu, že mateřinec zanikl, ale filiální klášter zůstal, například *Zwettl*, *Sams*, *Osek* či *Vyšší Brod*. BUBEN 2007, 167-169

Porážka protihabsburského povstání českých stavů v bitvě na Bílé Hoře dne 8. listopadu 1620 znamená zcela zásadní mezník dalšího vývoje v českých zemích.⁸¹ Prohra stavů měla výrazný dopad jak na kulturu, tak politiku a ekonomickou oblast. Habsburský císař Ferdinand II. vydal v roce 1627 Obnovené zřízení zemské, kterým prohlásil za jediné možné náboženství římský katolicismus,⁸² opati starých feudálních řádů patřili, stejně jako ostaní duchovenstvo, k prvnímu stavu a získali výjimečné prestižní postavení ve společnosti. Kláštery se vedle loajální šlechty⁸³ staly oporou státní moci. Církevní instituce⁸⁴ představovaly kromě arcibiskupství a biskupství se sítí far,⁸⁵ právě starobylé klášterní řády,⁸⁶ jejichž majetek ztracený za husitských válek císař do určité míry zrestituoval.⁸⁷ Rostl společenský význam katolické inteligence, která převzala sociální funkci tradičních humanisticky orientovaných vzdělavců.⁸⁸

Vestfálským mírem byla roku 1648 ukončena třicetiletá válka. Stranou mírových ujednání však zůstaly další hrozby, které trvaly již po staletí, nejvýznamnější z nich byla turecká expanze. Osmanská rozpínavost byla ukončena bitvou u Vídně roku 1683. Triumfální vítězství spojených křesťanských vojsk upevnilo svrchovanost císařské moci. Císaři Leopold I., Josef I. a posléze jeho bratr Karel VI. vytvořili silnou habsburskou říši. V. Vlnas píše o “zlatém věku” habsburské monarchie.⁸⁹

Hospodářskou prosperitu a kulturní rozmach představovalo především období vlády Karla VI.⁹⁰ Doba míru dala vzniknout bohaté barokní umělecké produkci, která znamenala nejen oslavení habsburské monarchie a aristokracie, ale představovala také výrazný rozvoj

---

81 Vít VLNAS: Umění v čase třicetileté války: ztráty a nálezy, In: Barokní architektura v Čechách, Praha 2015, 73

82 Tolerován byl kromě toho také judaismus. Nekatoličtí šlechtici a měšťané museli ke katolictví přestoupit, a nebo byli nuceni odejít ze země. Obnovené zřízení zemské platilo pro Moravu od roku 1628. VLNAS 2015, 389

83 Během první poloviny 17. století došlo k zásadní proměně společenských elit v českých zemích. Některé staré šlechtické rody vymřely, nebo odešly do exilu (například Rožmberkové, Pernštejnové, Švamberkové), jiné dokázaly vlivem konfiskací rozmnožit svůj majetek (například Lobkovicové, Kinští, Černínové a jiní). Jak uvádí V. Vlnas příchod nové cizí šlechty, které připadly téměř dvě třetiny území Čech, byl projevem vytváření nadnárodních společenství urozených, spjatého s prostředím císařského dvora. VLNAS 2015, 110-111

84 Z počátku nové řády katolické reformace, především jezuité, kteří byli pověřeni správou Karlovy (od roku 1654 Karlo-Ferdinadovy) univerzity v Praze. VLNAS 2015, 389

85 Obnova farní sítě byla nelehkým úkolem, zvláště zakládání nových a obsazování stávajících farností. Farní správa trpěla rozlehlostí farních osad a nedostatkem duchovních správců. V tomto ohledu předčil duchovenstvo řeholní klérus, jehož participace na vytváření pobělohorské církevní organizace byla značná. Jakub KRČEK: Rušení klášterů na Plzeňsku v době josefinských reform, Plzeň 2013, 9

86 K tématu obnovy katolického prostředí v Čechách podrobněji sborník Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. I. Čornejová (2003), Pobělohorská rekatolizace v českých zemích. Pokus o zasazení fenoménu do středoevropských souvislostí, In: Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Praha 2003, 14-24

87 VLNAS 2015, 389

88 Tamtéž, 111

89 Tamtéž, 219

90 Tamtéž, 416

sakrálního umění. Nutno podotknout, že především éra vrcholného baroka v Čechách znamenala po stránce ekonomické a kulturní “zlatý věk” v novodobé historii klášterů. Klášterní domy benediktinů, cisterciáků, premonstrátů a augustiniánů dosáhly značného rozkvetu, který byl dán samostatným hospodařením, zemědělskou výrobou, lesnictvím či rybníkářstvím a umožnil tak nevídanou stavební aktivitu.

Smrt císaře v roce 1740 a počátek vlády Marie Terezie je spjat s nejistotou, kterou přináší války, především o země Koruny české, a také zásadní reformy, které, jak uvádí V. Vlnas “znamenaly definitivní soumrak barokní kultury, která i ze své vnitřní podstaty špěla neochvějně ke svému vyústění.”⁹¹

Jak upozorňuje Š. Vácha, podřizování církve státu, které na konci 18. století vyústilo v hromadnou likvidaci klášterů, můžeme již sledovat dříve. Prvním zákrokem bylo nařízení z roku 1657, podle kterého měli být při opatských volbách přítomni dva císařští komisaři. Tento fakt dokládá v praxi primární pramen „Brevis consignatio,” zpracovaný v textové příloze mé diplomové práce.

Š. Vácha dále poukazuje na další opatření omezující svobodu klášterů: roku 1707 bylo zrušeno azylové právo, dekretem z roku 1711 se zakazovalo cizozemským řádovým představitelům vykonávat vizitace v Čechách a na Moravě. Cílem těchto a dalších zásahů bylo získání státní kontroly nad hospodařením klášterů.⁹²

Církevní politika Josefa II. byla motivována kromě ideologických aspektů osvícenského absolutismu právě ekonomickými zřeteli. Císař Josef II. svými reformami “od stolu” zrušil celou řadu atributů historického feudálního státu,⁹³ pro téma druhého života plaského kláštera je zásadní dekret ze dne 24. 10. 1785,⁹⁴ jehož následkem definitivně zaniká každodenní klášterní život v Plasích. Končí tak jedna z nejvýraznějších uměleckých epoch klášterního barokního umění v Čechách. Teprve výzkumy posledních let se pokoušejí nahlédnout na autentický vnitřní život a každodennost klášterního života.

---

91 Tamtéž, 505

92 VÁCHA 2002, 14

93 VLNAS 2015, 505

94 První vlna likvidace klášterů proběhla již na základě dekretu ze dne 12. ledna 1782. Jak uvádí J. Krček do každého z vybraných klášterů byla vyslána zeměpanská komise složená z několika úředníků, v čele s krajským hejtmánem. Aby mohla komise vstoupit do konventu mezi řeholníky, bylo zapotřebí nejprve zrušit klauzuru. Představený kláštera musel podepsat přísahu, že přizná a odevzdá veškerý majetek kláštera a řeholníci dostali několika měsíční lhůtu na definitivní odchod z kláštera. KRČEK 2013, 21-22

III. Mariánská úcta

„Panna Maria, matka Páně, je zosobněním pokory, poslušnosti a oddanosti Kristu. V průběhu dvoutisícileté historie křesťanství se stala inspirací pro teology, umělce i prosté věřící, kteří v ní spatřovali nejbližší prostředníci k Bohu,” píše Jan Royt ve Slovníku křesťanské ikonografie.⁹⁵ Mariino jméno bylo do 18. století vykládáno jako stella maris, hvězda mořská. Variování motivu hvězdy v mladotické kapli je výsostným uměleckým představením cisterciácké mariánské úcty.⁹⁶

Mariánská tematika je nejčastěji zastoupena v prostředí cisterciáckého řádu. Sv. Bernard mimořádně horlivě prosazoval mariánskou úctu, a tak všechny cisterciácké klášterní kostely byly zasvěceny Panně Marii. Zvěstování Panně Marii archandělem Gabrielem stojí vždy na počátku christologických či mariánských cyklů.⁹⁷ Panna Marie Ochránitelka, pod svým pláštěm ukrývá věřící, často řeholníky, jak je tomu také ve vyobrazení cisterciáků pod ochranou Panny Marie v nástěnných malbách ambitu v Mariánské Týnici.⁹⁸ Téměř každý cisterciácký chrám je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Z hrobu bylo tělo Panny Marie na příkaz Krista vzato na nebesa a spojeno s duší, Nanebevzetí Panny Marie. V řádové ikonografii se často objevuje obdarování cisterciáckých světců Pannou Marií.⁹⁹

Specifickým řádovým motivem je takzvané *Lactatio S. Bernardi* [1], kdy Panna Maria kojí sv. Bernarda, sv. Robert z Molesme od ní dostává prsten, symbol mystického zasnoubení, sv. Alberich bílé roucho a sv. Štěpán Harding bílý škapulíř. K šestistému výročí trvání kláštera v Oseku vydal profesor Augustin Schneider, pod latinským jménem Sartorius,¹⁰⁰ v Praze roku 1700 rozsáhlý spis o historii řádu Cistercium-bis-tercium, německy od 1708. Jan Kryštof Liška navrhl pro pražského rytce Balthasara van Westerhouta titulní list tohoto grafického díla, na němž je dole usazena šestice Saturnů, reprezentujících počet staletí trvání kláštera. Nad nimi jsou na pódiu mezi arkádovými pilastry členěnými stěnami shromážděni kolem stolu čtyři řádoví světci, sv. Robert z Molesme, sv. Alberich, sv. Štěpán Harding a sv. Bernard z Clairvaux, ozářený paprsky vycházejícími z prsou Panny Marie, slibující připojeným textem věčnou ochranu řádu, jehož byla hlavní patronkou.¹⁰¹

Důležitým fenoménem barokní kultury byla úcta k milostným sochám a obrazům.¹⁰² Na přelomu 16. a 17. století dochází v českých zemích k postupné obnově kultu těchto památek

---

95 Jan ROYT: Slovník křesťanské ikonografie, Praha 2007, 189

96 Tamtéž, 189

97 Tamtéž, 316-317

98 Tamtéž, 194

99 Jan ROYT: Zahrada mariánská: mariánská úcta ve výtvarném umění od středověku do 20. století, Klatovy 2000, 6, 16

100 Augustinus SARTORIUS: Cistercium-bis-tercium se Historia elogialis..., Vetero 1700, SVKPL

101 Pavel PREISS: Václav Vavřínek Reiner, 1. svazek, Praha 2013, 134-135

102 Antonín PODLAHA: Sochy a skulptury mariánské v Čechách od nejstarších dob až do století XVI., Praha 1904

středověkého původu. Starobylost uctívaných vyobrazení poukazovala ke katolické tradici v Čechách.¹⁰³

III./1. Mariánské sochy plaského kláštera

Mariánské sochy plaského kláštera představují tři pozdně gotické umělecky výrazné statue, které tvořily jádro interiérů klášterních sakrálních staveb. Sochy Panny Marie Mladotické a Panny Marie Týnecké byly významně uctívány v době baroka a slavnostně přeneseny do nově vzniklých sakrálních staveb. Assumpta z plaského klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie, vytvořená kolem roku 1500, však byla s nastupující barokizací přenesena z interiéru kostela do kaple sv. Bernarda a později na jiné místo.¹⁰⁴

Socha Panny Marie Mladotické [2], z období mezi léty 1460-1480, byla v baroku nově polychromována a změněno bylo také její původní provedení. Původně představovala trůnící Pannu Marii s Ježíškem na levé ruce. I. Bukačová uvádí, že původní středověká mladotická kaple byla zasvěcena Panně Marii Matce nejmilejší, S. Maria Mater mitissima. Barokní podoba sochy vyniká především oděvem, slavnostními šatičkami, pod kterými je však tělo plastiky Panny Marie zachované v pozdně gotické podobě, o čemž vypovídá původní polychromie a zlacení. Šat statue Panny Marie Mladotické vyniká slavnostním řešením brokátového oděvu. Hlava Panny Marie je kryta bílým plátěným čepcem, na němž spočívá plechová koruna osázená červenými a modrými skleněnými kameny. Autor sochy je anonymní, povrchovou barokní úpravu a kvalitní zlacení provedl malíř, štafír a pozlacovač Augustin Übereil ze Sommerfeldu.¹⁰⁵ Socha je umístěna v drobném oltáři, který pro ni nechal v nové barokní kapli Jména Panny Marie pořídit opat Eugen Tyttl.¹⁰⁶ Oltář představuje pozemský trůn této milostné sochy, Majestát Panny Marie, Maiestas Mariae.¹⁰⁷

Sousoší Panny Marie Týnecké [3] a anděla Zvěstování z oltáře v kostele Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici je dílem Mistra Týneckého Zvěstování, který působil na počátku 16. století na Kralovicku. Bohatě zlacené a v oděvech červeně a modře polychromované sousoší představuje vertikální postavu anděla v lehkém pokleku směrem k Panně Marii, která

103Jan ROYT: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011, 7, 296

104Jiří Fajt věnoval pozornost Assumptě z Plas v katalogu k výstavě *Gotika v západních Čechách*. Jiří FAJT: *Sochařství*, In: *Gotika v západních Čechách (1230-1530) III.*, Praha 1996, 767-768

Konventní středověká pečeť plaského kláštera představovala sedící Pannu Marii, zobrazenou v sedě s Ježíškem a květinou, po stranách s modlícím se opatem a klečícím mnichem. Viz Dana STEHLÍKOVÁ: *Pečeti a pečetidla*, In: *Gotika v západních Čechách (1230-1530) II.*, Praha 1996, 510

105Irena BUKAČOVÁ: *Kaple s hvězdou, kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, Mariánská Týnice 2010*, 23

106Irena BUKAČOVÁ: *Kaple Jména Panny Marie*, In: *Mladotice v proměnách staletí, Mladotice 2015*, 199 (dále BUKAČOVÁ 2015a)

107Vítězslav ŠTAJNOCHR: *Panna Maria Divotvůrkyně, nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa, Uherské Hradiště 2000*, 94

přijímá zprávu Zvěstování v pozici naznačeného gesta oranta.¹⁰⁸ Svatozář Panny Marie nese dvanáct hvězd a kompozičně doplňuje siluetu sousoší s výraznými rozepjatými křídly anděla. Po zrušení plaského kláštera bylo sousoší umístěno na oltář v kralovickém kostele sv. Petra a Pavla.¹⁰⁹

III./2. Barokní pouti

Významná byla především obnova poutí.¹¹⁰ Barokní zbožnost dala vzniknout četným novým poutním místům.¹¹¹ Ráz poutních míst určovalo zasvěcení, přičemž nejvíce bylo mariánských. Byla zasvěcena Panně Marii buď všeobecně, nebo některé události z jejího života. Radostná tajemství ze života Panny Marie tvoří nejvíce časté téma zasvěcení místa.¹¹² Význam a sláva poutního místa souvisela s jeho architektonickým zasazením v krajině, již poutník, homo viator, kráčel k uctění památky Panny Marie, světce či svěťce. Velký nárůst poutí s sebou nesl vytvoření struktury cest a poutních zastavení. Pro odpočinku poutníků vznikaly při cestách zájezdní hostince či hospice.¹¹³

Poutníci si z pouti domů často odnášeli devoční obrázky, drobné kopie milostných soch či obrazů.¹¹⁴ Jednota pro záchranu Mariánské Týnice v roce 1941 vydala staré rytiny z doby největší slávy tohoto poutního místa, devocionálně představovala především uctívané sousoší Zvěstování Panně Marii.¹¹⁵

Barokní pout' měla svůj přesně stanovený řád. Poutní procesí bylo vedené duchovním a některý z poutníků nesl prapor s vyobrazením Panny Marie či patrona kostela, odkud procesí přicházelo. Poutníci se pravidelně zastavovali k modlitbě, většinou u architektonicky ztvárněných zastavení. Poutě pomáhaly urbanizovat krajinu vznikem alejí stromů, které lemovaly poutní cesty až k samotnému poutnímu místu a tvořily tak přirozenou ochranu poutníků před nepřízní počasí. V závěru poutní cesty byla často zdůrazněna takzvaná poklona,

---

108Gesto orace zde symbolizuje výraz důvěry a poděkování Hospodinu. ROYT 2011, 188

109Tamtéž, 173

110Ke znovu obnovení poutí v Čechách dochází vlivem doporučení, přijatých Tridentským koncilem v polovině 16. století. Významný podíl na této obnově mají jezuité, kteří již v roce 1575 založili při klementinské koleji akademické mariánské bratrstvo. Následována tímto vzorem vznikají v Čechách postupně další, například Nanebevzetí Panny Marie v Klatovech. Jezuité se také zasloužili o obnovu pouti a slávu Staré Boleslavi, v baroku nejvýznamnějšího poutního místa v Čechách. ROYT 2000, 32

111Bohumil Zlámal uvádí barokní období za nejvíce plodné období v budování poutních kostelů. Mezi léty 1620-1756 bylo založeno v Předlitavsku 93 poutních míst. V předchozích dobách 1350-1500 zde vzniklo pouze 26 poutních míst a v letech 1500-1620 pouze 23, v pozdním baroku a osvěcenské době mezi léty 1757-1790 dokonce žádné. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku vzniklo mezi léty 1620-1750 nejméně 40 větších poutních míst. Bohumil ZLÁMAL: Příručka českých církevních dějin, V. Doba barokní katolicity (1650-1750), Doba osvěcenská (1750-1848), Olomouc 2008, 138-139

112Vyrostla často z počátků místní lidové úcty často za podpory církevních institucí, méně často se podařilo navázat na tradici gotických, před barokních poutních míst. Tamtéž, 139-140

113ROYT 2000, 35

114Poutní obrázky byly dřevoryty, mědirytiny nebo kamenotiskem s jinou technikou tištěné obrázky. ZLÁMAL 2008 138-139, 144

115ŠTAJNOCHR 2000, 270

místo, z něhož poutníci poprvé spatřili poutní kostel. Celý proces poutní cesty s řadou zastavení a celkovým urbanistickým řešením znamenal téměř obraz sakrální krajiny.¹¹⁶

V průběhu 17. století se vytváří charakteristický typ českého barokního poutního místa, poutní kostel je obklopen ambity s nárožními kaplemi a branami, kam ústí poutní cesty, jak je tomu i v Mariánské Týnici.¹¹⁷ Jak uvádí J. Royt, českým specifikem jsou nástěnné malby v ambitech,¹¹⁸ které jsou také často vyzdobeny závěsnými obrazy s mariánskými či christologickými cykly.¹¹⁹

Období baroka se stalo živnou půdou pro církevní patriotismus, spojený s citovým vztahem k jazyku, historii a místu.¹²⁰ Barokní úcta českých zemských patronů je nerozlučně obohacena o národní mariánskou úctu.¹²¹ V českém prostředí se projevuje jistá dvojpólovost českého baroka, internacionální katolicita spojena s citlivým smyslem pro lokální patriotismus v duchu starobylých tradic.¹²²

V Čechách, stejně jako v rakouských zemích, se projevovala zjevná snaha učinit Pannu Marii symbolickou královnou země. Byla jí také připisována zásluha o vítězství v bitvě na Bílé Hoře v roce 1620. Mariánská úcta se stala součástí Pietas Austriaca, státní zbožnosti.¹²³ Platí skutečnost, že barokní pout' neznala hranic, jak uvádí J. Royt. Zástupy poutníků z Čech putovaly například do Maria Cell v Rakousku, naopak četná procesí poutníků z Bavor směřovaly na Svatou Horu.¹²⁴

Kontinuita v baroku obnovených poutí vrcholí v 80. letech 18. století, kdy je tato bohatá poutní kultura z dekretů císaře Josefa II. výrazně utlumena.¹²⁵ J. Royt zmiňuje ve vztahu k poutím především dekret ze dne 28. srpna 1783, který zakazuje nošení milostných soch a korouhví v procesích.¹²⁶

116ROYT 2000, 36

117Základní architektonické typy konstituované v 17. století v Čechách mohou být poutní kostely a kaple bez ambity, jako například Maková Hora, Hojná Voda v Českých Budějovicích, Dobrá Voda u Březnice nebo s ambity. ROYT 2011, 135

118Jan ROYT: České nebe. Topografie poutních míst barokních Čech (kat. výst.), Praha 1991, 4

119Jan Royt 2000, 38

120Výrazem nového zemského patriotismu se stává kult českých zemských patronů – ochránců království i kult mariánský, zejména pak úcta ke staroboleslavskému palladiu. Na pozadí historie tohoto drobného kovového pozdně gotického reliéfu líčil český barokní historik Bohuslav Balbín dějiny českého království. K tradičním patronům: sv. Václavovi, sv. Vojtěchovi, sv. Ludmile, sv. Zikmundovi uctívaných již od raného středověku, přistupují v 17. a 18. století: sv. Norbert (1627), sv. Ivan, sv. Josef (1654) a zejména pak sv. Jan Nepomucký (1729). Přirázování k nim jsou také sv. Cyril a Metoděj (1668), svatí lékaři Kosma a Damián (1677) a řada dalších blahoslavených a ctihodných osob.“ ROYT 1991, 3

121„Dominujícím je v období baroka kult mariánský. Uprostřed Staroměstského náměstí, na paměť ukončení třicetileté války, byl v roce 1653 postaven mariánský sloup se sochou Panny Marie Immaculaty. Tento nový ikonografický typ se pak postupně šíří po celé zemi a zdobí podobné mariánské sloupy na náměstích mnoha českých měst.“ Tamtéž, 3

122ZLÁMAL 2008, 151

123ROYT 2000, 34

124ROYT 1991, 4

125ROYT 2000, 44

126ROYT 2011, 355

IV. Barokní „druhý život“ plaského kláštera

Téma diplomové práce vymezené roky 1623 – 1785 představují letopočty spjaté se zásadní existenční situací plaského kláštera. Dne 14. 5. 1623 získali plasští cisterciáci od císaře Ferdinanda II. své bývalé statky z konfiskace majetku Griespeků z Griespachu, zároveň získali i gryspekovský renesanční zámek s panstvím v Kaceřově. Započala se tak postupná velkorysá obnova klášterního areálu. Naopak druhý letopočet, 1785, přinesl definitivní zánik kláštera. Dne 24. 10. 1785 podepsal císař Josef II. dekret, v němž byl uveden výčet klášterů určených ke zrušení, patřily sem i Plasy.¹²⁷ Rozhodnutí bylo konventu předneseno dne 9. 11. 1785.¹²⁸

Plaský klášter byl tradičně přirovnáván k lípě, živému stromu, který tvoří samotná klášterní komunita. Stejně jako cisterciácký řád i tento strom byl považován za nesmrtelný, po krizích, bouřích a téměř smrtelných ranách, byl schopen se znovu vzchopit a být „lípou znovu rašící.“¹²⁹ Obnova kláštera po roce 1623 probíhala zpočátku pozvolně. Roku 1628 žilo v Plasích jen 8 mnichů, roku 1640 pouze 12. Plasy byly během třicetileté války opětovně vypleněny švédskými vojsky, v letech 1639 a 1647.¹³⁰

IV./1. Opati plaského kláštera, významní stavebníci v době baroka

Barokní „druhý život“ plaského kláštera byl významně spojen s jednotlivými osobnostmi opatů, kteří usilovali o naplnění barokního ideálu prosperity a reprezentace. Období po konci třicetileté války náleží k nejvíce zdokumentovaným primárními prameny až do roku 1785. Dílo Mauritia Vogta je završeno obdobím vlády opata Eugena Tyttla, stejně jako rukopis Benedicta Scheppla z roku 1744. Díky Schepplovým následovníkům je zpracována historie plaského kláštera až do zrušení kláštera roku 1785 za vlády opata Celestýna Wenera.¹³¹

I. Bukačová uvádí rozdílné počty opatů, které dokládají klášterní historikové, z toho také vyplývá rozdílné číslování jejich pořadí, které mohlo být způsobeno také zcela symbolickou příčinou, ve snaze označit opata Tyttla za jubilejního 50. v pořadí.¹³²

Z řad opatů, kteří se zasloužili o barokní rozmach plaského kláštera, v centru pozornosti z hlediska tématu diplomové práce stojí opati-stavitelé, Ondřej Trojer a klíčová osobnost Eugen (Eugenius) Tyttl. Nechci však opomenout jejich předchůdce a následovníky, proto se o nich alespoň v krátkosti zmíním, s uvedením data narození, opatské funkce a úmrtí.

Opat Jiří II. Vašmucius (?-1615/1616–1639) působil ve své funkci v nelehké době

127KRČEK 2013, 15

128BUBEN 2007, 195-200

129BUKAČOVÁ 2015, 113

130BUBEN 2007, 197

131Irena BUKAČOVÁ: Opati plaského kláštera v 17. a 18. Století, In: Proměny plaského kláštera (1145-2015, sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.-9. října 2015 v Plasích, Plasy 2015, 113 (dále BUKAČOVÁ 2015b)

132BUKAČOVÁ 2015b, 113-114

třicetileté války, oplýval k tomu však neobyčejnou kvalifikací dělostřeleckého důstojníka, kterou uplatnil i při obléhání Plzně vojskem Arnošta hraběte Mansfelda. Mauritius Vogt věnuje opatu-hrdinovi značnou pozornost, oslavuje opata Vašmucia jako obnovitele plaského kláštera a katolictví vůbec.¹³³

Následuje řada posledních devíti opatů, postupně Jakub III. Perger Vrchota (?-1640-1651), Kryštof Tengler (1606-1651-1666), Benedikt Engelken (1629-1666-1681), Ondřej Trojer (1648-1681-1699), Eugen Tyttl (1666-1699-1738), Celestýn I. Stoy (1700-1738-1748), Silvestr Hetzer (1690-1748-1755), Fortunát Hartmann (1714-1755-1779) a Celestýn II. Werner (1735-1779-1785-1813).¹³⁴

Opat Jakub III. Perger Vrchota proslul silnou zbožností k Panně Marii Týnecké, kdy ještě jako sedlecký opat upnul k soše veškeré své naděje na uzdravení v době nemoci. Po uzdravení se rozhodl do té doby nevýznamné poutní místo rozšířit a započal tak tradici hodnou následování.¹³⁵

Opat Tengler v letech 1661-1666 zařídil přestavbu hlavního klášterního chrámu Nanebevzetí Panny Marie, který je také atributem jeho přínosu pro klášter na portrétním vyobrazení. Opat Tengler se významně podílel na zahájení činnosti pražské řádové koleje Bernardinum a měl podíl na její organizaci a řízení financování.¹³⁶

Opat Benedikt Engelken byl zaujat především majetkovými zájmy kláštera, roku 1678 zakoupil panství a hrad Krašov. Na sklonku života v roce 1680 musel reagovat na selské povstání, kdy poddaní za trest museli vysázet lipovou alej mezi Kralovicemi a Mariánskou Týnicí.¹³⁷

Za opata Ondřeje Trojera proběhlo vysvěcení přestavěné klášterní baziliky Nanebevzetí Panny Marie,¹³⁸ dne 11. 7. 1688, pražským arcibiskupem Janem Bedřichem z Valdštejna, s nímž pojil opata blízký přátelský vztah. Díky této šťastné konstalaci získal opat Trojer zásadní zprostředkování kontaktu na arcibiskupova dvorního architekta Jeana Baptistu Matheye, který realizoval v letech 1683-1695 tři monumentální klášterní stavby: prelaturu (1683-1699), sýpky (1684, 1685-1686), mezi něž pietně vkomponoval středověké kaple sv. Václava a sv. Máří Magdalény, třetí stavbou byl kostel sv. Václava (1690-1691). Mathey

---

133Zdeněk HOJDA: ...sub quo ut a tristibus ad meliora transeamus fata. Plaský opat Jiří Vašmucius – voják a obnovitel, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Plasy 2005, 101-103

134BUKAČOVÁ 2015b, 115-134

135Tamtéž, 118

136Tamtéž, 118

137BUBEN 2007, 197

138Pavel Preiss podrobil rozboru nově vzniklé průčelí, které označil za pozdně renesanční vignolovského typu. Zároveň vyslovil domněnku, že jde o reprodukci neprovedené úpravy průčelí podle návrhu architekta Jeana Baptisty Matheye, jenž byl v posledních dvou desetiletích 17. století v Plasích jako projektant a návrh mohl vypracovat kolem roku 1683. Pavel PREISS: K stavební historii klášterního kostela v Plasích, In: Minulostí Plzně a Plzeňska I., Plzeň 1958, 101-105

svým urbanistickým řešením vtiskl klášternímu areálu nový charakter, který určil další stavební realizace a je pro areál kláštera zásadní dodnes.¹³⁹

Opat Trojer dále založil dvě vesnice nesoucí jeho jméno, Ondřejovice a Trojerovice (dnes Trojany) a významně se zasloužil o poutní místo v Mariánské Týnici, kde dal roku 1692 vybudovat kolem kostela ambity se 6 zpořádnicemi. Roku 1699 povýšil poutní areál na probošství.¹⁴⁰

Následník opata Trojera opat Eugen Tyttl se do dějin kláštera zapsal jako největší a nejvíce velkorysý stavebník a objednavatel. Podrobněji referuji o této zásadní osobnosti v následné samostatné podkapitole.

Opat Celestýn I. Stoy navazoval v pokoře na svého předchůdce opata Tyttla a pokračoval ve výstavbě jím započatého díla, jak dokazuje text spisu *Brevis consignatio*, který je v prepisu součástí textové přílohy této diplomové práce, přeloženým pasážím se věnuje samostatná podkapitola. Opat Stoy pokračoval ve zvelebování kláštera, dokončil hospodářský dvůr Hubenov, pro Mariánskou Týnici vysvětil dvě kaple nového ambitu, věnované cisterciáckým světcům sv. Štěpánovi a sv. Robertovi.¹⁴¹

Nástupcem byl opat Silvestr Hetzer, za jehož působení byla v roce 1751 dokončena hrubá stavba poutního kostela Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici a započala se malířská výzdoba Siarda Noseckého.¹⁴²

Následoval opat Fortunát Hartmann, který pokračoval ve zvelebování Mariánské Týnice, která byla zároveň takzvaným emeritním domem pro přestárlé řádové bratry z Plas. V roce 1764 nechal kostel a probošství vysvětit, dne 17.7. 1777 bylo slavnostně přeneseno sousoší Zvěstování Panně Marii ze starého kostelíka do nového chrámu. Za opata Hartmanna byl renovován zámek Kaceřov a hrad Krašov se dvěma kaplemi, refektářem, kuchyní a 27 obytnými místnostmi.¹⁴³

Poslední plaský opat, *ultimus abbas plassensis*, Celestýn II. Werner musel unést těžký osud zrušení plaského kláštera, i když se snažil klášter zachránit zdůrazněním jeho celospolečenského významu. Sekularizace postihla plaskou klášterní komunitu plně živou a v počtu téměř 60 řeholníků.¹⁴⁴

Opatům plaského kláštera se dostávalo tradičně vysokého společenského postavení, což bylo dáno jejich často významnou pozicí v rámci řádové hierarchie, například opati Trojer,

---

139BUKAČOVÁ 2015b, 121

Podrobněji k architektonickému hodnocení J. B. Matheye nejnověji Richard BIEGEL: Architektonický předěl v díle Jeana Baptisty Matheye, In: Barokní architektura v Čechách, Praha 2015, 154-179

140BUBEN 2007, 197

141BUKAČOVÁ 2015b, 125

142Tamtéž, 125

143BUBEN 2007, 199

144Tamtéž, 199

Tyttl a Hartmann zastávali funkce vizitátorů a generálních vikářů. Přirozeným zájmem byla osobní reprezentace prvních mužů kláštera, která se promítala především v heraldice a opatských portrétech.¹⁴⁵ Především osobní erb opata Tyttla, T 2, kterým se představuje jako pokračovatel opata Trojera, tedy „druhý Trojer“, představuje zároveň symbolický výklad.¹⁴⁶ Heraldika odráží vývoj klášterního znaku,¹⁴⁷ nese ji i sedm zachovaných kamenných náhrobků v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie z let 1666-1779.

IV./2. Opat Eugen Tyttl a jeho přínos

Opat Eugen (Eugenius) Tyttl byl obdivován pro svoje schopnosti dobrého hospodáře a uměleckého investora. Zahájil svoji funkci roku 1700, který byl jubileem křesťanského světa. Při této příležitosti získal opat Tyttl ostatky římského mučedníka sv. Antonína, které byly nalezeny v římských katakombách sv. Kalixta za pontifikátu papeže Innocence XII., mezi lety 1691-1700. Plasům je daroval opat kláštera ve Stamsu Franz Lechner, spolu s ostatky sv. panny a mučednice sv. Niny, které byly určeny pro plánovaný nový kostel v Mariánské Týnici, prozatím byly uloženy v Plasích. Ostatky sv. Antonína byly slavnostně uloženy dne 13. 10. 1708 v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie.¹⁴⁸

Osobnost a skutky opata Tyttla jsou zdokumentovány klášterními kronikami a archiváliemi. I. Bukačová poukazuje na skutečnost, že prameny k poznání opata Tyttla jsou řidší, než například zmínky o jeho předchůdci opatu Trojerovi. Tento fakt zdůvodňuje tím, že opat Tyttl byl současníkem kronikářů a ti se obávali vyjadřovat se k ještě žijícímu opatovi.¹⁴⁹ Opat Tyttl byl sofistikovaným patronem umění, pro klášter vybíral ty nejlepší umělce. Malíř Petr Brandl vytvořil obraz se sv. Bernardem pro plaský klášterní kostel, sochař Matyáš Bernard Braun vytvořil sousoší Kalvárie, velký krucifix určený pro letní refektář, dnes chovaný v Národní galerii v Paraze a také sousoší Vidění sv. Luitgardy, umístěné jako

---

145 Klášterní elity jsou představeny ve dvou sadách portrétů. Jedná se o oválné nástěnné portréty pro refektář v Mariánské Týnici z roku 1764, druhou řadu tvořily nástěnné velké obrazy představující stojící opaty s charakteristickým atributem. BUKAČOVÁ 2015b, 116

146 Podrobně přepis a překlad pasáží textu *Brevis consignatio* (Krátké pojednání) v textové příloze diplomové práce. Zde v krátkosti. Symbolický výklad T 2, břevno obtočené hadem, charakterizovalo starozákonního Mojžíše, po němž se vůdcem židovského lidu stal Jozue, který měl Mojžíšovy úkoly dokončit. Jozue, zpodobněný jako postava ve zbroji doprovázená sluncem i měsícem, se tak stal erbem Celestýna Stoye, který měl dokončit dílo svého předchůdce Eugena Tyttla. Tamtéž, 115

147 Významnou součástí řádového znaku byl rodový erb sv. Bernarda, štít se šachovým břevnem. Postupně bylo užíváno modré pole, v němž se objevuje červená krokev, motivy lilie, růže a hvězdy v různých kompozicích. Poslední úpravou plaského klášterního znaku je čtvrcený štít, podložený křížem s jetelovým zakončením s písmeny MORS, který má v modrém poli zlatou hvězdu, ve 2. a 3. stříbrném poli červenou růži a ve čtvrtém červeném poli stříbrnou lilii. Tradičně s cisterciáckou symbolikou růže představuje krev Kristových ran, lilie mléko Panny Marie. Tamtéž 2015, 116

Podrobněji Pavel R. POKORNÝ: Vývoj znaku plaského kláštera, In: 850 let plaského kláštera (1145-1995), Mariánská Týnice 1995, 107-112

148 BUBEN 2007, 198

149 BUKAČOVÁ 2015b, 121

významnou reprezentaci plaského kláštera na Karlově mostě v Praze.

Opat Tyttl byl pokračovatelem tradice barokního budování kláštera, započaté opatem Trojerem, který „ve svém životě konal zázraky.“¹⁵⁰ Opat Tyttl ve významu nově započatých staveb, které patřily k prioritám jeho organizačního úsilí, však překonal svého učitele.¹⁵¹ Opat Tyttl je znám jako jeden z nejaktivnějších barokních stavebníků, a to především díky spolupráci s architektem Janem Blažejem Santinim-Aichelem.¹⁵²

IV./3. Plaský klášter a J. B. Santini-Aichel

Barokní obnova plaského kláštera, jak bylo zmíněno výše, byla neodmyslitelně spojena především s osobnostmi opatů Trojerem a Tyttlem, kteří do Plas pozvali výsostné barokní architekty, opat Trojer J. B. Matheye a opat Tyttl J. B. Santiniho-Aichela. Téma architektonické podoby barokního klášterního areálu je dnes náležitě zpracováno, v následujících podkapitolách představím hlavní pilíře barokní podoby kláštera zbudované podle návrhů J. B. Santiniho-Aichela.

Tvůrčí osobnost architekta J. B. Santiniho-Aichela (1677-1723) patří k nejvýznamnějším představitelům barokní architektury v Čechách¹⁵³ a není jednoduché omezit se na pouhý dílčí výsek jeho díla, a to i v případě jeho realizací pro plaské klášterní panství. Dle tématického zakotvení diplomové práce věnuji pozornost samotnému klášternímu areálu, proboštví s kostelem Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici a kapli Jména Panny Marie v Mladoticích.

Životopis J. B. Santiniho je dostatečně znám, pocházel z italské rodiny zedníků a kameníků, usazené již ve třetí generaci v Praze.¹⁵⁴ Jak uvádí I. Bukačová „byl tedy českým Italem či Čechem s italskými kořeny, spjatým svým životem převážně s Prahou.“¹⁵⁵ J. B. Santini-Aichel získal přehled o architektuře i kontakty s předními uměleckými osobnostmi díky italské komunitě, pracující na pražských stavbách. Vyučil se zřejmě u J. B. Matheye, stejně jako on se J. B. Santini-Aichel stal později nezávislým projektantem a vystupoval

---

150„Fecit mirabilia magna in vita sua.“ Benedikt SCHEPPL: Lapis sepulchralis fundatoris et benefactorum aliorumque memorabilium Monasterii B. V. Marie de Plassio Anno MDCCXLIV a fundatione jubilaeo 600 nonnullis suis memoriis renovatus a F. Benedicto Scheppl, 1744, sign. B IV. 8, inv. č. 196, ev. č. 81, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949.SCHEPPL 1744, 137

151BUKAČOVÁ 2015b, 124

152Petr MACEK, Pavel ZAHRADNÍK: Opat Evžen Tyttl jako projektant, In: 850 let plaského kláštera, Plasy 1995, 87-92

153Geneze vyzdvižení významu architekta J.B. Santiniho má počátek u archivně doložených Santiniho děl, které zjistil v rámci práce na soupisu památek Antonín Podlaha. Jak uvádí M. Horyna, jednalo se o archivně doložený konvent kláštera v Plasích, kapli sv. Anny v Panenských Břežanech, zároveň A. Podlaha představil poutní areál a proboštví v Mariánské Týnici a kapli Jména Panny Marie v nedalekých Mladoticích. Přelom v přístupu k Santiniho dílu znamenal uznání barokního historismu jako plnohodnotného uměleckého Zdeňkem Wirthem v roce 1908. HORYNA 1998, 23-24

154Podrobně o původu a životě architekta KOTRBA 1976, 124-159

155BUKAČOVÁ 2012, 33

mimo cechovní instituce.¹⁵⁶ Santini následně podnikl čtyřletou tovaryšskou cestu do Itálie, kde na něho zapůsobilo především dílo Francesca Borrominiho¹⁵⁷ a Guarina Guariniho. Seznámil se zde se soudobou architektonickou produkcí, která se společně s jeho domácím poznáním pozdní gotiky stala součástí jeho profesního vybavení. Po svém návratu do Prahy se krátce po roce 1700 rozhodl pro dráhu architekta.¹⁵⁸

J. B. Santini-Aichel značnou část své tvorby věnoval přestavbám či novostavbám klášterních domů vedených sebevědomými a velkorysími opaty, kteří si byli vědomi nejen symbolického, prostorového a světelného režimu architektury, nýbrž také významu stavby jako krajinné dominanty.¹⁵⁹ Jindřich Snopek ze Sedlce, opat Tyttl z Plas a Václav Vejmluva ze Žďáru dle V. Kotrby zahrnovali „svého“ Santiniho velkolepými úkoly a „přispěli svými podněty podstatně k rozvíjení Santiniova talentu.“¹⁶⁰ Urbanistické hledisko Santiniho staveb je vedle realizací pro žďárský klášter nejvýraznější právě ve struktuře sakrálních staveb plaského kláštera a jeho grangií.¹⁶¹ Jan Sedlák vyzdvihuje architektovu schopnost interpretace a transformace prostředí, která odráží v jeho díle „nadčasovou platnost.“¹⁶²

M. Horyna ve vztahu k řádu exteriéru Santiniho staveb uvádí: „Vnější podoba Santiniho staveb je velmi bohatá. Krystalická forma, definující základní celkový tvar především hranami, je kombinována se zvláště neurčitým provedením polí stěn, která se mezi nárožími propadají, vlní, nebo jsou otevírána naddimenzovanými otvory oken. Vymezení ploch i jejich vnitřní artikulace rozehrávají subtilní vztahy mezi vnějškem a vnitřkem staveb. Exteriér větších staveb je formován po způsobu krystalických drúz, když jednotlivé objemy jsou

---

156Podrobněji o přínosu J. B. Matheye pro plaský klášter viz výše v podkapitole věnované opatům plaského kláštera. J. B. Mathey jako nevyučený stavitel nemohl samostatně stavět. V Plasích jeho návrhy realizoval Pavel Ignác Bayer. Dle M. Horyny nebyl také Santini zřejmě nikdy členem zednického cechu a proto se jeho jméno neobjevuje v zápisní knize pražských stavitelů. HORYNA 1998, 162

157„(...) Santini ovlivněn podstatnou znalostí české gotické architektury byl disponován k tomu pochopit složité a mnohvrstevnaté Borrominiho poselství hlouběji než jeho italští následovníci a obdivovatelé. Poznání Borrominiho díla bylo pro Santiniho do té míry zásadní, že právě konfrontován s díly římského génia formuloval podstatné intence vlastního uměleckého směřování. V tomto ohledu je Santinini jediným vskutku autentickým následovníkem Francesca Borrominiho, chápajícím a dále rozvíjejícím jeho pojetí architektury v celé jeho složitosti. Úplně zásadním zážitkem z Borrominiho sakrálních staveb, který hluboce souzněl se Santiniho zkušeností gotických interiérů, byla jeho konstituce vnitřních prostorů. Půdorysná paprscitá formace kostela S. Ivo della Sapienza přímo definovala charakter centrálního sakrálního prostoru jako určeného zároveň odstředěným rozpětím a dostředným souběhem zvláštních sil. Takový paprscitý prostor je ústředním tématem Santiniho umění a jeho vrcholnou formací pak kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou.“ HORYNA 1998, 164

158BUKAČOVÁ 2012, 34

159 „Santiniho schopnost vtělit složité symbolické obsahy do obrazců a podob architektury a tím je zřetelně zpřítomnit, byla zřejmě jedním z hlavních důvodů vskutku mimořádně vysokého hodnocení jedinečnosti jeho umění vzdělanými stavebníky.“ HORYNA 1998, 62

160KOTRBA 1976, 141

161Santiniho stavby pro plaský klášter představují dva typy staveb, jednak sakrální, jednak sloužící hospodářské činnosti. Užívá však stejné tvarosloví architektonických článků i dobových estetických pravidel. BUKAČOVÁ 2012, 25

Podrobně o grangiích plaského kláštera Petr ROŽMBERSKÝ: Dvory plaských cisterciáků, Plzeň 1999

162Jan SEDLÁK: Aktuální odkaz architektonického díla Jana Blažeje Santiniho Aichla, In: Průvodce expozicí Jan Santini/ život a dílo, Státní zámek Žďár nad Sázavou, Žďár nad Sázavou 1977, nepag.

jakoby zakliňovány do jádra stavby. Celkové objemové konfigurace jsou organizovány na síti složitých dostředných a odstředných tíhnutí a silné vertikální gradace. Neobvyklé formy oken a portálů zdůrazňují onen zvláště neurčitý a prostupný charakter hmoty zdí.¹⁶³

M. Horyna vyzdvihuje vertikálnost interiérů architektonických staveb: „Základním tématem pojetí prostoru u Jana Blažeje Santiniho je jeho střed jako silné místo a významové těžiště, kolem něhož se prostor rozvíjí, od kterého se rozpíná a k němuž se sbíhá. Střed je místo vertikální osy prostoru, centralita tak bytostně akcentuje vertikálnost, v jejímž směru je prostor pointován. Kompozice kleneb Santiniho centrální v gotické i barokní poloze variují hvězdicové a jiné paprscité vzorce a abstraktními, ryze architektonickými prostředky anticipují estetické efekty, dosahované velkými iluzivními freskami, se kterými však tento architekt však většinou nepočítal.“¹⁶⁴

Rytmus, linie a světlo v prostorech J. B. Santiniho jsou dle M. Horyny zásadními veličinami: „Velká část Santiniho prostorů není jednoduše přehledná a uchopitelná v celku, ale má rys jisté tajemnosti. Nicméně nás oslovuje zřejmým řádem, který motivuje naše pobývání v prostoru a jehož sledováním se prostor v naší zkušenosti rozvíjí. Takovým zřejmým řádem je prostorový rytmus, působící symetrickými vztahy nebo návazností polí různého tvaru, nápadně čitelná osovost „rozvětvení“ prostoru nebo lineární vzorce žebířů či pasů kleneb. U menších prostorových celků Santini často záměrně znejasňuje celkový obraz prostoru komplikací půdorysu nebo deformací tvarů a kompozičních vztahů. I těmito nejasnostmi dokáže přiměřeně motivovat divákovo zaujetí. Nejpodstatnějším vnitřním obsahem prostoru je pak světlo, mistrovsky komponované v bohaté škále světlosti a jasů, přirozené svým druhem, ale sakrální svým významem. Světlo je zpřítomňováno transparentní strukturou stěny nebo minimalizovanou skeletovou konstrukcí.“¹⁶⁵

Interpretace M. Horyny představuje výjimečnost a suverénnost Santiniho architektury, která rázně pronikla do dosavadního světa Matheyova monumentálního řešení klášterních staveb v Plasích, v podobě konventu a proponovaného konventního kostela jako soustavy centrální. V Plasích Santini neuplatnil svůj rukopis barokní gotiky, ovšem to, čím přes barokní architekturu v Plasích gotika promlouvá je především hierarchie prostoru, jeho světelná režie

---

163HORYNA 1998, nepag.

164Tamtéž, nepag.

165Tamtéž, nepag. „Sít'ový vzorec svatovítského vysokého chóru je Santinim v obměnách užíván jako výchozí rastr kompozice barokně-gotických kleneb, doplňovaný nápadnými „krouženými“ žebry, vnázejícími do obrazce bohatší rytmus a „pohyb“, jak to vidíme především na klenbách hlavních lodí v Kladrubech a Želivi. Fascinující struktura stěny vysokého chóru katedrály, subtilně reliéfně modelovaná ve vztahu ke světlu prizmatická, inspirovala řadu Santiniho realizací, ať barokního či barokně-gotického typu. Jejimi variacemi jsou stěny bočních ramen kněžiště v Kladrubech, strukturace mezilodní arkády v Želivi nebo prozařovaná stěna lodi zelenohorského kostela, ale i řešení výklenkových polí stěn kaple sv. Anny v Panenských Březanech nebo reliéfně bohatý a zároveň světlem odhmotňovaný kompoziční vzorec stěny lodi kaple sv. Bernarda v Plasech.“ Tamtéž, 160

a formální pojetí struktury stavby, opírající se o gotické tektonické principy. J. B. Santini-Aichel často užívá štukovou dekoraci, která předstírá tektonickou funkci.¹⁶⁶ Duchovní rovina obsahu architektury je pro Santiniho určující, stejně tak funkce světla, které je architekturou zprostředkováno. Intenzita přirozeného světla vytváří v prostoru staveb různé významové vrstvy, jak můžeme vidět v plaské kapli sv. Bernarda. Nad mohutnou římsou založená okna nasvětlují z boku osmicípou hvězdu klenebního obrazce vyvedenou ve štuku, a to bez užití lucerny. Právě lucerna je Santinim užita v mladotické kapli či kostele Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici, viz níže.

V Plasích je světelná režie až téměř bernardovské spirituality rozvíjena v chodbách ambitů, dynamizována je především v prostoru dvou přímých visutých schodišť, situovaných ve vnitřních rizalitech rajského dvora konventu. Visutá schodiště jsou v podstatě umístěna v arkádě, prosklená a prosvětlená ze tří stran. Není možné opomenout světelný efekt šnekového schodiště¹⁶⁷ situovaného na nároží jihozápadního křídla konventu, které nemá střední podpěru a je otevřené od zdola nahoru [4]. Umožňuje volný průchod světla, které tvoří jakýsi světelný střední sloup, původně ještě osvětlený horním oknem ve střeše.¹⁶⁸

IV./4. Stavba konventu a základní kameny

Barokní obnova plaského kláštera, jeho druhý život, se dle klášterní kroniky psané M. Vogtem počíná již od konce 20. let 17. století, uvádí: „Roku 1628 pan opat Wasmutius zdvihl skvělou konventní bránu z kvádrového kamene proti zahradě, maje již konvent pod střechou s položenými stropy prvního podlaží.“¹⁶⁹ Půdorys raně barokního konventu zachoval roku 1744 ve své kronice Lapis sepulchralis fundatoris Benedictus Scheppel [5].¹⁷⁰

Raně barokní konvent dále adaptoval opat Trojer, který se zaměřil na budování své rezidence, prelatury. Opat se účastnil na přání císaře Leopolda I. řady politických jednání a pro svoji oblibu u panovníka musel respektovat vysoce reprezentační nároky na samotný klášter, jak píše M. Vogt, aby panovník jako fundátor nemohl říct: „V královském plaském klášteře jsi zbudoval chudobné opatství, avšak ani světský šlechtický soused aby nemohl říct:

166BUKAČOVÁ 2012, 28

167Bruno QUEYSANNE: J. B. Santini-Aichel: un architecte baroque-gothique en Bohême (1677-1723), Grenoble 1986, 110-111

168BUKAČOVÁ 2012, 30-31

169Antonín PODLAHA/ Mauritius VOGT: Tilia plassensis in horto nostro sive CHRONICUM PLASSENSE PRIVATUM, 1729, Praha 1909, 20

170SCHEPPL 1774, nepag.

Jak je uvedeno ve stavebně historickém průzkumu plaského kláštera, autor půdorysu není uveden, mohl jím být i B. Scheppel sám. Plánek není zaměřením autentického stavu, má blíže ke schématu. Scheppel k němu opatřil i legendu. Pod označením 15. je uvedena původně nemocnice, později noviciát. 16. je nemocniční kaple sv. Barbory. LANCINGER Luboš/ PAVLÍK Milan: Plasy konvent, SÚRPMO Praha 1975 Viz obrazová příloha obr. 5

jsi mnich, toto opatsví však ukazuje pýchu.“¹⁷¹

Původní koncept budování kláštera opustil opat Tyttl, který přizváním J. B. Santiniho-Aichela zahájil novou výstavbu nesrovnatelného rozsahu a koncepce. M. Vogt píše: „Bůh nám dal v p. opatovi Eugenovi velkého stavitele, jak takového, zdá se, sama potřeba staveb v Plasech postrádala.“¹⁷² Kronika M. Vogta dále uvádí: „Roku 1717 jako i těch předchozích let v novém konventu čile pracovalo 40 zedníků a mnoho jiných pomocných řemeslníků,“¹⁷³ a ke stávajícímu Trojerovu konventu dodává: „nyní po postavení nového konventu zčásti je již snesen a bourá se.“¹⁷⁴

Jednotlivé etapy budování nového konventu jsou spojeny s položením základních kamenů, o nichž se dozvídáme z popisů.¹⁷⁵ První z nich byl položen dne 11. 7. 1711 a nachází se pod noviciátní kaplí sv. Benedikta, viz podrobněji následující podkapitola. Druhý základní kámen konventu byl umístěn dne 20. 7. 1711 pod letním refektářem, v nároží jižního rizalitu. Tento základní kámen nesl na čtyřech stranách nápisy s chronogramy, které udávaly rok 1711 a přinášely obyčklé informace o době a jeho uložení, jak uvádí I. Bukačová: „Na den sv. Štěpána z Hardingu, cisterciáckého svěťce, byla zahájena stavba, Karel VI. byl šťastně korunován ve Frankfurtu, opat Eugen spokojeně vládl.“ Hlavní text se dále týkal samotného kláštera, kde v době vlády opata Tyttla žilo 60 mnichů. Na čelní straně byl nápis: *Lege/ CleMente XI. SeDente/ auspice Deo/ Dominus Eugenius Tyttl, ordinis cis/ terciensis Abbas Plassi, praepositus/ Lippae, 60 tunc monachorum Plasii/ Profesorum pater, lapidem istum in/ Conventus fundamentum, et rei gestae/ Monumentum jecit, ut si olim homines Taceant/ hanC reM LapIDes LoqVantVr.* Po jedné straně byl nápis: *Die sanCtI StephanI/ orDInIs nostrI DeCVrrente/ InCIPIt aeDIFIcIVM.* Na druhé straně: *CaroLo VI° HeLenopoLI¹⁷⁶ feLICIter CoronaM aCCIplente.* Na třetí straně: *DoMINo EvgenIo TittL feLICIter abbatIzante.*¹⁷⁷

Další pamětní kameny jsou umístěny na viditelných místech, jeden z nich byl osazen roku 1720 pod visutým schodištěm při zimním refektáři, opatřený nápisem s chronogramem *HoC aeDIFICIVM sIne aqVIs rVet,* „bez vod se stavba zřítí.“ V době dokončování hrubé stavby roku 1735 byl uložen na protilehlé schodištní fontáně třetí základní kámen, který nesl chronostich od Camilla Bláhy *En VoX gratIfICa est, nVnC InbIbIt VnDa statVMen.*¹⁷⁸

Čtvrtý a poslední základní kámen byl usazen roku 1736 do vrcholu tympanonu na východním křídle konventu, posvěcený opatem Tyttlem symbolicky po čtvrt století od

---

171PODLAHA/ VOGT 1909, 97

172Tamtéž, 113

173Tamtéž, 111

174Tamtéž, 81

175VOGT 1729, 507

176Helenopolis je Frankfurt nad Mohanem.

177Převzato z BUKAČOVÁ 2012, 171

178LANCINGER/ PAVLÍK 1975, 11

položení základního kamene stavby. S barokní slavností konanou k této příležitosti dne 13. 11. 1736 souvisel vznik řady jedinečných textů, které jsem se snažil rozebrat, či je alespoň zmínit v předchozích kapitolách. Na tomto místě uvádím proslov k lidu, ALLOCUTIO ad Populum,¹⁷⁹ pronesený Camillem Bláhou plaským řeholníkem a autorem scénáře celé ceremonie na závěr slavnosti: „By vám tu přítomný lide příčina povědoma byla, pro kterou jste sem povoláni byli a na tomto místě se vynacházíte, v známost vám to uvést sluší, že (...) dnešní den k tomu ustanovit ráčil, na který slavná památka všech svatých tohoto svatého řádu našeho v církvi svaté se světí, poněvadž toto krásné, výborné a nákladné stavení nového konventu, jakožto příbytek služebníků božích, které již roku 1711, to jest před 25 lety stavět se začalo, nyní k šťastnému konci a dokonalosti přichází, abychom na tento dnešní den všichni spolu shromáždění na slušné a hluboké poděkování Pánu Bohu nejdobrotivějšímu se vši pobožností a duchovní veselostí chválu vzdávali a jemu dárci všeho dobrého za jeho božské požehnání a pomoc k dovedení toho, co nejrůzněji děkovali. My tedy tu přítomní a k tomu schválně povolání lidé, když nás na tomto stavení a následovně v chrámu Páně Pána Boha chválit a jemu za šťastné dokonání toho nového konventu děkovat uslyšíte, spolu s námi tak činí každý podle své pobožnosti.“¹⁸⁰

IV./4.1. Konvent a jeho umělecká výzdoba

Novostavbě M. Vogt věnoval celou kapitolu,¹⁸¹ po polovině dvacátých let 18. století píše: „Nový konvent, dílo ohromující, jemuž rovné cisterciácký řád stěží má, postavil p. opat Eugen téměř gigantickou námahou a prací na mnoha tisících kůlů v dřevěné, dubové vazbě, o třech podlažích na třech stranách (křídlech), k nimž ještě chybí čtvrtá pro nedostatek solidního základu. (...) Stavba stojí pevně, svázaná mnoha stovkami centýřů železa a je již tak pokročilá, že od roku 1727 je oživena obyvateli.“¹⁸²

Základní představu o Santiniho koncepci řešení celého areálu kláštera podává plán, dnes uložený v klášterním archivu v rakouském Zwettlu [6].¹⁸³ Zachycen je konvent (v původní Santiniho koncepci pojatý pouze jako pohledová podnož navrženého klášterního chrámu), klášterní kostel (v podobě tří za sebou řazených centrál na půdorysech řeckých křížů, dominanta celé architektonické koncepce), prelatura s opatskou zahradou, velká sýpka a

---

179Úvodní strana viz obrazová příloha **obr. 6**

180Přepis vybraných částí převážně česky psaného šesti stránkového textu ALLOCUTIO ad Populum. Soubor drobných spisů, 1727, fond Archiv fary v Plasích, inv. č. i. 5-18, nepag.

181Přepis překladu je součástí stavěbně historického průzkumu konventu. LANCINGER/ PAVLÍK 1975, 9-10

182VOGT 1729, 507

Překlad převzat z LANCINGER/ PAVLÍK 1975, 10

183Plán plaského kláštera ze Zwettlu, převzato z katalogu Vznešenost a zbožnost. STECKEROVÁ/ VÁCHA (ed.) 2015, 317

menší kaple severně od prelatury. Především dostavbu prelatury a přebudování sýpky do symetrické podoby ve vztahu k osovému rozvržení prelatury plánoval Santini na základě Matheyova urbanistického založení. Z ostatních staveb koncipovaných jako novostavby byl realizován pouze konvent s přilehlým nemocničním křídlem a noviciátem.¹⁸⁴

Po Santiniho smrti dohlížel na realizaci stavby Kilián Ignác Dientzenhofer. M. Horyna uvádí úpravu návrhu velké kaple sv. Benedikta, kapitulní síně, která je odlišná od původního Santiniho návrhu a je nepochybně dílem Dientzenhoferova zásahu.¹⁸⁵ Po celou dobu výstavby konventu je v Plasích doložen stavební mistr Matěj Ondřej Kondel, který důsledně realizoval Santiniho projekt.¹⁸⁶

Z hlediska dispozice tvoří konvent plaského kláštera rozlehlou a symetrickou stavbu s více než dvěma sty místnostmi, největší pozornost si ovšem zaslouží několik specifických a jedinečných prostor s nezaměnitelnou funkcí, které zde v krátkosti uvedu.¹⁸⁷ Důležitou součástí přízemí byly prostory noviciátu, podrobněji viz podkapitola věnovaná noviciátní (malé) kapli sv. Benedikta. Výraznou součástí konventu jsou nárožní rondely s oktogonálním půdorysem. Největším sakrálním prostorem konventu je takzvaná velká kapitula, (velká) kaple sv. Benedikta, oválného půdorysu, která nese nejvýraznější pohledový motiv konventu, kupoli s lucernou. Kaple sv. Bernarda, zvaná také jako malá kapitulní síň, se v exteriéru prezentuje jako jeden z nárožních oktogonů, uvnitř však má kruhový půdorys.¹⁸⁸ Stěna kaple je zpracována jako bohatě plastický reliéf, členěna pilastry a sloupy iónského řádu, které jsou zatíženy mohutnou římsou.¹⁸⁹ Dle I. Bukačové je kaple nejvíce „borrominovská“¹⁹⁰ ze Santiniho plaských staveb a patří k nejčistším barokním interiéřům v Čechách.¹⁹¹ Největším prostorem kláštera je letní refektář, který svojí monumentalitou a původní uměleckou výzdobou dokládá mimořádné nároky na reprezentaci kláštera.

I. Bukačová zdůrazňuje výskyt čtých gotismů, které Santini v Plasích zprostředkoval

---

184Podrobněji HORYNA 1998, 261-264

185Tamtéž, 269

186BUKAČOVÁ 2012, 170

187Samostatnou zmínku by jistě zasloužilo i technicky mimořádně náročné založení celé stavby konventu na dubových pilotách. Viz HORYNA 1998, 270, také BUKAČOVÁ 2012, 172-173

188Ke kruhové lodi kaple přiléhá drobné kněžiště založené nad čtvercem s konvexně zborcenými bočními stěnami a mělkou nikou probranou konvexní čelní stěnou. Placková klenba kněžiště je vymezena vykláněnými pasy, triumfální oblouk je tvořen sruženým vykláněným pasem na styku placky kněžiště a výseče kupolové klenby lodi. HORYNA 1998, 273

189Michael Young spatřuje v architektonickém řešení kaple sv. Bernarda reminiscence na Michelangelovu florentinskou architekturu, především knihovnu Laurentianu, nachází zde parafráze Michelangelova užití architektonického tvarosloví. Michael YOUNG: Santini-Aichel's Design for the Convent of the Cistercian Monastery at Plasy in Western Bohemia, New York 1994, 70

190John Beldon Scott představil podrobnou interpretaci Borrominiho kostela S. Ivo alla Sapineza, který je nejčastěji označován za vzor Santiniho invence. Viz John Beldon Scott (1982), S. Ivo alla Sapienza and Borromini's Symbolic Language, In: Journal of the Society of Architectural Historians, roč. 41, č. 4, 294-317

191BUKAČOVÁ 2012, 178

zvláště v interiérech rondelů i chodeb konventu. Jde zvláště o gotizující štukovou ornamentiku stropů, především vyvedení zimního refektáře. Složité obrazce jsou odvozeny z gotického tvarosloví, nízký reliéf bílé nekolorované štukatury vykresluje na klenbách důmyslné propletence a tvoří tak výrazný rukopis architekta.¹⁹²

Doplnění bílé štukatury a vrcholové pointy prostoru ambitů tvoří obrazový cyklus vzniklý z invence opata Tyttla. K interpretaci ikonografie freskové výzdoby plaského konventu přispěl Š. Vácha,¹⁹³ který se zabýval dílem malířů Jakuba Antonína Pinka¹⁹⁴ a Františka Antonína Müllera.¹⁹⁵ Cyklus byl rozvržený do deseti obrazových celků, z nichž dnes však známe pouze devět, vznikl převážně mezi léty 1732-1740. Středobodem celého cyklu je Panna Marie, zejména mariánská zjevení, kterých se dostalo různým cisterciáckým řeholníkům v období středověku. Dle Š. Váchy je neobvyklý výběr mariánských scén koncipovaných jako příhody ze středověkých mystických dějin cisterciáckého řádu. V rohových polích ambitu se nachází čtveřice fresek, zobrazující významné okamžiky z cisterciáckých dějin, zvláště vyzdvihuje čtveřici papežů vzešlou z tohoto řádu.¹⁹⁶ Freskovou výzdobu ambitů je tedy možné rozdělit na okruh legendární, mariánský a okruh historický, papežský. J. A. Pink pro plaský klášter kromě ambitů vyzdobil freskami kapli sv. Bernarda, nemocniční kapli a také noviciátní kapli sv. Benedikta.

IV./4.2. Noviciátní kape sv. Benedikta

V SOkA Plasy je uložen drobný spis RITUS [7], který popisuje svěcení právě dokončené noviciátní kaple sv. Benedikta: „Dne 14. srpna 1728 v 7 hodin se objevil konvent v kapucích v noviciátu a opat Eugen Tyttl oblečený v pontifikáliích s ministranty stál před kaplí a předzpěvoval píseň. Po kropení začal žalm Pane Bože smiluj se nade mnou, všichni šli procesím kolem kaple a tam před kaplí bylo vztyčeno theatrum (efemérní oslavný svatostánek),

---

192BUKAČOVÁ 2012, 179

193Štěpán VÁCHA: Koncepce ikonografie freskového cyklu a dalších nástěnných maleb J. A. Pinka a F. A. Müllera v konventu plaského kláštera, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Plasy 2005, 49-55

194J. A. Pink (1690-asi 1748) byl dolnorakouský malíř a patří k hlavním tvůrcům nástěnným maleb na plaském klášterním panství. Mezi jeho první práce pro klášter patří nástropní malby s mariánskými ctiteli z řad cisterciáckých světců v kapli Jména Panny Marie v Mladoticích, viz níže. Práce v konventu Pink zahájil roku 1720 výzdobou velkého letního refektáře s freskou Zázračné nasycení zástupů. Roku 1724 vznikla menší mlaba s archandělem Michaellem nad točitým schodištěm. Roku 1727 provedl v hvězdicovém poli na klenbě kaple sv. Bernarda Ježíše Krista s modlícími se apoštolů. Dle interpretace Martina Mádlů jsou Pinkovy malby svým stylem blízké malířským dílům Jana Kryštofa Lišky, přestože nedosahují jeho jistoty. J. A. Pink byl učitelem J. L. Luxe, který vyzdobil freskami kostel a ambity v Mariánské Týnici, viz níže. Martin MÁDL: Nástěnné malířství v západních Čechách 17. a 18. století, In: Vznešenost a zbožnost, Plzeň 2015, 137-138

195Pražský malíř F. A. Müller (1693-1753) převzal nedokončenou freskovou výzdobu konventu po J. A. Pinkovy, který po smrti opata Tyttla v roce 1738 pro útlum zakázek odešel do Prahy. Andrea STECKEROVÁ/ Štěpán VÁCHA: Barokní malířství v západních Čechách, In: Vznešenost a zbožnost, 74 196VÁCHA 2005, 49

přišel diakon s křížem, následován mladými adepty, (...) světil zdi (kaple).“ Dále probíhala vigilie Nanebevzetí Panny Marie, uvedení adeptů do noviciátu, a vstup opata do kaple noviciátu, kde světil mši pro nově přijaté, „aby byli nadáni stálostí.“¹⁹⁷ Také další drobný spisek RITUS [8] zmiňuje konsekraci oltáře v noviciátní kapli sv. Benedikta roku 1730.¹⁹⁸

Bývalá noviciátní kaple sv. Benedikta je založena na centrálním čtvercovém půdorysu s okosenými rohy[9], zaklenutá málo vzdutou klenbou s lunetami. Stěny centrály jsou členěny pilastry toskánského řádu ve sdružených dvojicích. Původní vstup do kaple je situován z chodby ambitů dvěma barokními portály, na severní straně se dochoval portál pouze v torzálním stavu. Nad portálem se v záklenku nachází kartuše s nápisem „BERNARDE BERNARDE, AD QUIT VENISTI?“¹⁹⁹ V současné době je kaple přístupná z chodby nemocničního křídla.²⁰⁰

Uměleckou výzdobu kaple sv. Benedikta provedl malíř J. A. Pink. Freska vyvedená v zrcadle klenby noviciátní kaple představuje sv. Scholastiku v nebeské slávě [10]. Š. Vácha interpretoval ikonografii vyobrazení takto: „Oblečená do řeholního roucha benediktinek a s malým krucifixem v ruce vzhlíží k bílé holubici, která je jejím osobním atributem. Podpírána je dvěma anděly, o něco níže k ní spěchá andílek s berlou. Sv. Scholastika byla sestrou sv. Benedikta a stala se také abatyší prvního ženského kláštera, který se řídil jeho řeholím. Podle legendy měl sv. Benedikt v okamžiku její smrti vidění, jak se její duše vznáší k nebi v podobě holubice.“²⁰¹ Š. Vácha přisuzuje J. A. Pinkovi také oltářní obraz sv. Benedikta, dnes situovaný v kapitulní síni a ztotožňuje jej s obrazem určeným do výklenku v čelní stěně noviciátní kaple.²⁰²

Pod kaplí sv. Benedikta, zasvěcené zakladateli řádové řehole, je symbolicky umístěn první ze základních kamenů nového konventu, uložený dne 11. 7. 1711. Předcházelo posvěcení kamene opatem Tyttlem, které proběhlo ještě ve starém refektáři pod křížem.²⁰³ Na kameni byl vytesán nápis: *Almo Patri ac Duci Monachorum/ Sancto Benedicto/ Lapis hic fundamentalis benedictus est/ In titulum Capellae/ ab Abbate/ EVgenIo TyttLo, MonaChVsqVe De Plass/ ordinis cisterciensis XI. Julii*, „Otcí živiteli a knížeti mnichů sv. Benediktovi, opatem Tyttlem je zasvěcen tento základní kámen kaple a mnichy plaskými řádu cisterciáckého XI. července.“²⁰⁴

---

197 Soubor drobných spisů, 1727, fond Archiv fary v Plasích, inv. č. i. 5-18, fond Archiv fary v Plasích.

198 Tamtéž, nepag.

199 „Bernarde Bernarde, proč jsi (sem) přišel?“

200 LANCINGER/ PAVLÍK 1975, 49

201 VÁCHA 2005, 52-53

202 J. A. Pink je také autorem dvanácti obrazů se starozákonními náměty jídla a pití, které byly určeny pro výzdobu letního refektáře, dnes jsou po restaurování vystaveny v prostoru bývalé knihovny čítárny plaského kláštera.

203 SCHEPPL 1744, 25

204 Překlad převzat z BUKAČOVÁ 2012, 171

IV./5. Probošství v Mariánské Týnici s poutním kostelem Zvěstování Panny Marie

Projekty J. B. Santiniho-Aichela pro plaský klášter představené budovou konventu, poutním areálem v Mariánské Týnici a kaplí Jména Panny Marie v Mladoticích spojují zajímavé shody, jak upozornil M. Horyna ve své studii Santiniho stavby v Mladoticích, Mariánské Týnici a Plasech a jeho koncept ideální architektury.²⁰⁵ M. Horyna interpretuje architektonickou podobu poutního areálu v Mariánské Týnici jako geometrickou formu vizualizace Božského řádu. Architektura poutního místa je tak neoddělitelnou složkou výkladu významu a symboliky místa, slovy M. Horyny: „jak mistrovsky dokázal architekt vpojit realizaci ideálního konceptu do konkrétní krajinné situace a uvést formálně zcela svébytné dílo do služeb prastaré tradice Mariánské úcty na tomto místě,“²⁰⁶ viz popis níže.

První zmínky o grangiální kapli v (Mariánské) Týnici se objevují již roku 1230 v bule papeže Innocence IV.,²⁰⁷ od té doby získal Týnec či Týnice přídomek „mariánský“. Ovšem nejstarší podoba pozdějšího středověkého kostela, který zde stával, není dodnes přesně známa.²⁰⁸

Význam a tradice poutního místa byla pevně zakotvena již od středověku, vždyť již na počátku 16. století vzniklo pro zdejší kostel sousoší Zvěstování Panny Marie, které se pro zázračné působení stalo cílem poutníků, viz kapitola s názvem Mariánská úcta. Roku 1699 bylo v Mariánské Týnici zřízeno z podnětu opata Trojera probošství, tomu předcházelo rozšíření středověkého kostela o raně barokní ambit s osmibokou zvonící.²⁰⁹

Je nasnadě, že uměnímilovný opat Tyttl se již na počátku své vlády rozhodl pozvednout poutní místo plaského kláštera a oslavit Pannu Marii Týneckou dokonalou architekturou a uměním. Se svojí vizí barokní novostavby poutního místa oslovil J. B. Santiniho-Aichela. I. Bukačová dokládá, že s novým kostelem v Mariánské Týnici bylo již počítáno roku 1708, kdy plaský klášter získal ostatky sv. Niny právě pro uložení v novém probošství.²¹⁰

Základní kámen byl slavnostně posvěcen opatem Tyttlem a uložen dne 2. 7. 1711 na svátek Navštívení Panny Marie, podle domácí tradice v místě pod osmicípou hvězdou na pilastru na západní straně kostela, na místě dotyku stavby s první kaplí ambitu. Svědectví této festivity popisuje rukopis věnovaný historii Mariánské Týnice Breve Teinicense vytvořený Emericem Schossigem: „Jak již dříve bylo projednáno a rozhodnuto, neboť staré místo týnecké nestačilo kapacitou pro lid, byl položen základní kámen k novému kostelu, který bude mít otevřenou

---

205HORYNA 1995, 74-86

206Tamtéž, 77

207VOGT 1729, 84

208BUKAČOVÁ 2002, 30-31

209BUKAČOVÁ 2012, 103

210Tamtéž, 103

vysokou kupolí.“²¹¹ K tomuto také M. Vogt: „Jak bylo již dříve prokonzultováno a dohodnuto, postaví se na místě starého kostela, který lidem nestačil, v Týnici nový kostel ve tvaru kříže stejně širokého a dlouhého a též větší a s ambity prostornějšími, tak první kámen byl se svatými ceremoniami položen.“²¹² Nový kostel byl založen dle Breve Teinicense na místě, kde první týnecký probošt Pater Bernard Opitz „dal vysadit jabloňový sad, který pak byl zrušen proto, že na témže místě se postaví nový kostel roku 1711.“²¹³

Osa nového kostela a proboštvství směřovala k plaskému klášteru, proto chrám není orientován k východu, ale k jihozápadu.²¹⁴ Kompozice stavby je určována dvěma hlavními osami, hloubkovou a příčnou, jejich průsečík je definován jako hlavní střed celé stavby. Podle Santiniho projektu měl být celý areál Mariánské Týnice sestaven ze čtyř částí. Hlavní dominantou je poutní kostel s výraznou kupolí nad křížením a s nápadným motivem okosených nároží ramen. Po stranách kostelní stavby, na východní a západní straně měla být realizována dvě zcela symetrická ambitová nádvoří s kaplemi na nárožích a portály ve středech ramen ambitových chodeb. Jednalo se o takzvaný bianexiální rozvrh, nemající v evropské barokní architektuře obdoby, s výjimkou další Santiniho stavby kostela Jména Panny Marie ve Křtinách. Čtvrtou částí areálu je budova proboštvství, která je na hloubkové ose propojena s kostelem a tvoří jakousi podnož dominanty chrámu. Dvojice věží vytváří subdominaty rámuující střední kupolí. Stavba vytváří důmyslně rozvrstvený prostorový celek, který je rytmizovaný a kompozice zde výrazně graduje[11].²¹⁵

Z urbanistického hlediska tvoří celý komplex staveb významnou pohledovou dominantu [12]. Homo viator přicházející ke kostelu Zvěstování Panny Marie spatřuje poutní místo především ze dvou exponovaných pohledů. Hanuš Zápál píše o dvou významných pohledech, první z nich, podél osy od západu k východu, upoutá poutníky mohutnými rizality s vlastními i vrženými stíny, vystupujícími věžemi a pohledovou dominantou, kupolí s lucernou. Druhý významný pohled směřující od jihu k severu, který se naskýtá poutníkům směřujícím cestou z plaského kláštera, zaujme gradací hmoty stavby po vertikální ose. Spatříme proboštvství převýšené věžemi, které tvoří pohledovou podnož kupole s mariánskou hvězdou. H. Zápál upozorňuje na záměr umístění stavby vzhledem k tomuto hlavnímu pohledu.²¹⁶

Analýza celé koncepce stavby sakrálního areálu dokládá, že celá kompozice je vytvořena

---

211Breve Teinicense je jediným obsáhlým rukopisem, který byl napsán v Mariánské Týnici zdejším řeholníkem. Zachycuje historii poutního místa, jeho náboženský život, pořadí poutí a bohoslužeb a zázraky způsobené zdejší Pannou Marií Týneckou. Emericus SCHOSSIG: Breve Teinicense, 1756, sign. kn. 90, Archiv zrušených klášterů, NAP, 112

212PODLAHA/ VOGT 1729, 107

213SCHOSSIG 1756, 43

214Antonín ČERNÝ: Mariánská Týnice u Kralovic, Kralovice 1936, 13

215HORYNA 2002, 16-17

216Hanuš ZÁPÁL: Mariánská Tejnice u Kralovic, Plzeň 1921, 7

na základě jednotného geometrického vzorce. V návaznosti na dominantní střed jsou ostatní sakrální stavby areálu rozvrženy propracovanou metodou „ad quadratum.“ Jedná se o postup takzvané kvadriangulace užívaný ve středověku, jehož dokázal Santini v případě Mariánské Týnice mistrně využít. „Základní síť tvoří několik soustředných kružnic, jimiž jsou vepisovány a opisovány čtverce pootáčené o polovinu úhlového intervalu, tedy o 45°.“²¹⁷ Vrcholy pootáčeného čtverce o dvojnásobné ploše než čtverec křížení určují středy ramen kostela, čtverec o osminásobné ploše pak určuje linii okosení vnější líce obvodových zdí na nárožích ramen stavby. Dalším pokračováním kvadriangulační sítě dospějeme k určení středů obou ambitových nádvoří a příčných os nárožních kaplí ambitu a z této sítě odvozené čtvercové obrazce pak určují traktování budovy probošství.²¹⁸

Ze schématu kvadriangulace půdorysu vychází postup triangulace, jímž jsou určeny všechny výškové body stavby. Rovnoramenné trojúhelníky svojí plochou odpovídají polovinám příslušných čtverců půdorysného schématu. Celá kompozice je vytvářena ve vztahu ke středu a jím procházející vertikální ose. Hlavní osa je na vrcholu cibulové bány zakončena mariánskou hvězdou, lilie zde znamená symbol Mariiny čistoty a nápis „Ave Maria“ značí první slova andělského pozdravení, výsostný symbol kostela Zvěstování Panny Marie. Vertikála spojující Nebe a Zemi znamená zpřítomnění děje, kdy Bůh vstoupil do světa skrze Pannu Marii. Poutní místo v Mariánské Týnici se tak stává oprávněným středem okolní krajiny.²¹⁹

IV./5.1. Kostel Zvěstování Panny Marie, řádová a mariánská ikonografie

Stavba kostela je vrcholně barokní monumentální stavbou založenou na půdorysu rovnoramenného řeckého kříže. Ramena kostela mají samostatné mansardové střechy, kupole s lucernou bez tamburu je osazena měděným plechem. Ochoz kostela lemují po celém obvodu balustrády a vázy. Stavba je bohatě členěna a působí jako drůza srostlých krystalů, tvořících jeden celek.²²⁰ I. Bukačová se domnívá, že možnou inspirací této Santiniho koncepce mohl být návrh pařížského theatinského kostela sv. Anny Guarina Guariniho.²²¹

V jižní kapli kostela, která plní funkci presbytáře, je umístěn iluzivní mramorový oltář připisovaný malíři Josefu Kramolínovi. Jednotlivé vrstvy oltáře jsou uspořádány tak, aby směrem k vrcholu gradoval obsah duchovního sdělení. Jsou zde vyobrazeni čtyři významní

217HORYNA 1998, 278

218HORYNA 2002, 17

219Tamtéž, 17-18

220Irena BUKAČOVÁ: Mariánská Týnice: Poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciáckého probošství, Mariánská Týnice 2007, 5-7

221Podrobně k dílu Guarina Guariniho ve vztahu k barokní architektuře v Čechách Heinrich Gerhard FRANZ: Guarini und die barocke Baukunst in Böhmen, Budapešť 1972, 121-129

světci cisterciáckého řádu v nadživotní velikosti, sv. Bernard, sv. Alberich, sv. Robert a sv. Štěpán, kteří nesou své charakteristické atributy.²²² Světci mají rysy plaských opatů, za jejichž vlády byla Mariánská Týnice budována. V oltáři byl umístěn znak plaského kláštera s monogramem opata Wenera, do iluzivního oltáře je začleněno okno oratoře, nad nímž se nachází erb opata Hartmanna. Ve vrcholu oltáře se nachází obraz Nejsvětější Trojice, nad něj je situován okenní otvor se žlutým sklem, z něhož dopadá do prostoru presbytáře zlatavé světlo.²²³

Na stěnách jižní kaple jsou po stěnách presbytáře vyobrazeny ve štukových rámech dva iluzorní výjevy se starozákonnými náměty, které tvoří typologickou paralelu k mariánské novozákonní historii, Mojžíš před hořícím keřem a Eliáš si vyprošuje dešť. I. Bukačová uvádí dvojice nedochovaných obdobně stylizovaných starozákonních vyobrazení v nadpraží východní a západní kaple. Ve východním křídle to byla Oběť Noemova po šťastném přistání s archou a Izák žehná Jakobovi, v západní kapli pak Vítězství Izraelitů nad nepřáteli a Josef a jeho bratři v Egyptě. Výjevy ze Starého zákona vztahující se k obrazu Panny Marie nechal vymalovat opat Hartmann.²²⁴

Nad křížením je vynesena kupole s lucernou, osvětlovanou osmi okny. Klenba kupole je dnes zdobena replikou původní malby Siarda Noseckého²²⁵ s námětem mariánské koruny. Okulus mezi kupolí a lucernou je lemován dekorativním pásem neseným anděly, s nápisem: Sub Tuum praesidium confugimus Sancta dei genitrix, „pod tvou ochranu se utíkáme, Svátá boží rodičko“.²²⁶

Zřícení kupole chrámu na počátku 20. let 20. století znamenalo nevratnou zkázu freskové výzdoby, která byla vyvrcholením mariánské apoteózy. Ústřední postavou zde byla tradiční verze Panny Marie Plášťové. H. Zápál popsal fresku ještě před zřícením kupole: „Panna Maria oděná v purpurový plášť, obklopena rojem andělů, přijímá v oblacích hold pozemšťanů, a to jednak zprava zástupců stavu duchovního, kněží, opatů, papežů, zleva pak

---

222Z levé strany od zdola: Sv. Bernard, držící v pravici nástroje umučení Krista (kříž, kopí, houbu), v levici knihu. U jeho nohou stojí putto s otevřenou knihou s nápisem *Cantica canticorum*, *Píseň písní*, biblické vyjádření lásky k Panně Marii. Vedle sv. Bernarda stojí stvůtec, kterého není možné blížeji identifikovat, z důvodu dříve poškozené omítky. Jedná se patrně o zobrazení osobnosti cisterciáckého řádu ze zakladatelské generace, jeho atributem je totiž berla. Na druhé straně oltáře je vyobrazen sv. Benedikt, jemuž nadnáší putto rozevřenou knihu s nápisem *Sacra regula*, Svátá řehole. Čtvrtý světec, dle I. Bukačové zřejmě sv. Robert z Molesme, drží berlu a má cingulum, putto před ním drží rozevřenou knihu s nápisem *Charta charitatis*. List lásky křesťanské. Viz podrobněji k ikonografii oltáře BUKAČOVÁ 2002, 65

223BUKAČOVÁ 2007, 8-13

224Viz podrobněji BUKAČOVÁ 2002, 66

225Siard Nosecký (1693-1753), strahovský kapitulár, byl vyučen malířem a jak uvádí P. Preiss mimořádně úspěšně vytvořil v Mariánské Týnici svůj freskařský epilog. Freska v kupoli a lucerně jsou kladeny do let 1750-1751. Dílo však pro nemoc nedokončil, umírá roku 1753. Pendentivy ozdobené evangelisty vymaloval František Julius Lux až v návaznosti na Noseckého. O F. J. Luxovi viz níže. Pavel PREISS: František Julius Lux: západočeský rokokový malíř, Praha 2000, 58-59

226BUKAČOVÁ 2002, 66

hold stavu světského. Mezi oběma skupinami stojí jehličnatý strom, pod nímž sedí čtyři mniši řádu cisterciáckého. V další části je vymalována socha Neptunova na vysokém podstavci, u níž jsou spoutaní křesťanští zajatci hlídání tureckými strážemi, dále skupina nemocných, Mariánská Týnice, k níž přichází procesí, trosky jakési klasické architektury a minarety.“²²⁷ Milada Součková ve své knize *Baroque in Bohemia* věnuje jednu z kapitol nazvanou *À la Turca* problematice vlivu turecké rozpínivosti na evropskou barokní kulturu. Vedle kázání, především jezuitských kněží, jako byl například Jan Bílovník, je obecně využívána obecná rétorika založená na znalosti a duchaplnosti, „ingenio, furore, esercizio,“ kdy je publiku, tedy věřícím, představena turecká hrozba jako boží trest nevěřícím a je vyzýváno k podpoře boje našich generálů proti „bezvěrcům“ z Turecka.²²⁸ Z tohoto hlediska představuje zničená freska z kostela v Mariánské Týnici důležitý doklad odrazu evropské společenské, kulturní a náboženské situace vypovídající o tehdy nedávných bojích habsburské monarchie s tureckou říší jako boje křesťanů s hříšníky. Fresková malba zpodobňovala chrám v Mariánské Týnici pod záštitou Panny Marie, královny nebes a ochránkyně lidstva.

IV./5.2. Ambity a mariánská ikonografie

Jak uvádí I. Bukačová, na západě a východě se ke kostelu měly připojit symterické ambity s celkem osmi kaplemi spojenými s ikonografií „Radostí Panny Marie.“ Kompletně je realizován pouze západní ambit se čtyřmi kaplemi. Dvě kaple východního ambitu současně s kostelem založeny pouze v základu.²²⁹ V západním ambitovém nádvoří je v nároží vloženo diagonálně situované šestiúhelné pole, analogicky jako v ambitu prelatury plaského kláštera, a jemu také shodně odpovídá i konkávní probrání fasády.²³⁰ Nejen tento architektonický prvek, ale celková koncepce poutního kostela, jako srostlice krystalů s přiznanou vertikální tendencí, se analogicky shoduje se Santiniho architektonickým konceptem gradace hmot, kterou hodlal uskutečnit také v Plasích. I. Bukačová k této úzké vazbě kláštera a proboštví připomíná také skutečnost, že základní kameny k oběma stavbám byly položeny opatem Tyttlem podle pramenů v červenci roku 1711, viz výše.²³¹

Součástí ambitu jsou čtyři nárožní kaple klenuté plackovými klenbami a osazené mansardovými střechami. Za života opata Tyttla byla v Mariánské Týnici postavena jen část západního ambitu s kaplemi a obvodové zdi kostela až po korunní římsu. Opat Stoy podle

---

227ZÁPAL 1921, 12

228MILADA SOUČKOVÁ: *Baroque in Bohemia*, Michigan 1980, 65

229V roce 2012 byla nově dobudována kaple Obětování Páně, tedy dnes jediná kompletní kaple podle původního v Santiniho plánech zamýšleného východního ambitu.

230HORYNA 1998, 265

231BUKAČOVÁ 2012, 105

zápisu v Breve Teinicense vysvětlil v letech 1742 a 1745 dvě nárožní kaple západního ambitu zasvěcené Panně Marii a sv. Štěpánu a Panně Marii a sv. Robertu. Do jejich oltářů byly uloženy ostatky svatých mučedníků sv. Placida a Jucunda ve svátek sv. Štěpána, ostatky Ilumináta, Redempta a Severiny na svátek sv. Roberta. Druhé dvě kaple přiléhající ke kostelu, sv. Bernarda a sv. Benedikta, byly vysvěceny až po dokončení kostela v době vlády Fortunáta Hartmanna.²³² V ambitech tak potkáváme všechny významné cisterciácké světce, sv. Benedikta, sv. Roberta, sv. Štěpána a sv. Bernarda ve významných okamžicích jejich života, ve shodě s jejich hagiografickou řádovou tradicí.²³³

Prostory ambitu a nárožních kaplí jsou bohatě zdobeny freskami. Malby na klenbách nárožních kaplí tvořily čtyřdílný mariánský cyklus, z něhož dvě malby zanikly za dlouhého chátrání stavby. Do dnešních dnů se nejlépe zachovaly malby kaplí v západním a severním nároží. Pavel Preiss věnoval pozornost ikonografii mariánského cyklu ambitu a domnívá se, že výmalba rukou Františka Julia Luxe²³⁴ vznikla do května roku 1745 a je „dílem velkého významu nejen v rámci Luxovy tvorby, ale celé soudobé malířské produkce v českých zemích.“²³⁵

V západní kapli spatřujeme nad menzou Pannu Marii v červené sukničce se světle modrým pláštěm (Panna Maria Pláštěová) a vkládá zásnubní prsten do ruky klečícímu sv. Robertovi. Celý výjev se odehrává pod obloukovým tabernáklem s úzkými pilířky. Na ploše klenby kaple je vyveden výjev Zasnoubení Panny Marie. Malba je laděna do světlé škály, avšak „řasa roucha stejně jako typizovaná tvář, je tu příznačným výrazem značné neúčasti na zobrazovaném ději. Z této jasné a přímo svítivé malby vyprchala religiózní angažovanost a zbyla toliko péče o kompoziční začlenění figur do vzorce s uvážlivým vyvažováním barevných tónů v ustálené skladbě,“ interpretuje P. Preiss.²³⁶

Na klenbě protější severní kaple rozvinul malíř „o poznání více citového zaujetí“ v půvabné scéně Navštívení Panny Marie. Od Zasnoubení „se tato scéna odlišuje koloristicky, zvláště nápadnou modrou dominantou, určující monochromní ladění krajiny...“²³⁷ Dívka Marie v širokém slaměném klobouku a dlouhém bleděmodrém plášti stoupá po schodišti k Alžbětě.

232SCHOSSIG 1756., 111-113

233BUKAČOVÁ 2002, 64

234F. J. Lux je bezpečně doložený v Mariánské Týnici ve 40. letech 18. století. Poprvé je zmiňován jako nově přijatý plzeňský měšťan roku 1725. O jeho rodišti, původu, národnosti není nic známo. Pracoval pro šlechtu, plzeňský klášter a plzeňské měšťany. Luxovou první známou prací byla freska v zámecké kapli v Dolní Lukavici z roku 1727. Po dokončení díla v Mariánské Týnici přijal práci na výzdobě vrtbovského zámku v Křimicích a realizoval bakchanál v sále vrtbovského zámku v Konopišti. Působil například také v klášteře premonstrátek v Chotěšově, na zámku v Manětíně a freskami vymaloval kostel Narození Panny Marie v Domažlicích. Často spolupracoval s plzeňským sochařem Lazarem Widmannem, především na vrtbovských zakázkách. PREISS 2000, 19-25

235Tamtéž, 57

236Tamtéž, 61

237Tamtéž, 62-65

Zpodobnění Panny Marie odkazuje k motivu pastýřky, spíše ze světského rokoka, ovšem tato varianta Panny Marie s kloboukem patří do výtvarného repertoáru F. J. Luxe, jak upozorňuje I. Bukačová. Lehkost ve výtvarném řešení napovídá souvislost s malbou, kterou bychom očekávali spíše v zámcích světské šlechty.²³⁸ Freska ve výklenku kaple nad oltářem je řešena stejně jako výjev v protilehlém nároží. Panna Marie v červenomodrém šatu podává s úklonou cingulum klečícímu sv. Štěpánu Hardingovi.

P. Preiss uvádí, že nejméně výrazná jsou tři nevelká pole na klenbách ambitu při jeho vstupech. „Na jihozápadní straně je v jednom z nich několika svižnými tahy namalován Kristus, zjevující se umírajícímu Bernardovi(...). Přemalbou byl značně poškozen obraz P. Marie jako ochránkyně cisterciáků, nad nimiž rozpíná svůj plášť, umístěný na severozápadní straně ambitu. Tématem obrazu v severovýchodním křídle je zadržení Božího trestu na přímluvu P. Marie odvolávající se na své přátelství s členy cisterciáckého řádu. (...) Těmito třemi svižnými improvizacemi, malovanými snad přímo bez přípravných kartonů, zřejmě Lux výzdobu ambitu dokončil.“²³⁹

IV./6. Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích

Kaple Jména Panny Marie se nachází na místě, kde ještě před založením plaského kláštera stála románská stavba vybudovaná kladrubskými benediktiny a zasvěcená sv. Hedise. V 16. století byla nahrazena kaplí sv. Kateřiny, kterou pro její zchátralost nechal opat Tyttl zbořit a na jejím místě vystavět novou kapli zasvěcenou Jménu Panny Marie.²⁴⁰

Základní kámen byl položen 2. května 1708, roku 1710 byla již kaple hotova, jak uvidíme při pohledu do pamětní knihy kaple, viz dále. Drobná architektura mladotické kaple náleží dle M. Horyny „k předním příkladům základních formálních rysů Santiniho architektury.“²⁴¹ Kaple vznikla jako první Santiniho realizace pro plaský klášter a jeho vůdčí osobnost opata Tyttla, který byl jako milovník architektury označován za začátečníka architektonického umění, v případě výstavby Mariánské Týnice však za tovaryše architektury a při realizaci plaského kláštera za mistra.²⁴² Realizace kaple měla snad opata Tyttla přesvědčit o Santiniho uměleckých a technických schopnostech.

Kaple je založena na šestiúhelném půdorysu jako samostatně stojící centrála, jejíž stěny jsou konkávně zborceny, což vytváří architektonickou formu šesticípé hvězdy nesoucí

238BUKAČOVÁ 2002, 64

239PREISS 2000, 65

240HORYNA 1995, 74

241HORYNA 1998, 251

242BUKAČOVÁ 2010, 16

symbolickou funkci určenou mariánským zasvěcením [13]. Pozoruhodná architektura spočívá na subtilní geometrické spekulaci. Jak upozorňuje I. Bukačová půdorys šestihranné kaple tvoří pravidelný šestiúhelník, který je vepsán do kružnice o poloměru 10,5 lokte²⁴³ se středem uprostřed kaple. Na soustředné kružnici o dvojnásobném poloměru (21 loktů) leží středy šesti kružnic, které určují konkávní průběh vnějších obvodových stěn kaple. Nacházejí se v průsečících této větší kružnice s osami jednotlivých polí obvodové zdi kaple. Poměrově jednodušeji je určena světlá šířka lucerny klenby kaple. Její obvod má poloměr, který odpovídá $\frac{1}{4}$ poloměru kružnice vepsané do vnitřního prostoru kaple. Geometrická konstrukce půdorysu kaple kombinuje tedy poměrové vztahy a rozměry získané čistě geometricky.²⁴⁴ Typ tohoto návrhu a jednotlivé kroky jeho konstrukce jsou pro Santiniho umění a způsob promyšlení kompozice stavebního díla charakteristické. Architektura sama se tak stává ztělesněním logické, abstraktní geometrické spekulace, protikladné principům klasické tektoniky. Napětí mezi tektonikou a geometrií je jedním z určujících rysů charakteru Santiniho invence.²⁴⁵

Při budování exteriéru stavby je dosaženo vertikálního působení především oslabením horizontály a jednotné tvarové kompozice zděných částí a střechy. Silná estetická expozice centrality stavby spočívá v použitém tvaru půdorysu, jímž je pravidelný hexagon. Myšlenka paprskovité kompozice v exteriéru je vyjádřena zdůrazněním rohů oproti vpadlým plochám polí stěn a současně kompozicí kresby střechy, v interiéru pak na jedné straně ostroúhlými výběhy koutů při setkání konvexně založených stěn, na druhé straně pak centrálním tematem kompozice klenby.²⁴⁶

Střecha kaple je určena geometricky průnikem dvou zvoncovitě profilovaných šestistranných bání o stejné výšce, které jsou však založeny na různém půdorysu. Půdorys menší bane tvoří šestihran, který odpovídá půdorysu obvodových zdí kaple, větší bání se zvedá nad šestihranem, který je o 30 stupňů pootočen vzhledem k půdorysu menší bane. Vlastní střecha kaple nemá žádný krov. Prejzy jsou kladeny přímo na rub klenby do vysokého maltového lože. Tato technologie zcela vyzděné kupolové střechy je italského původu a typu. Architektonické a esteticky aktivní utváření střech mladotické kaple vstupuje jako důležitý

243Pražský loket měří 0,598 metru.

244HORYNA 1998, 252

245Nároží jsou zesílena předstupujícími pilíři, které jsou v celé své šířce opatřeny lisénami, členěnými páskovou rustikou. Na jejich vnitřní hraně se propojují krátké úseky rovné stěny s polem, jehož střední část je vyhloubena konkávní křivkou a zjevně zatlačena či zanořena do hmoty zdiva. Tím je plocha pole rozčleněna do mnoha vrstev, které dávají hmotě stěny esteticky různorodý ráz. Lisénami zesílená nároží tvoří vertikály pevného rámu, v němž se stěna rozpíná jako membrána atektonicky neurčitého zneklidňujícího rázu. Na místě doteku jednotlivých částí prostorového vrstvení stěny, na ohraničení jejích jednotlivých, v hmotě odlišných částí, jsou akcentovány vertikální hrany. Rovněž římsa v koruně zdi má ostrohranný, graficky citěný profil. BUKAČOVÁ 2012, 129-131

246Tatmtěž, 130

prvek do celé koncepce architektury.

Ozdobná lucerna na temeni střechy opakuje šestistranný půdorys přízemí. Tvoří ji válcové jádro s kruhovým půdorysem, který je vložen do vnějšího skeletu. Tento skelet se skládá z malých nárožních pilířků trojúhelného půdorysu, nesoucích ostře profilovanou římsu, která tvoří kolem půdorysu pravidelný šestiúhelník. Napětí mezi jasnou kompozicí rámuujícího skeletu a polem stěny, které ovládá výstavbu hlavní části kaple, vystupuje zde v nové variantě. Pole stěny mezi rámuujícími vertikálami pilířů a horizontálou římsy jsou založena na segmentové křivce a otevřena téměř na celou šíři otvorem okna.

Tvar lucerny můžeme chápat jako koncipovaný do tří prostorových rovin, jejichž hmota se vyznačuje výrazně odlišným charakterem. Hmota vnějšího rámce, tvořená pilíři a římsou je definována základními prvky, zdůrazněnými především ostrými hranami. Hmota vloženého válce, který je postaven na kruhovém půdorysu, je minimalizována a je zdánlivě vrstevnatě proříznuta lineárními tvary okenní stěny. Ve srovnání s nárožními pilíři působí méně kompaktněji.²⁴⁷

Významným prvkem architektonického řešení kaple je o pootočení lucerny oproti přízemí o polovinu úhlového intervalu centrální kompozice na šestiúhelníku, tedy o 30 stupňů. Ve vztahu k výstavbě exteriéru to znamená, že na ose jednoho pole přízemí kaple se tyčí hrana nárožního pilíře lucerny. Inspirací k tomuto nápadu je gotický princip kvadratury fiál. S tím je do formální organizace stavby také vloženo závažné téma rotace, které výraz centrality prohlubuje. Toto téma má také základní vliv na vybudování střechy a klenby kaple.²⁴⁸

Jméno velkorysého objednavatele je skryto do monogramu a do záčátečních písmen v lilích na malovaných rámech obrazů, kde jsou ukryty jeho tituly – plaský opat a lipský (českolipský) probošt. Opatův malovaný erb se objevuje nad prahem u vchodu do kaple: **APEPL, Abbas Plassensis et praepositus lipensis Eugenius Tyttl.**

V interiéru klenbu kaple mezi cípy hvězdy zdobí šest figurálních medailonů, rámovaných úzkou páskou s heraldickými motivy plaského klášterního znaku (hvězda, lilie, dvě růže). Představují světce cisterciáckého řádu a dokládají sepětí řádových světců s Pannou Marií. Nad oltářem proti vchodu je zachycen sv. Bernard, klečící před Pannou Marií, která se sklání s Ježíškem v náručí k mnichovi, který přijímá požehnání a jehož opatská hodnost je naznačena berlou a knihou u jeho nohou. Na malovaném rámu na dolní hraně v motivu lilie písmeno „E“.²⁴⁹

Na klenbě kaple, přímo nad vchodem, je zobrazena řádová světice sv. Luitgarda, oděná v bílém řádovém šatě s černým závojem, k ní se sklání Panna Maria, chovající nahého Ježíška,

---

247BUKAČOVÁ 2012, 131

248Tamtéž, 131

249BUKAČOVÁ 2010, 21-22

který podává světici bílou roušku, k níž ona vztahuje stigmatizované ruce. Výjev doprovázejí andílčí hlavičky, na malovaném rámu na dolní hraně v motivu lilie písmeno „P“. Mezi v kapli zobrazené zakladatele cisterciáckého řádu patří sv. Robert z Molesme, zde je zobrazen světec s Pannou Marií, které pokorně líbá ruku, možná s prstenem. Na druhém medailonu vlevo od vchodu do kaple, v rámu písmeno „A“, týž výjev se nachází v ambitu v nedaleké Mariánské Týnici.²⁵⁰

Sv. Alberich rovněž vyobrazený na klenbě kaple, vlevo od sv. Bernarda, ještě v černém benediktinském řeholním šatě, jemuž Panna Marie předává bílý cisterciácký šat, v rámu v lilii písmeno „L“. Jeho opatskou hodnost a moudrost opět symbolizuje berla a kniha. Svátý Štěpán z Hardingu, je zobrazen na klenbě mladotické kaple, jak dostává od Panny Marie cingulum, tedy opasek k řeholnímu hábitu, který symbolizuje řádová pravidla. Je zobrazen se srpem u obilného pole. V rámu v lilii se nachází monogram opata Evžena Tyttla T 2.²⁵¹

S ikonografickým programem stavby kaple souzní také oltářní stěna s bohatě vyřezávaným drobným ciboriovým oltářem, nad nímž visí obraz s polopostavou modlící se Panny Marie na půlměsíci, umístěný v šesticípé hvězdě, již nesou andílčí hlavičky mezi mráčky k nebesům. Dvojice andělů klade na hlavu Panny Marie velkou korunu. Zdejší Panna Marie se sepnutýma rukama byla uctívána jako přímlyvkyně. Velká plastická hvězda se odráží od malovaného pozadí, které tvoří iluzivní nebeskou sféru. Na klenbě oltářního výklenku je zobrazen s žehnajícím gestem Bůh Otec. Na klenbě lucerny výjev doprovázejí postavy andělů. Vyobrazení těchto zakládajících osobností řádu na klenbě mladotické kaple je programovým přihlášením plaského opata k cisterciácké tradici a poukazem na její úctyhodnou starobylost. Malby v Mladoticích jsou dílem rakouského malíře Jakuba Antonína Pinka.²⁵²

Dokonalá centrála interiéru kaple je tvořena prostorem se šesti konvexními stěnami, shodnými v měřítku a členění. Vertikální rozvrh vnitřního prostoru je dán jak jeho překvapující výškovou dimenzí, tak také působením akcentovaných hran v plochách stěn a posléze i výrazným motivem hvězdy, členění klenby a jejím prostorovým vztahem k další hvězdě na klenbě lucerny. Každé z těchto polí člení dvě srostlice barokních jonských pilastrů, vynášejících redukované kladí, nad vertikálami pilastrů oblamované. Plochy polí stěn mezi dvojími pilastry jsou nečleněné, pod redukovaným kladím otevřené velkými pravouhle tvarovanými okny, která zabírají téměř celou šířku plochy mezi pilastry v horní polovině vyduté stěny.²⁵³

Jak uvádí I. Bukačová, zásadním prvkem utvářející vnitřní prostor kaple je světlo. Prostor

---

250BUKAČOVÁ 2010, 21-22

251Tamtéž, 21-22

252Tamtéž, 21

253BUKAČOVÁ 2012, 130

kaple je ve všech svých částech silně osvětlen a intenzita světla v prostoru roste směrem vzhůru a dosahuje svého maxima v prostoru lucerny.²⁵⁴ Vnitřek lucerny tím působí jako vlastní sídlo světla, jako pramen, z něhož vycházejí také paprsky velké hvězdy na klenbě. Uspořádání a překvapivý rozměr velkých oken budí, architektem jistě rozhodně zamýšlený dojem, jako by právě pronikání světla bylo důvodem pro konvexní napětí jednotlivých stěn obvodové zdi.²⁵⁵

I. Bukačová interpretaci kaple doplňuje: „V architektuře baroka nacházíme koncepci vlastního, sakrálního světla před Santinim u Guarina Guariniho, u něhož je spojena se subtilní neoscholastickou filozofickou spekulací.²⁵⁶ Dominantním motivem kaple je hvězda, která se objevuje v klenbách. Rotační motiv zdůrazňuje zde opět centralitu kompozice klenby a prostoru jí uzavřeného. Krom toho tvoří dvojice šesticípých hvězd – na klenbě kaple a na klenbičce lucerny – svým vzájemným pootočením vskutku dvanácticípou hvězdu, odkazující na dvanáct hvězd ze svatozáře Panny Marie. Konečně je v prostorovém vztahu mezi těmito dvěma hvězdami akcentováno téma výšky a nebes, které lokalizuje zdroj světla a vyzářování.”²⁵⁷

Několikrát variovaný motiv hvězdy, v půdorysu kaple, na klenbě lodi, v klenbičce lucerny, či motiv na hlavním oltáři, je úzce vázán k samotnému zasvěcení kaple dle výkladu Panny Marie jako hvězdy mořské, stella maris. Podle M. Horyny a J. Royta mohla být hvězda půdorysu mladotické kaple aluzí na hvězdu ve znaku plaského klášteřa.²⁵⁸ Připomeňme, že kaple Jména Panny Marie byla vlastně soukromou kaplí opata Tyttla, jak dokazuje podpisová listina pamětní knihy.

IV./6.1. Pamětní kniha mladotické kaple, slavnostní svěcení

Barokní slavnost, která doprovázela vysvěcení stavby, je zaznamenána v pamětní knize mladotické kaple. Jedná se o jedinečný doklad řádové festivity, která se týkala celé klášterní komunity.

Inscenace slavnosti se odehrávala v režii řeholníků, mnoho významných osobností klášteřa

---

254Jaromír Neumann ve své interpretaci ikonologie kladrubského chrámu zmiňuje vztah Santiniho tvorby k dílu F. Borrominiho, uvádí: „Mohl (Santini) navázat na samu strukturu Borrominiho děl, která byla gotizující a kterou v tomto smyslu současníci posuzovali (papež Klement VII. prohlásil Borrominiho díla za gotická), na reliéfně pojaté jednotky stěn (ve smyslu charakteristiky Sedmarovy), čerpat z jeho dispozic (lucerna S. Iva byla vzorem pro kapli v Mladoticích) i jednotlivých formálních prvků a osobitého tvarosloví. (...) Santini touto cestou ještě důsledněji, když prováděl dematerializaci stavby, minimalizaci její hmoty a zdůrazňoval lineární strukturu tvarů nahrazujících barokní hmotnost článků.“ NEUMANN 1985, 126

255BUKAČOVÁ 2012, 130-131

256K problematice světla ve vztahu k interiéru kaple, které působí jako „Licht an sich.“ HORYNA/ ROYT 1996, 191

257BUKAČOVÁ 2012, 131

258HORYNA/ ROYT 1996, 184

se účastnilo slavnostního vysvěcení kaple, jak ostatně dokazuje listina jejich zápisu, která je součástí pamětní knihy. Podrobněji se o účastnících slavnosti zmiňuje I. Bukačová. Klášter pozval hosty z celé řádové provincie, zastoupeny byly ženské lužické kláštery, z moravských klášterů dorazil kaplan z Porta Coeli, farář z Loučky a další významní hosté. Samotná kaple byla vyhrazena těmto váženým hostům, proto ostatní věřící byli shromážděni k bohoslužbě pod širým nebem u vystaveného polního oltáře, in altari formato. První pontifikální mši sloužil dne 14. září po slavnostním posvěcení kaple sám opat. Současně byla slavena primice plaského absolventa a kněze Urbana Ursina.²⁵⁹

Pamětní kniha mladotické kaple + LIBER CONTINENS NOMINA MYSTARUM, QUI IN CAPELLA MLACENSI, STRUCTA IN HONOREM SSIMI NOMINIS MARIA SACRA CELEBRAVERUNT AB ANNO 1710, DIE 14. SEPTEMB.,²⁶⁰ tedy: „Kniha obsahující jména těch, kteří zde v mladotické kapli postavené na počest Nejsvětějšího Jména Svaté Marie od 14. září roku 1710 celebrowali mše,“ zaznamenává průběh slavnosti jejího vysvěcení, zde uvádím v překladu I. Bukačové:

„Poté co vznešený pán, Evžen Tyttl, opat plaský cisterciáckého řádu 2. května roku 1708 za přítomnosti svého ctěného konventu, položil a posvětil první kámen pro mladotickou kapli, postavil ji na starém místě a roku 1710, svého opatování dvanáctého, ji dokončil a oltářem ozdobil, na nějž sochu Panny Marie umístil, (tu, jež byla ve staré kapli, pouze její tvář a ruce byly znovu vymalovány), dne 14. září, v neděli v oktávu Narození Panny Marie tuto novou kapli slavnostně za přítomnosti celého konventu a sběhu množství lidí, kteří v procesích přišli z farností plaského teritoria, posvětil ke cti Nejsladšího Jména Panny Marie Matky nejmilejší, od starodávna tak nazývané, ve staré kapli, která zde stávala. Když byla kaple posvěcena, nejdříve odsloužil slavnostní pontifikální mši a stanovil, že tuto neděli v oktávu Narození se bude slavit svátek Nejsvětějšího Jména Marie každoročně v této kapli.“²⁶¹

Pamětní listina obsahuje dedikační a prosebnou modlitbu plaského konventu k blahoslavené Panně Marii Mladotické, Votum Dedicatorium et obsecratorium Conventus Plassensis ad B. Virginem Mariam Mlacensem, ve znění překladu I. Bukačové:

Tebe, nejslavnější nebes královnu, Pannu Marii,
Matku Boží nejsladší, Paní Matku,
ochránkyni a přimluvkyňi naši nejmírnější a nejzbožnější,
s pokorným srdcem prosíme a žádáme,
abys tuto stavbičku Jména Tvému Nejsvětějšímu

259BUKAČOVÁ 2010, 26-27

260Pamětní kniha kaple Mladotice, Liber Memorabilis, SokA Plasy 1710, fond Archiv obce Mladotice

261Přepis úvodního listu textu Liber memorabilis uvádím v textové příloze.

k poctě postavenou za hodnou přijala a uznala
jako obydlíčko přijatelné, kde milosti plná, a
jak říká svatý otec Bernardus v 2. kázání
o tvém šťastném Nanebevzetí, Duchem Svatým z výše přicházejícím
do tebe, učiněná přeplnou,
abys hojně služebníkům a prosebníkům svým
rozdávala koření a dary, totiž milosti
a kéž z tvé plnosti mnohé všichni přijmou,
a nikdo, volaje tvé jméno a o pomoc v slzách prosící,
ať neodejde z tohoto místa bez útěchy.

Slavné české království v katolické víře
zachovej, od moru, hladu a války ochraňuj
klášter náš plaský s obyvateli
jeho přítomnými i budoucími,
a všechen lid poddaný ve zdraví a víře opatruj,
hranice naše a majetek před vším zlem braň.
Pod tvou nejbezpečnější ochranu
se utíkáme Svatá Boží Rodičko,
od našich proseb se neodvracej v nouzi naší,
ale z nebezpečí veškerých vysvobod' nás vždy,
panno slavná a blahoslavená.

Tak slibujeme a prosíme.

Nejpokornější a nejoddanější služebníci, synové a
Prosebníci tvoji, řeholníci a profesové plaského kláštera řádu cisterciáckého.²⁶²

Tato klášterní festivita konaná v Mladoticích nepřímo uvádí V. kapitolu diplomové práce,
která se podrobněji věnuje barokním festivitám v rámci plaského kláštera.

262Přepis textu modlitby viz textová příloha.

V. Klášterní každodennost a barokní řádové festivity

Každodenní život v klášterních domech raného novověku je charakterizován pravidelností a řádem utvářeným řeholí,²⁶³ ustálenými pravidly a zvyklostmi. Nejvíce podkladů a pramenů se v obecné rovině vztahuje k postavám opatů. Každodenní život opatů byl výrazněji formován plněním povinností, které vyvstávaly z jejich funkce.²⁶⁴

J. Oppeltová vnímá úlohu představeného kláštera v linii opata-člověka, který je úzce spjat s podobou opata-kněze a řeholníka, který plnil konkrétní povinnosti a zároveň žil konkrétní formu spirituality. Opat předsedal liturgii, pravidelně se opakující rytmem svátků a slavností církvního roku, a té, která byla nepravidelná, například primice či pohřby. Opat byl ústřední postavou při klášterních slavnostech, oslavách jubileí, narozenin či jiných výročí.²⁶⁵

Festivity znamenaly rozvinutí či upravení programu, který přinášela klášterní každodennost. Jak bylo zmíněno výše, cisterciácký řád se řídil řeholí sv. Benedikta, v níž se píše: “O svátcích svatých a všech slavnostech se postupuje tak, jak jsme stanovili pro neděli, kromě toho, že se říkají žalmy, antifony a čtení pro ten den. Postup však zůstává stejný.”²⁶⁶

Slavnosti probíhající v plaském klášteře v období 17. a 18. století měly charakter odpovídající jejich výjimečnosti, týkaly se nejčastěji svátků liturgického roku, svátků řádových světců či výročí opatů. Tyto festivity se většinou odehrávaly pouze v rámci účasti členů klášterního domu, byly spojené se slavnostní bohoslužbou. Jinou situací byly festivity spojené se stavebním vývojem kláštera, příkladem může být položení základního kamene, usazení makovice po dostavbě kupole, svěcení kostela či oltářů, k nimž byla přizvána veřejnost. Konala se procesí, prostory kláštera zdobila efemérní architektura, pečlivě komponovaný průběh udávala hudební produkce²⁶⁷ a slavnostní bohoslužby se zvoněním zvonů.²⁶⁸

Dokladem klášterního života jsou také kázání, ta se však často nevztahují k jubileím či svátkům a tvoří tak samostatné promluvy, v nichž je využito klášterní tradice či historie z

---

263Cisterciácký řád se vztahoval k řeholi sv. Benedikta, viz výše podkapitola diplomové práce Řehole sv. Benedikta.

264Podrobněji se tematikou klášterní každodennosti zabývá na příkladu premonstrátského řádu Jana Oppeltová. JANA OPPELTOVÁ: *Honore coram vobis prelati sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris*. Obraz života představených v záznamech kalendářů želivských opatů a v dalších narativních pramenech premonstrátské proveniencce, In: *Locus pietatis et vitae*. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.-15. září 2007, Praha 2008, 129-164

265Tamtéž, 131

266KOUPIIL 1998, 63

267Důležitou osobností plaského kláštera byl Mauritius Vogt (1669-1730), nejen autor kroniky *Tilia Plassensis*, ale také významná osobnost na poli hudby. Byl vynikajícím hudebníkem, varhaníkem, komponistou a hudebním teoretikem. Vogtovo výjimečné postavení v klášteře bylo jistě dáno jeho hudebními schopnostmi. Zachovalo se však pouze torzo jeho děl. Podrobněji k osobnosti a dílu M. Vogta BUKAČOVÁ 2002, 50-51

268Pozornost tématu každodennosti a slavností v klášterních domech doby baroka se věnuje podrobněji na příkladu premonstrátských klášterů Jana Oppeltová. JANA OPPELTOVÁ: *Barokní klášter, všední den a slavnost*, In: *Morava v době baroka*, Brno 2004, 117-132

vlastní iniciativy. Michael Young odkazuje především ke kázáním Jiřího Jana Libertina, rakovnického děkana a později německého kazatele u sv. Víta v Praze, která zazněla v Plasích na svátek sv. Bernarda roku 1724. Kázání „Plášť v plášti“²⁶⁹ považuje M. Young včetně současně konané hry s náměty hvězdy, lilie a růže (tvořící znak plaského kláštera a opata Tyttla) za srovnatelné ceremonie založené na heraldických motivech patronů klášterních domů, oblíbené především v italském vrcholně barokním prostředí.²⁷⁰ M. Young dává za příklad oslavení emblémů panegyrickou literaturou, jak uvidíme dále na podobě jubilejních sborníků k oslavě opata Tyttla. Metoda emblematické výzdoby prestižních profánních či sakrálních staveb vrcholně barokního Říma byla dle M. Younga uplatňována často F. Borrominim, například ve výzdobě Palazzo Falconieri či kostela S. Ivo alla Sapineza.²⁷¹ Atributy rodu Barberini, včela a vavřík, byly oslaveny panegyrickou literaturou Francesca Braccioliniho a Girolama Tetiho.²⁷² V prostředí plaského kláštera, stejně jako v Itálii, poskytují heraldické znaky materiál pro rétorické oslavení patrona stavby[14].

V./1. Slavnost dostavby budovy konventu a jubilejní sborníky k oslavě opata Tyttla

Skutečnost výjimečného postavení opata Tyttla jako stavebníka, či dokonce projektanta, dokládají gratulační sborníky vzniklé roku 1736. Vznikly u příležitosti padesátiletého výročí od složení řeholních slibů opata Tyttla a představují pozoruhodnou ukázkou řádového oslavení opata. V SOKA v Plasích jsou dochovány dvě skupiny rukopisů, jedná se o APPLAUSUS EUCHARISTICUS REVERENDISSIMO AC AMPLISSIMO DOMINO DOMINO EUGENIO TYTTL (...) ARCHITECTO Labentis Saeculi Famossissimo, Domino Domino

---

269Kázání „Plášť v plášti“ interpretovala Kateřina Zilynská. Libertin založil kázání na etymologické hře se slovy plášť a Plasy, které mají ohlas v historiografii kláštera, uvádím z interpretace K. Zilynské: „Mlčte, Mlčte, sit Silentium! Vladislav Druhý Král Český v plášti zaobalený tu spí a nětko se mu musí zdát; (...) Sotva jsem ke králi spějícímu přistoupil, on se ze sna probudil, Plášť, Plášť! volá. O dobře, dobře můj milostivý Králi Vladislave: znamenám příčinu tvého volání. Plášť voláš, že Synům Bernarda klášter vystavěti, od Pláště nazvati míníš...“ K Zilynská uvádí i spojení ochranného pláště Panny Marie s barokním rozkvětem, po předchozím úpadku. Kazatel zároveň oslavuje zásluhy opata Tyttla: „(...) Tejnice o Plášti počatém sama poví. A co tento chrám Páně? Stříbro, zlato, kalichy, svícny, ornáty a jiné nejkrásnější ozdoby, že jsou, vypoví...“ Je patrné, že Libertinovo kázání reflektuje historii kláštera spíše volně, přináší inovace například ohledně datací. ZILYNSKÁ 2006, 47-53

270YOUNG 1994, 60

271John Beldon Scott věnuje pozornost plastické výzdobě Borrominiho kostela S. Ivo alla Sapineza, kde je ve štku interiéru vyveden symbol sv. Iva, hořící koruna, symbol dobročinnosti, přetransformovaný podle papežského emblému Alexandra VII. Chigi, který byl posledním patronem kostela. Pod dojmem panegyrik věnovaných emblému papeže z rodu Chigi vytvořil Borromini symbolickou paralelu heraldického znaku v kontextu symbolu sv. Iva v interiéru kostela, vyvedený ve štku mezi léty 1659-1660. Dle J. B. Scotta se zde jedná o jeden z hlavních charakteristických projevů Borrominiho symbolického jazyka, „Borromini's symbolic language“. SCOTT 1982, 309-312, 315

272YOUNG 1994, 60

Patri Venerandissimo [15],²⁷³ v překladu Martina Svatoše:²⁷⁴ „Děkovný potlesk, aplaus, nejdůstojnějšímu a nejvznešenějšímu pánu, panu Eugenu Tyttlovi (...) nejslavnějšímu architektu tohoto století, pánu, panu nejtihodnějšímu Otcí,“²⁷⁵ druhý soubor je pojmenován ADSIT LONGITUDO AETATIS IN DEXTERA ILLUS ET GLORIA IN SINISTRA EIUS,²⁷⁶ v témže překladu: „V její (moudrosti) pravici je dlouhověkost, v její levici bohatství a čest.“²⁷⁷

V SOkA Plasy, ve fondu Farní úřad Plasy,²⁷⁸ se ve stejném konvolutu společně s gratulačními sborníky zachovaly také další texty vzniklé k příležitosti slavnosti dokončení stavby monumentální konventní budovy konané dne 13. 11. 1736. Jedná se zvláště o fragment rukopisné zprávy, obsahující jedinečný popis slavnosti, dále převážně česky psaný text s latinskými pasážemi pod názvem ALLOCUTIO ad Populum [20],²⁷⁹ „řeč k lidem“ pronesená v den slavnosti ve vnitřním dvoře nového konventu kazatelem Camillem Bláhou.²⁸⁰ Textu ALLOCUTIO as Populum věnuji větší pozornost v kapitole věnované konventu. Zmíněné texty dokládají skutečnost, že festivity, které provázely oslavy dokončení jednotlivých částí stavby konventu, patřily k mezním událostem nejen samotného průběhu stavby, ale představovaly také oslavení řádu a osobnosti opata Tyttla.

M. Svatoš zpracoval překlad latinského textu, který zde uvádím v drobné úpravě. Slavnost konaná dne 13. 11. 1736, je významnou ukázkou klášterní festivity, která proběhla s účastí veřejnosti, což podtrhuje celospolečenskou závažnost této události. Řeholníci byli uvedeni do nového monumentálního konventu, jehož kaple sv. Bernarda sloužila jako kapitulní síň.²⁸¹

Neznámý autor textu popisující slavnost, člen plaského konventu, na samém začátku připomíná, že opat Tyttl určil tento den, tj. 13. 11. 1736, jako slavnost díkůvzdání Bohu za dostavení nové budovy, jejíž část byla zpřístupněna k obývání již před devíti lety. Následuje výčet členů konventu, jmenováni jsou i nepřítomní, kteří byli tou dobou pověřeni službou mimo konvent. Všichni přítomní se shromáždili, aby hymny a duchovními písněmi, složenými speciálně pro tuto slavnost, velebili Boha za šťastné dokončení stavby konventu.

V osm hodin ráno po modlitbě v chóru kostela se všichni sešli uprostřed ambitu před kaplí sv. Bernarda, zatímco opat zůstal ve své ložnici. Mezitím kazatel Camillus Bláha pronesl k

---

273Gratulační sborníky věnované opatu Tyttlovi, 1736, sign. NAD 497, fol. 4, fond Farní úřad Plasy (dále jen Gratulační sborníky)

274Martin Svatoš se zabýval těmito gratulačními sborníky v roce 2005 z hlediska kontextu novolatinské literatury. Martin SVATOŠ: „AMOR MUSAS IN PLAUSUM PROVOCAT“, In: Plasy 2005, Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, 105-118

275Tamtéž, 113

276Gratulační sborníky

277SVATOŠ 2005, 113

278Gratulační sborníky

279Gratulační sborníky

280Soubor textů dále obsahuje fragment odpovědi opata Tyttla na oslavné díkůvzdání pronesené převorem B. Schepplem jménem celého konventu, součástí je také titulní list s předmluvou další sbírky blahopřejných textů, ty se však nedochovaly.

281BUBEN 2007, 198

lidem na vnitřním nádvoří nového konventu českou řeč, v níž jim vysvětlil, proč měli toho dne přijít do kláštera. Povolání byli všichni z klášterního panství, hospodáři s dětmi, jednak aby vzdali dík Bohu za zdárné dokončení stavby, jednak proto, aby byli účastni radostných oslav, stejně jako se účastnili na stavbě konventu. Dle pisatele by se totiž sotva našel někdo, kdo by nepřiložil ruku k dílu, buď z povinnosti nebo za mzdu. Po skončení řeči vystoupal lid prostředním schodištěm do ambitu, aby se posléze zúčastnil procesí.

Konvent v čele s opatem vešel do kaple sv. Bernarda, aby ve stoje vyslechl panegyrické díkuvzdání pronesené převorem B. Schepplem.²⁸² Přítomní poté již v sedě, vyslechl reakci opata Tyttla, který stručně vyložil důvody díkuvzdání Bohu. Následně představený klášterního kůru, zřejmě Marianus Schrötter zapěl první responsorium *In hymnis et Confessionibus*. Za následného sborového zpěvu vyšlo procesí k prvnímu ambitu, směrem ke klášterní bazilice, za doprovodu všeho lidu chválícího Boha. Uprostřed ambitu bylo první zastavení se zpěvem žalmu a jeho antifonou, kterou zapěl sám opat, a s kolektou. Za druhého responsoria *Audi, domine*, hymnum pokračovalo procesí k druhému ambitu směrem ke knihovně, odtud k refektáři a konečně zpět ke kapli sv. Bernarda. Všude uprostřed ambitů byla zastavení se zpěvy, verši, kolektami na způsob prvního zastavení.

Po čtyřech zastaveních vešli všichni do zmíněné kaple. Zde po závěrečné modlitbě opět vyšlo procesí po ambitu směrem ke kostelu za předzpívané antifony *Pax aeterna* a za dalšího zpěvu duchovních písní šlo procesí přes kapitulní dům ven z kláštera a většími kostelními dveřmi k chóru. Zde opat usedl na své místo a všichni se zúčastnili slavnostní mše s figurálním zpěvem. Po skončení mše zaznělo sborové *Te Deum laudamus* a bylo dáno slavnostní požehnaní, čímž díkuvzdání skončilo a shromáždění bylo rozpuštěno. Poté byl přítomný lid shromážděn ve velké dvoraně před opatstvím a za zábavné podívané, *iucundo spectaculo*, která není blíže specifikována, očekával dárky, jež rozhodl opat na paměť této slavnostní události věnovat. Zde fragment rukopisné zprávy končí.²⁸³

Slavnost konaná dne 13. 11. 1736, je významnou ukázkou klášterní festivity, která proběhla s účastí veřejnosti, což podtrhuje závažnost události. Pro tuto slavnostní chvíli předání nové monumentální stavby konventu do užívání kláštera sepsalo několik řeholníků oslavné sborníky latinských básní, zároveň k výročí opatova jubilea.

---

282 B. Scheppl vstoupil do plaského kláštera roku 1699, v letech 1704-1714 působil jako magistr noviců, posléze se stal podpřevorem, následně převorem. V obrazové příloze dokládám slib Benedicta Scheppla obr. 16 pronesený v plaském klášteře na počest jeho uvedení do kláštera roku 1699 s autentickými podpisy B. Scheppla a opata Tyttla, ve znění: „Já bratr Scheppl laik, přítomným slibuji svoji stálost, obrácení mých mravů a poslušnost podle řehole opata svatého Benedikta, Bohu a všem svatým, v místě, které se nazývá Plasy, cisterciáckého řádu, postavené k počtě Bohorodičky, stále Panny, Marie, v přítomnosti opata Eugenia Tyttla. Stalo se dne 13. září 1699.“ Kniha slibů plaského kláštera, 1699-1785, sign. B IV. 6, inv. č. 194, ev. č. 79, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice
283 SVATOŠ 2005, 105-106

Genius opata Tyttla je v předmluvě, praeloquium, sborníku ADSIT LONGITUDO AETATIS IN DEXTERA ILLUS ET GLORIA IN SINISTRA EIUS,²⁸⁴ oslavován jako moudrý soupeř velemoudrého Šalamouna,²⁸⁵ jemuž byla svěřena budova plaského klášteřa. Opat byl nejprve jejím důmyslným zeměměřičem, geometra, posléze se projevil jako důmyslný architekt, architectus, protože na základě jeho intervence se změnilý plány, mutato schemate. Byl připraven rošt s piloty, adaptarentur palorum podia, a následně nahrnutý hromady kamení a s přispěním pokladny jeho štědré zbožnosti byl postaven amfiteatr, erigeretur amphitheatrum, aby v následujících letech v aréně, kde se cvičí ctnosti, “zbožné duše nadobro přemohly zvířeckou tyranii hříchů.”²⁸⁶ „Tak moudrý žák vzdělavatelky moudrosti Eugen pod jejím vedením připevnil ve vodě základy, které budou sloužit jako věčné mauzoleum slávy, nebude to však sláva, kterou bere voda, ale sláva nesmrtelná.”²⁸⁷

Autoři sborníků jsou známi jen z části. Jde pouze o tvůrce uvedené na titulním listu textu APPLAUSUS EUCHARISTICUS, který nese jména kruhu, corona, „nejoddanějších bratrů a nejposlušnějších synů,”²⁸⁸ byli jimi řeholníci, fratres, Fortunát Harmann, pozdější opat, Hubert Oeser, German Voigdt, Julian Weiner, Valentin Schworck, Paulin Vogl.²⁸⁹

Plaské barokní sborníky k poctě opata Tyttla, vytvořily ojedinělý soubor oslavných básní (panegyricus), gramatických hříček, obrazových básní a také kabalistických veršů. Tento soubor je zajímavou ukázkou slovní artistiky, jak uvádí M. Svatoš s odkazem na Bohuslava Balbína, literárních umělostek, artificia.²⁹⁰ Obsah a náplň sborníků snad nejvýstižněji v obecné rovině popisují slova Josefa Vašici, píše: „Cítíme vanutí ducha i přes dálku staletí a prudký tep života, jako při každém velkém umění. Není to arci literatura na zakázku. Nebyla dělána spisovateli z profese. Básníkům katolického baroka, prostým jakékoli literární ješitnosti, šlo především o to, zažehnout v duších světlo vyššího života.”²⁹¹

Báseň AMOR MUSAS IN PLAUSUM PROVOCAT PERSUBSEQUENS EPINICION je básnickou oslavou vítězství. Múzy vybízí ke chvále opata za to, že vystavěl konvent, „jemuž podobný svět nikdy neviděl”.²⁹² Oslavná elegie, ELEGIA PANYGERIKA, obsahuje

---

284 Gratulační sborníky

285 „Deceat de praesenti in Reverendissimo ac Amplissimo Eugenia nae Magnificentiae Genio Eum revereri cum tripudio liceat Eum ampliori nunc depraedicare encomio sapientem sapientissimi aut aemulum aut Post humum Salomonis cui ordinari ac Sapientia Augustum Plassenae Domus Domini aedificium committebat, (...)“ Gratulační sborníky

286 SVATOŠ 2005, 106

287 „Ita enim sapiens erudientis Sapientiae Discipulus Eugenius hac Praeside appendit fundamenta aquis, non in praeter fluentis, sed aeternaturum immortalis gloriae famulatura Mausoleum (...)“ Gratulační sborníky

288 SVATOŠ 2005, 106

289 APPLAUSUS EUCHARISTICUS, Gratulační sborníky

290 SVATOŠ 2005, 107

291 VAŠICA 1995, 18

292 Gratulační sborníky

akrostich²⁹³ EUGENIUS GLORIOSE CAEPTA CONSUMAT s eteostichy,²⁹⁴ které udávají roky 1711 a 1736, roky položení základního a posledního kamene konventní budovy.²⁹⁵ Zvýrazněného chronostichu je užito v básni CARMEN RHYTMICO-CHRONOSTICUM.²⁹⁶

Zde uvádím přepis:

Io sonor s**I** P**L**a**V**s**I**b**V**s
Gratae **V**en**I**te gentes,
PII**s**q**V**e **C**V**r**r**I**te au**V**s**I**b**V**s
EVgen**I** **C**L**I**entes,
VIgeat **I**n annos prosperos
Se**C**V**n**Da ferte **V**ota:
EVgen**I** post Hesperos
SIt sana **V**Ita tota.
Ergo **D**I**e**b**V**s Nestor**I**s
VI**X**Isse n**I** ferat**V**r,
In san**I**tate **C**orpor**I**s
VI**V**at pro**V**t pre**C**at**V**r

Součástí souboru je také elogium,²⁹⁷ tedy prozaický panegyrik, ELOGIUM EUGENIUS. V něm je opat Eugen nejprve srovnáván s válečníkem Eugenem Savojským, jméno Eugen je vítězné díky vojenskému arcistrátégovi, archistrategus, Eugenu Savojskému a slavné pak díky architektovi Eugenovi. První bojuje pro člověka, ten druhý bojuje pro Boha a tím je větší. Eugen Savojský postavil vojsko aby zničil turecké vojsko, druhý Eugen je však blaženější, protože postavil vojsko, aby zničil starý konvent a postavil nový, hodný génia. Skladba dále uvádí, že stavba konventu trvala dlouhých 25 let, ovšem, co „rychle vzniká, brzy zaniká!“ A tak měl podle autora opat Tyttl stavět ještě déle, aby budova nikdy nezanikla. Dle textu opat postavil stavbu na vodě po vzoru archy Noemovy, nositelky lidské spásy, aby šťastněji plula k vysokým horám Arménie a spočinula na svatých horách. Další přirovnání srovnává opata architekta s Duchem svatým, opat postavil konvent na vodách proto, aby jako Duch boží, jenž se na počátku vznášel nad vodami, více zkrápěl obyvatele budovy nejsvětějšími kapkami sedminásobné milosti a více roznítil v jejich srdcích lásku k němu a zachoval jejich srdce déle

---

293Akrostich je básně, v níž počáteční písmena, respektive slabiky za sebou následujících veršů tvoří slovo, sousloví či větu. Z posledních písmen veršů se skládá telestich. SVATOŠ 2005, 108

294Eleostich je verš udávající rok. Je nejčastějším příkladem chronostichu, verše, který udává čas vyznačením písmen s hodnotou římských číslic. Tamtéž, 108

295Gratulační sborníky

296Gratulační sborníky

297Elogium vyniká zvláštní typografickou úpravou, kdy jeden řádek tvoří rytmickou, významovou jednotku.

V případě plaského elogia se uplatňuje několik komparací, přirovnání a dalších ozdob a hříček. Podrobněji SVATOŠ 2005, 109

roznícená. Elogista závěrem píše: „vždyť totéž vykonal Duch svatý!”²⁹⁸

Zde přepis vybraných částí tří stranného elogia:

Nomen victoriosum Nomen gloriosum.

Victoriosum in Archistratego

Milite,

Gloriosum in Architecto

Abbate.

Magnum in utroque,

Quia uterque Magnus

Apud Deum et homines.

In hoc tamen alter altero Major,

Quod cum ille militaverit homini,

Iste militet Numini,

In hoc Superior,

Quod ille solum Eugenius,

Iste Eugenius et Henricus

Dux et Dominus,

Non minus providus quam propitius.

In hoc felicior,

quia ille, ut destrueret, extruxit,

Iste destruxit, ut exstrueret

aedificium

Suo ingenio dignum.

Fecit, quod voluit,

Perfecit, quia valuit,

Non sine labore,

non sine honore,²⁹⁹

Anno supra vigesimum quinto.

Tempus prolixum!

Sed tanto operi necessarium.

Quia nimirum:

Quod cito fit, perit cito,

Ideo debuit aedificari prolixius,

---

²⁹⁸Překlad SVATOŠ 2005, 110

²⁹⁹Úplný přepis první strany, následují vybrané pasáže druhé a třetí strany.

ut periret nunquam,
sed staret.

(...)

Excitasti etenim aedificium
Ad Regni Boemici exultationem,
Ad Ordinis Cistercii exaltationem,
Totiusque Europae admirationem

Et vel ideo

Perennem a Magnatibus existimationem,
Perpetuam ab omnibus memoriam

Tibi concitasti

(...)

Ut ad instar Arcae illius Noemiticae

Humanae Salutis bajulae,

festinaret felicius,

festinantius enataret,

ad montes sublimis Armeniae

et requiesceret in montibus Sanctis.

An ut a depluo aliquando de Coelo igne

innocuum consisteret,

aut per aquas in refrigerium

tutius contenderet?

Subscriberem,

sed tertium animadverto mysterium.

Ideo nimirum super aquas aedificasti,

Pater Reverendissime, Architecte sapientissime,

Ut Spiritus Domini,

Qui jam in Principio ferebatur super aquas,

Sanctissima septemplicis gratiae stillicidia,

In habitatores eadificii amplius deplueret,

Eorum corda, in sui amorem amplius accenderet,

Accensa diutius conservaret

(...)³⁰⁰

Ukázkou křesťanské kabalistické tradice³⁰¹ je báseň VOTUM PER DUPLEX CABALISTICON DEVOTE EXPRESSUM, „Přání oddaně vyjádřené dvojitým kabalistickým veršem,“ numerické hodnoty písmen každého verše dávají dohromady letopočet 1736. V textu jsou vyznačeny číselné hodnoty písmen, součty jsou přiloženy jako důkaz, proba, a klíč ke kabale, clavis gabalae.³⁰²

Následují tři básnické labyrinty, které skrývají tajenku SANUS VIVAT EUGENI, „Eugene, žij ve zdraví.“ V přepisu:

Sospes Annis Nestoreis Vivendo Senesce
Velox In coelum Ventis Ascende Secundis
Et Videas Gratis Eugeni Numen In astris³⁰³

Vrchol sborníků tvoří obrazové básně, které zprostředkovávají v obrazcích motivy srdce, či znaky opatů plaského kláštera. Uvádím zde přepis obrazové básně s akrostichem a telestichem EUGENIUS VIVAT DIU, kde je hlavním motivem ikona srdce a všechny jeho zpodobnění jsou uspořádány do tvaru většího srdce, jak uvádí M. Svatoš, ikona srdce se musí číst jako latinské slovo cor [17]:

Eugeni, Tibi **corde**, genu Tibi **corruo** vult**V**,
Vota, **decor**, Tibi sume, **prec**or, Tibi **corde** perenni**I**
Gratum **cor** tribuam, quoniam **decor** inclytus es **TV**
Europeae, **coram** qua vallis valde **coruscaA** (!)
Nunc semper **concor**s exopto, ut **corpore** viva**T**
Incolumnis **decor** iste meus, neque **corruat** illu**D**
Vsque **decor**et eum sine fine **corona** beati**I**
Syderis, hoc exstructa **prec**or dignissima vis**U**.³⁰⁴

Pro cisterciáckou mariánskou spiritualitu je významný motiv hvězdy, na příkladu sborníků je možné poukázat na souvislost cisterciácké básnické tvorby a řádové architektury. Nejvíce se nabízí srovnání básnického motivu hvězdy s hvězdou klenby kaple Jména Panny Marie v Mladoticích. Zde bychom mohli použít parafrázi názvu publikace I. Bukačové Kaple s hvězdou³⁰⁵ a literární dílko nazvat Báseň s hvězdou [18].³⁰⁶ Akrostich a telestich básně

301Václav Cílek věnuje pozornost tématu křesťanské kabaly v publikaci zaměřené na tvorbu Jana Blažeje Santiniho-Aichela na Vysočině. S odkazem na dvoudílnou monografii Knorra von Rosenrotha Kabbalah denudata interpretuje V. Cílek kabalou jako „předání, pochopení či výklad.“ Rozlišuje dvě hlavní části, ta první představuje usilování o spravedlivý život celé komunity na základě hlubšího poznání světa, druhá část znamená ovládnutí světa pomocí sil a magie, obsažených ve znacích, číslech a písmenech. Václav CÍLEK: Dva proudy křesťanské kabaly, In: Vysočinou po stopách Santiniho, Beroun 2006, 126-128

302Podrobněji SVATOŠ 2005, 111

303Gratulační sborníky

304Gratulační sborníky

305BUKAČOVÁ 2010

306Gratulační sborníky

vyjadřují opatovi přání, VIVITO:

Vernantes flores peramoeni plectite PindI
In sertumque Patri, Musae, connectite, versV
Votivo pariter resonantes semper ut orbI
Incolumnis vigeat, quem nobis Numina servenT
Tempus in omne novo donorum deplua nimbO
Optato donec petat aethera coelica cursV³⁰⁷

Exkurz do tématiky gratulačních sborníků zakončím příkladem básně vizuálně se podobající znaku opata Tytla. Verše obsahují v anagramu pojmenování jednotlivých symbolů znaku: stella (hvězda), rosae (růže), liliium (lilie), crux (kříž), annulus (prsten), infula (mitra), pedum (berla). Expositio Signorum Et Species Versuum in Acrostichis Super Insigne et Scutum Reverendissimi ac Amplissimi Domini Domini Abbatis EUGENII [19]:

Stella

Cronosticon

StellaIgIIs Te eX LVMInIbVs LVstrabItVr arDor

Rosae

Relligiosorum Optatur Securior AETas

Lilium

Longos Immenso Legat Infula Vertice Menses

Crux

Copia centenam Repetat Vitam Xeniorum

Annulus

Annos Nestoreos NoVa Largius Vsque Senescat

Infula

Illesamque Necis Falx Vitam Linquat Amato.

Pedum

Spondaicum

Posteritatis Erit Deflare Videndo Mortem.³⁰⁸

307Gratulační sborníky

308Gratulační sborníky

V./2. Brevis consignatio

BREVIS CONSIGNATIO RERUM NOTABILIORUM, AC MAXIME EARUM QUAE POST OBITUM Reverendissimi ac Amplissimi Domini Domini **EUGENII TYTTL** monasterii hujus abbatis et s. Ordinis cisterciensis per Bohemiam et Moraviam ac utramque Lusatiam Visitoris ac Vicarii Generalis etc. Contigerunt, neboli Krátké pojednání o významných věcech a zvláště těch, které se staly po smrti opata E. Tyttla (pleno titulo). Dále jen Brevis consignatio.

Tento text dostupný v SOkA Plasy³⁰⁹ tvoří soubor listin uložených do bány pod hadem nad dokončenou kaplí sv. Benedikta roku 1740. Dne 27. září 1894 vypukl v klášteře požár a po třinácti dnech od vzniku požáru se bání zřítla a bylo nalezeno následující: latinsky psaná kniha, obsahující chvalořeči na stavitele nového konventu opata Eugena Tyttla, (viz gratulační sborníky výše), české kázání pro lid Camilla Bláhy, pronesené v den vysvěcení nové budovy konventu, kniha obsahující česká kázání o sv. Václavu z roku 1738 při nastolení opata Celestýna Stoye, Brevis consignatio, krabička s ostatky svatých, latinská knížečka s řádem Božího officia pro breviáře a mše cisterciáckého ritu z roku 1739 a seznam všech cisterciáckých řeholníků v Čechách, rákosová rourka s počátky čtyř evangelií, země a prach z hrobu Jana Nepomuckého a čtyři křížky z těsta. Část textů je opsána do farní kroniky, část je samostatně uložena ve fondu fary.³¹⁰

Spis Brevis consignatio, uložený do makovice pod hadem, vztyčené po smrti opata Tyttla, ukazuje asi typický průběh opatské kontinuity a procesu, který se nepochybně opakoval s variantami u všech úmrtí. Smrt opata Tyttla nastala 20. března roku 1738, snad se dala čekat, bylo mu 72 let.³¹¹ Umíral v opatském důstojenství, abbatialis regiminis, jemuž se těšil po 39 let. Do smutku a opuštěnosti upadl roku 1738 nejen plaský klášter, ale celý vikariát.

Kompletní přepis Brevis consignatio poskytnu v textové příloze diplomové práce. V překladu níže uvádím „příběhy po smrti opata Tyttla“, jak byly sepsány a umožňují jedinečný vhled do života kláštera neprodleně po této události:

„Různé spisy, které jsou v předchozích letech před rokem 1734 uloženy do šišek (nodus) hlavic pozlacených, které stavbu konventu zdobí a zmíněný pán (opat) dal vložit do plechových schránek (cistula), aby si mohli někdy posloužit těmito zprávami badatelé či hledači, obsahují především v šišce nad hovornou především ty, které se týkají domácích záležitostí řádu, založení a fundátora, sérií opatů a jejich skutky, zvláště jsou zmiňovány ony

---

³⁰⁹Brevis consignatio..., 1736, sign. NAD 497, fol. 7, fond Farní úřad Plasy, SOkA Plasy

³¹⁰Tamtéž, nepag.

³¹¹Pokles opatových sil snad můžeme vyčíst z proměn rukopisu, který se objevuje v podpisech prezence v mladotické kapli od roku 1710. Energický, pak roztřesený. Viz Pamětní kniha kaple Mladotice, Liber Memorabilis, 1710, fond Archiv obce Mladotice, SOkA Plasy

věci, které zmíněný opat za dobu své vlády koupil, zvětšil, postavil, jak doma, tak mimo něj, ve farních kostelech, vesnicích, viváriích (obora, uzavřený chov) a rybnících. V ostatních částech obsahují ony zprávy o tom, co vykonal jako vizitátor a generální vikář. V třetí části jsou zprávy o těch věcech, které se týkají Evropy za různých válečných zmatků. Totéž bylo učiněno roku 1737 když ostatní 4 schránky byly umístěny na střechnu stavby (konventu), kde byly připojeny ještě další (zprávy), zůstává tedy největší šiška ze všech s Mojžíským hadem, představuje znamení zbožně zesnulého opata, které vyjadřuje jeho jako stavitele stavby, a k tomu přidáváme na památku my, to přidáváme pro následníky, kteří zažili a viděli to vše až do roku 1738.“³¹²

Text dále „povídá o smrti plaského opata Tyttla (pleno titulo) a dalších významných opatů řádu, jmenovitě Václava Vejmluvy opata ze Žďáru (pleno titulo) a Tomáše Budecia ze Zbraslavi (pleno titulo). Do smutného a opuštěného stavu přišel roku 1738 nejen náš klášter, ale také celý vikariát, protože opat Tyttl zemřel a další dva opaté, jeden před ním a druhý po něm, zemřeli opat Václav Vejmluva ze Žďáru a Tomáš Budecius ze Zbraslavi jako vikariátní asistenti, kteří následovně onemocněli a zemřeli, dne 17. 3. a druhý 30. 5. 1738.“ Ze spisu dále vyplývá, že vikariát nebyl obsazen. Následující dvě strany se zabývají touto skutečností.

Třetí strana textu se zaměřuje na řešení situace, která nastala po úmrtí hlavních osobností vikariátu, na stabilizaci vikariátní struktury a komunikaci s generálním vikariátem ve Francii v čele s generálním opatem Andochiem Pernotem. Novým vikářem byl zvolen opat Jan ze Sedlce.³¹³

Čtvrtou stranou pokračuje řešení struktury vikariátu včetně obsazení funkcí asistentů vikariátu ve třech nových volbách v Plasích, Žďáru, Zbraslavi.

Pátá strana spisu popisuje volbu nového plaského opata za účasti oseckého opata Jeronýma a opata Kristiána ze Zlaté Koruny, kteří současně vzdali hold zemřelému opatu Eugenovi v Plasích, přišli se poklonit jeho hrobu před oltářem sv. Kříže u presbytáře, který byl pokryt černým sukem a na něm byly umístěny svícny s hořícími svícemi.“

Text pokračuje: „A když absolvovali předepsané ceremonie, tak mohla být provedena příprava na vlastní volbu, která se odehrávala v místě kapituly, která byla v kapli sv. Bernarda nad noviciátem, neboť nová kapitula (kaple svatého Benedikta) nebyla ještě zevnitř hotova.“ Následuje detailní popis volby s účastníky, konkrétním postupem včetně součtu hlasů za účasti císařských komisařů, kteří se dostavili k volbě do kláštera. Byli jimi z kraje rakovnického ze zámku Liblína, vzdáleného tři hodiny od Plas, kapitán baron Alexander Ledebur a druhým byl polokapitán rytíř Rensperger z Renspergu.“

312Celkem 14 stránkový spis není označen číslem stran, odstavce překladu tak odpovídají přeloženým pasážím jednotlivých stran spisu Brevis consignatio.

313Opat Jan VIII. Reitknecht. Viz BUBEN 2007, 191

„A přišel ještě Vilém z Kolowrat, nejvyšší zemský kancléř království českého. Přijíždějící delegace byla očekávána u sochy Jana Nepomuckého u Sechutic, kde zmínění světší úředníci na koních a tři kočáry tažené šestispřežím se sjely. Jeden kočár patřil opatovi z Oseka, druhý opatovi ze Zlaté Koruny a k tomu ještě přijel kočár zemřelého opata Eugena prázdný. Po uvítacích ceremoniích přešli návštěvy do kláštera a po modlitbách byli uvítáni řeholníky a odvedeni do pokojů pro ně připravených.“ Jak vidno, sedmá strana textu dokládá konkrétní průběh smuteční festivity s udáním přesného místa a pořadí přijíždějících kočárů. Můžeme tak pozorovat krok za krokem probíhající události směřující k volbě nového opata.

„Všichni přišli do velkého refektáře, kde se již páni komisaři a opati rozmístili do křesel u stolu potaženého ubrusem (nebo plátnem) a kde členové konventu stáli kolem a bratři, kteří měli vykonat volbu, je přivítali. Císařští komisaři přečetli dekret gubernia v Praze a zkontrolovali, zda volba může být provedena. Potom byli odvedeni na mši obětovanou svatému Duchu, kterou celebroid opat ze Zlaté Koruny, když skončila mše, přišli do refektáře a začali podle řádového předpisu volbu.“

„Po absolvování přísah vkládali lístky do kalicha po řadě a počítací lístků potom oznámili, že mezi 51 voliči bylo 7 kandidátů, z nichž první dostal 27 hlasů, druhý 13 hlasů, třetí a čtvrtý 3 hlasy, pátý a šestý dva hlasy a sedmý jeden hlas. Zvolen byl Celestýn Stoy, REVERENDUS PATER CAELESTINUS STOY ABBAS ELECTUS, a když byli absolvovány všechny ceremonie, komisaři s konventem řeholníků šli procesím do kostela, kde u jeho vchodu zazněly trouby s hymnem Tebe Bože chválíme.“

„A za zvuku zvonů kráčeli s nově zvoleným opatem ke schodu u hlavního oltáře, kde mu byl předán prsten a pak byl přiveden do opatských lavic, kde dostal opatskou berlu a byl vyhotoven písemný doklad v pěti verzích, který obdrželi dva komisaři, jeden byl poslán do Vídně na potvrzení, jeden zůstal v klášteře, jeden byl vložen do písemností vikariátu a jeden byl připraven do hlavního kláštera (Cistercium).“ V poznámce je uvedeno, že taxa za potvrzení ve výši 8000 zlatých byla považována za přemrštěnou. Potom následovaly gratulace a radostné potvrzení bratří ze šťastně provedeného zvolení. Za císařskou confirmaci se dříve požadovalo 2000 dukátů ještě za opata Trojera, za opata Tyttla bylo považováno 3000 zlatých, proto bylo žádáno u císaře, aby vysoká taxa byla zmírněna, protože klášter neměl tolik peněz „po ruce“, ale císařský dvůr neodpověděl, čteme na straně deset.

„Usazení mitry zvolenému opatovi na 26. toho měsíce (září) byli pozváni do Plas k infulaci opata na svátek svatého Václava opat Jeroným z Oseka a Kristián ze Zlaté Koruny, kteří se účastnili velké slavnosti za účasti starých i mladých našich bratří nad novým otcem. V nově infulovaném opatovi potvrdili, že oslavují Jozua, který následoval po Mojžíšovi cestu do zaslíbené země a jemuž jako znamení vyvolenosti Bůh předvedl slunce prosperity ve znaku

Jozuově. Nový opat si zvolil za svůj znak a erb,

Jozue se sluncem, což ukazuje, že jestliže slunce nad námi stojí příznivě, za jeho záře přijdou zlaté časy a ne časy železné.“ Strana dvanáct dále zachycuje skutečnost, že klášter byl zatížen příspěvkem a daněmi, stejně jako s vyčíslením nákladů na zvolení, konfirmaci a infulaci opata Celestýna Stoye.

„Zvolený opat nedbal na překážky a s důvěrou v Boží pomoc a pilnou prací stejně jako bdělostí nepřestal v začatém díle svým předchůdcem, ale všechno možné učinil, aby stavbu konventu dovedl k dokonalosti, k čemuž v běžícím roce 1739 polovinu ambitu dal pokrýt kvádrovým kamenem a ve všech třech částech dal osadit kamenná ostění oken a dveří a spěchal dokončit kapitolu s elegantní kupolí, která nemá v Čechách rovnou, jejíž vrcholovou kupolku, neboli lucerničku, dal pokrýt bílým plechem, nad nějž v těchto dnech má být osazena makovice s železným hadem a do něho má být uloženo, co teď právě píšu. Ve dvoře Hubenově, který nejen dokončil, dal také osadit novou zahradu ohrazenou kamennými pilířky. K opatství však nechtěl připojit žádanou část (tj. druhé křídlo) a místo toho vytvořil letní kuchyni. V Žebnici dal postavit faru, v Kostelci v kostele sv. Jiří, který byl filiálkou do Plané, právě přestavoval. Narodil se tento opat dne 8. 1. 1700 v tvrzi Olešná u Rakovníka, kde jeho otec toho času byl hospodářským úředníkem. Když absolvoval studia filosofie, vstoupil do kláštera,“

„a od zemřelého opata Eugena, byl oblečen do šatu novice a dne 27. 12. 1717 byl odeslán do Prahy na filosofická a teologická studia, do koleje, kde obhájil dvě disputace, jednu z kanonického práva a druhou z univerzální teologie. Slavil primici v Rakovníku, kde jeho rodiče toho času bydleli. Roku 1727 vyslán na studia občanského práva veřejného, avšak toto nedokončil, byl povolán na katedru filosofie jako profesor, kde dva roky velmi chválihodně učil. V roce 1730 se vrátil domů, 18. 9. byl ustanoven podpřevorem, kde byl velmi prospěšný a odtud se stal provizorem a cellariem a poté opatem.“

V./3. Observantiae regulares

Na tomto místě věnuji pozornost festivitám popsaným v rámci textu *Observantiae regulares*,³¹⁴ které stručně popisují řádové svátky a průběh svátečního dne v plaském klášteře. Řádové regule se vztahují v obecné rovině k cyklicky se opakujícím svátkům a anniversáriím.

Každodennost klášterního života je pramenně doložena především vikariátními spisy z období vlády opatů Trojera, Tyttla a Hartmanna, kteří zastávali funkce generálních vikářů a vizitátorů, souhrnně 1688-1779. V obrazové příloze předkládám tři pozoruhodně zachovaná

---

314 *Observantiae regulares*, sign. BIV.9, inv. č. 197, fond Řád cisteriáků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice

zobrazení pečeti cisterciáckých představitelů.³¹⁵ Kromě vizitačních zpráv toto dokládá podle mého názoru nejlépe soupis řeholních předpisů, *observantiae regulares*, které tvoří kalendář liturgického roku. V SOA Litoměřice se zachoval spis sestavený řeholníkem Silvestrem dedikovaný opatovi Celestýnu Wernerovi.³¹⁶ Každoroční rytmus náboženských a řeholních pravidel je ve spisu doplněn stručným popisem úkonů v jednotlivých svátečních dnech, včetně pohybu řeholníků po klášteře a jeho významnějších prostorách, popsáno je také žehnání a svěcení.

Na překladu níže, dokládám popisy vybraných svátků a pokud jsou ve spisu stručně uvedeny, také s nimi spojených slavností.

Kalendář uvádí den 9. března jako připomínku narození, *dies natalis*, opata Celestýna Wenera, zároveň jsou při této příležitosti vzpomenu personalia významných osobností konventu. Den 20. března je připomínkou, *anniversarium*, úmrtí opata Tytla.³¹⁷

Den 21. března je svátkem sv. Benedikta, probíhá svěcení, přichází procesí a položí ratolesti, objevují se také řemeslníci, „*laboratores ex oedes opifices penes monasterium.*“

Dne 25. března se koná pouť z Plas do Mariánské Týnice, vychází se ve tři a přijdou v osm hodin, „*ad tertiam itur hora 8*“. Když je chladno, po mši dostávají účastníci pokrm. Pokud se koná pouť po Velikonocích, vychází procesí po třetí hodině a přichází v půl deváté.

Na svátek Vzkříšení, *De Dominica Resurrectionis*, opat Tytl ze svého citu dovolil k obědu, navždy tak stanovil, že se dávala polovina šestiny vína hispánského nebo jiného ekvivalentu.

Dne 18. 4. se připomíná výročí, *anniversarium*, úmrtí opata Hetzera roku 1755. Na roráty, *De Rogationibus*, se zpívá antifona *Sub Tuum praesidium*, když se kryje s pohyblivým svátkem, hraje se na jiné nástroje a varhany.

Na svátek letnic, *De Vigilia Pentecostes*, je držen půst, *jejunium ecclesiasticum*. Pořadí zpěvů je dáno liturgicky, jsou zapalovány svíčky a plamínky, symboly světla. Na svátek sv. Luitgardy, řádové světice, dne 16. června probíhá přijímání a figurální mše, začíná gloria.

Na neděli v oktávu mezi svátem Božího těla, *De Die Octava Corporis Christi*, jde procesí z Kralovic do Plas. Ve dnech Božího těla jde procesí řeholníků, opat je oděn v pluvíál, diakoni

---

315V obrazové příloze jsem zaznamenal z vizitačních pramenů zprávu generálního opata Nicolause III. Larchera s krásnou pečetí z roku 1699 **obr.** 21. *Vicarialia* 1699, AI. 171, 114, fond Řád cisterciácků Osek 1207-1949

Generální opat Nicolaus III. Larcher, předtím převor v Bussieres, zvolen dne 27 .3. 1692, zemřel v březnu 1712. Viz seznam generálních opatů BUBEN 2007, 172

Druhá zobrazená pečeť nese znak opata Tytla, záznam z roku 1725, **obr.** 22 *Acta Vicarialia* 1725, AII.2a,116, fond Řád cisterciácků Osek 1207-1949

Třetí zobrazená pečeť pochází z listu generálnímu opatovi Andochiu Pernotovi, **obr.** 23. Fr. Eugenius Abbas Plassii, Visitator, Vicar. General. 1737, A II. 2n, 116, fond Řád cisterciácků Osek 1207-1949

Generální opat Andochius Pernot des Crots, zvolen dne 21. 4. 1727, zemřel dne 14. 9. 1748. Viz seznam generálních opatů BUBEN 2007, 172

316*Observantiae regulares*, sign. BIV.9, inv. č. 197, fond Řád cisterciácků Osek 1207-1949

317Tamtéž, nepag.

nesou kříž, akolité nesou svíčky a kadidelnice.

Na svátek Navštívení Panny Marie, *Visitatio B. V. Mariae*, zpovídající se jdou do (Mariánské) Týnice, „*confesarim pergunt Teinicum*“.

Na den 14. srpna, *Vigilia Assumptionis B. V. M.*, *vigilie Nanebevzetí Panny Marie*, se rozezněl v klášteře velký zvon, hra na varhany a zazněla píseň *Sum Tuum praesidium*, zpěv, zdravení Božího těla, velký zvon zvonil *Ave Maria*. Následující den 15. srpna, na svátek Nanebevzetí Panny Marie, *Assumptio B. V. Mariae*, probíhala v Plasích modlitba v určené hodiny, následuje cesta do (Mariánské) Týnice. Převor světí v den svátku byliny, „*post missam V. P. Venerabilis Prior benedicit herbas ad altare S. Joannis Nepomuceni*“.

Na svátek sv. Bernarda, dne 20. srpna, probíhají modlitby v kapitule, v kostele zaznívá *Sub Tuum praesidium*, pak přijímá sakristář světské úředníky, „*seculares ministros*“, večer probíhá rekviem.

Dne 8. září, *Die 8. 7bris*, na svátek Narození Panny Marie, *Nativitas B. V. Mariae*, probíhá svaté přijímání, procesí do Mariánské Týnice, dle popisu účastníci vyjdou v půl deváté, přijdou na třetí (hodinu). Převor žehná setbě „*benedicit frumenta in pluviali proseminacione agrorum*.“

Na svátek Jména Panny Marie, *Festum S. S. Nominis Mariae*, není mše v Plasích, ale v Mladoticích, řeholníci jdou do Mladotic a po návratu je zpověď a pak oběd v konventu.

Na svátek výročí krále Vladislava, zakladatele plaského kláštera dne 12. října, *Die 12. 8bris, Sollemne Anniversarium D. Wladislai Regis Fundatoris*, zazněla modlitba za zemřelé v sedě, poté mše s rekviem, u oltáře sv. Antonína se rozsvěcovaly lampy.

Rozsáhlý popis svátku je věnován *Vzpomínce všech zemřelých*, oproti několika řádkům popisu ostatních svátků, je zde popis dvou stránkový, *Die 2. 9bris, Commemoratio Dium fidelium defunctorum*. Probíhaly modlitby se zpěvy *Osvobod' mne Pane, Libera me*. Z kostela se šlo do konventu, přes bránu k ossariu, kde se účastníci otočili tváří k ossariu, následovaly zpěvy *Libera me, žalmy*. Od oltáře sv. Barbory, převoznice duší, se procesí přesunulo z kláštera na světský hřbitov při kostele sv. Václava, kde zazněla modlitba růžence společně s lidem nahlas. Při návratu zpěv *Collecta Fidelium Deus omnium*. Na základě nařízení *Fortunata Hartmanna* zaznívaly zpěvy s lidem a v kostelích.

De cura Vernali et Autumnali, svátky jarní a podzimní, představují deset dní odpočinku, „*diebus curae*“. Pro jarní svátky věnoval opat dny odpočinku na Krašově, kde se řeholníci sešli v pondělí při obědě, do konventu se vrátili až v pátek k obědu. O podzimním svátku probíhal výlov Mladotického rybníka, „*ad piscationem Mlacenzem*“, není patrné kolik řeholníků konventu se účastnilo.³¹⁸

---

318 *Observantiae regulares, BIV.9, 197, fond Řád cisterciácků Osek 1207-1949*

Jak vidno, řeholní předpisy plaského kláštera přinášejí nejen přehled liturgického roku a jednotlivých řádových svátků, ale také informace o narozeninách současného opata Wenera a výročí úmrtí opata Tyttla. Zmíněná anniversaria ještě rozšiřuje výročí zakladatele kláštera Vladislava II. Řeholní předpisy také zmiňují poutní místa a k nim vedená procesí. Středobodem událostí je vždy plaský klášter, poutní místo v Mariánské Týnici a kaple Jména Panny Marie v Mladoticích jsou pak zmiňována nejčastěji.

Cisterciácký klášter v Plasích byl již v době středověku silnou autoritou, vznikala zde kalendária, která prezentovala celoevropský kontext řádu. Světci či králové s řádem spjatí byli uctíváni při anniversariích. K. Charvátová a Z. Silagiová podrobně interpretovaly cisterciácký kalendář z Plas z první poloviny 13. století.³¹⁹ Jistě, není možné srovnávat středověký pramen kalendária a barokní řeholní předpisy, ovšem paralely a tradice zachycení svátků a jejich interpretace je důležitou ukázkou představení řádového života. Liturgická součást pramenů zachycuje svátky ve vlastním slova smyslu, památky světců, commemoratio, u významných svátků také jejich vigilie a oktávy. U většiny svátků je uvedena forma liturgie, která se k nim vztahovala. V tomto ohledu zůstává struktura barokních řeholních předpisů až překvapivě neměnná, musíme samozřejmě brát zřetel k novým svátkům, liturgickým změnám a anniversariím.³²⁰

319Kateřina CHARVÁTOVÁ/ Zuzana Silagiová: *Fiant festa per ordinem universum*. Cistercký kalendář bohemikálního původu z první poloviny 13. století, Praha 2003

Rukopis cisterciáckého kalendária je dle textu auorek uložen v Národní knihovně v Praze pod signaturou XIII G 23, dnes má celkem 85 folií.

320Statuta generálních kapitul informují o tom, kdy byl který svátek přijat, zda pro celý řád, či pouze pro určitou oblast, a také jaká liturgie pro něj byla určena.

Závěr

V předložené diplomové práci jsem se pokusil o představení některých archivních pramenů, především Brevis consignatio, Observantiae regulares či dvojí spisek RITUS, které nebyly dosud podrobněji zpracovány, přeloženy či transkribovány z latiny a přibližují barokní obnovu a oslavení plaského kláštera či jeho opatů v návaznosti na umělecké a především architektonické ztvárnění staveb.

Téma diplomové práce nepovažuji za vyčerpané, bohatý fond v SOA Litoměřice a některé další primární prameny, již částečně přeložené, by znamenaly úctyhodné představení plaského kláštera a jeho poutních míst v kontextu řádových festivit. Například rukopis Breve Teinicense, je jedinečným pramenem, pojednávajícím o historii poutního místa v Mariánské Týnici a zasloužil by samostatnou pozornost.

V diplomové práci jsem se snažil využít poznatky z výměnného studentského pobytu na University of Iowa a působení v semináři Prof. Johna Beldona Scotta, PhD. V práci odkazují například na knihu Milady Součkové, která se věnovala české barokní kultuře v evropském kontextu.

Pro badatele je plaský klášter a jeho umělecký přínos nevyčerpatelnou studnicí a inspirací. Doufám, že tato práce přispěje svým dílem do mozaiky poznání barokní epochy plaského kláštera ve vztahu ke klášterní barokní obnově a především k přiblížení řádových festivit.

Seznam pramenů

Augustinus SARTORIUS: Cistercium-bis-tercium se Historia elogialis..., Vetero 1700, SVKPL

Emericus SCHOSSIG: Breve Teinicense, 1756, sign. kn. 90, Archiv zrušených klášterů, NAP SOA Litoměřice:

Benedikt SCHEPPL, Lapis sepulchralis fundatoris et benefactorum aliorumque memorabilium Monasterii B. V. Marie de Plassio Anno MDCCXLIV a fundatione jubilaeo 600 nonnullis suis memoriis renovatus a F. Benedicto Scheppl, 1744, sign. B IV. 8, inv. č. 196, ev. č. 81, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Mauritius VOGT, Tilia Plassensis in horto nostro sive CHRONICUM PLASSENSE PRIVATUM, 1929, sign. B IV. 3, inv. č. 191, ev. č. 78, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Vikariátní spisy plaského opata Eugenia, sign. A II. 2 a-b, inv. č. 116, ev.č. 7, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Vicarialia, 1699, sign. A I.17 l, inv. č. 114, ev. č. 7, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Acta Vicarialia, 1725, sign. A II. 2a,i nv. č. 116, ev. č. 10, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Fr. Eugenius Abbas Plassii, Visitator, Vicar. General., 1737, sign. A II.2n, inv. č. 116, ev. č. 13, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Observantiae regulares, 1777, sign. B IV. 9, inv. č. 197, ev. č. 81, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

Kniha slibů plaského kláštera, 1699-1785, sign. B IV. 6, inv. č. 194, ev. č. 79, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949

SOkA Plasy:

Gratulační sborníky věnované opatu Tyttlovi, 1736, sign. NAD 497, fol. 4, fond Farní úřad Plasy

Brevis consignatio..., 1736, sign. NAD 497, fol. 7, fond Farní úřad Plasy

Pamětní kniha kaple Mladotice, Liber Memorabilis, 1710, fond Archiv obce Mladotice

Soubor drobných spisů, 1727, fond Archiv fary v Plasích, inv. č. i. 5-18, fond Archiv fary v Plasích

Vydané prameny:

Antonín PODLAHA/ Mauritius VOGT: Tilia plassensis in horto nostro sive CHRONICUM PLASSENSE PRIVATUM, 1729, Praha 1909.

Seznam literatury

- BUBEN 2007 — Milan M. BUBEN: Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, II. díl/2. Svazek, Praha 2007
- BUKAČOVÁ 2005 — Irena BUKAČOVÁ: Úvod-plaský klášter, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11.-13. května 2005, Mariánská Týnice 2005
- BUKAČOVÁ 2007 — Irena BUKAČOVÁ: Mariánská Týnice: Poutní kostel Zvěstování Panny Marie a cisterciáckého proboštství, Mariánská Týnice 2007
- BUKAČOVÁ 2010 — Irena BUKAČOVÁ: Kaple s hvězdou. Kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, Mariánská Týnice 2010.
- BUKAČOVÁ 2012 — Irena BUKAČOVÁ: Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku, Beroun 2012
- BUKAČOVÁ 2015a — Irena BUKAČOVÁ: Kaple Jména Panny Marie, In: Mladotice v proměnách staletí, Mladotice 2015
- BUKAČOVÁ 2015b — Irena BUKAČOVÁ: Opati plaského kláštera v 17. a 18. Století, In: Proměny plaského kláštera (1145-2015, sborník příspěvků z konference konané ve dnech 8.-9. října 2015 v Plasích, Plasy 2015
- BUKAČOVÁ/ FÁK/ HORYNA/ PIŠKULOVÁ/ PODESTÁT 2002 — Irena BUKAČOVÁ/ Jiří FÁK/ Mojmir HORYNA/ Olga PIŠKULOVÁ/ Václav PODESTÁT: Mariánská Týnice: historie poutního místa a muzea, Mariánská Týnice 2002
- CÍLEK 2006 — Václav CÍLEK: Dva proudy křesťanské kabaly, In: Vysočinou po stopách Santiniho, Beroun 2006
- ČERNÝ 1936 — Antonín ČERNÝ: Mariánská Týnice u Kralovic, Kralovice 1936
- ČORNEJOVÁ 2003 — Ivana ČORNEJOVÁ (2003), Pobělohorská rekatolizace v českých zemích. Pokus o zasazení fenoménu do středoevropských souvislostí, In: Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Praha 2003
- FAJT — Jiří FAJT (ed.): Gotika v západních Čechách (1230-1530) I-III. (kat. výst.), Praha 1996
- FRANZ 1962 — Heinrich Gerhard FRANZ: Bauten und Baumeister der Barockzeit in Böhmen: Entstehung und Ausstrahlungen der böhmischen Barockbaukunst, Leipzig 1962
- FRANZ 1972 — Heinrich Gerhard FRANZ: Guarini und die barocke Baukunst in Böhmen, Budapest 1972
- HOJDA 2005 — Zdeněk HOJDA: ...sub quo ut a tristibus ad meliora transeamus fata. Plaský opat Jiří Vašmucius – voják a obnovitel, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Plasy 2005

- HORÁKOVÁ 2000 — Michaela HORÁKOVÁ (ed.): Nádoba zapálená. Soubor svatonepomucenských kázání a jiných spisů z první poloviny 18. století, Žďár nad Sázavou 2000
- HORYNA 1995 — Mojmír Horyna: Santiniho stavby v Mladoticích, Mariánské Týnici a Plasech a jeho koncept ideální architektury, In: Sborník konference 850 let plaského kláštera, Mariánská Týnice 1995, 74-85
- HORYNA 1998 — Mojmír HORYNA: Jan Blažej Santini-Aichel, Praha 1998
- HORYNA/ ROYT 1996 — Mojmír HORYNA/ Jan ROYT: Die Marienkapelle in Mladotice bei Plasy, In: Umění XLIV., Praha 1996, 184-197
- CHARVÁTOVÁ 1995 — Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny plaského kláštera ve 12. a 13. století, In: 850 let plaského kláštera (1145-1995), Sborník příspěvků semináře „Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny“ pořádaného v Mariánské Týnici ve dnech 31. 5.-2. 6. 1995, Mariánská Týnice 1995
- CHARVÁTOVÁ 2013 — Kateřina CHARVÁTOVÁ: Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420, Praha 2013
- CHARVÁTOVÁ/ SILAGIOVÁ 2003 — Kateřina CHARVÁTOVÁ/ Zuzana Silagiová: Fiant festa per ordinem universum. Cistercký kalendář bohemikálního původu z první poloviny 13. století, Praha 2003
- KLEINER 1996 — Signard KLEINER: Základy cisterciáckého řádu, In: 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník, Osek 1996
- KALISTA 1941 — Zdeněk KALISTA: České baroko, Praha 1941
- KALISTA 1970 — Zdeněk KALISTA: Česká barokní gotika a její žďárské ohnisko, Brno 1970
- KALISTA 2005 — Zdeněk KALISTA: Tvář baroka, Praha 2005
- KLEINER 1996 — Signard KLEINER: Základy cisterciáckého řádu, In: 800 let kláštera Osek: jubilejní sborník, Osek 1996
- KOPECKÝ 1998 — Milan KOPECKÝ (ed.): Žena krásná náramně. Soubor svatojanských kázání a jiných spisů z doby opata Václava Vejmluvy, Žďár nad Sázavou 1998
- KOUPIL 1998 — Ondřej KOUPIL (red.): Řehole Benediktova, Praha 1998
- KOTRBA 1976 — Viktor KOTRBA: Česká barokní gotika, Praha 1976
- KRČEK 2013 — Jakub KRČEK: Rušení klášterů na Plzeňsku v době josefinských reforem, Plzeň 2013
- KRÜGEROVÁ/ TOMAN 2008 — Kristina Krügerová/ Rolf Toman (ed.): Řády a kláštery, 2000 let křesťanského umění a kultury, ed. Rolf Toman, Slovart, Praha 2008
- KUTHAN 1983 — Jiří KUTHAN: Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách, Praha

1983

LÉKAI 1977 — Louis J. LÉKAI: *The Cistercians. Ideals and Reality*, The Kent State University 1977

LIFKA 1995 — Bohumír LIFKA (ed.): *Medotekoucí sláva na hůře Libanu*. Soubor českých svatojanských duchovních promluv z doby opata Václava Vejmluvy, pronesených v poutním chrámu na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou v letech 1727-1736, Kostelní Vydří 1995

MACEK/ BIEGEL/ BACHTÍK 2015 — Petr MACEK, Richard BIEGEL, Jakub BACHTÍK (edd.): *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015

MACEK/ ZAHRADNÍK 1995 — Petr MACEK, Pavel ZAHRADNÍK: *Opat Evžen Tyttl jako projektant*, In: *850 let plaského kláštera*, Plasy 1995

MÁDL 2015 — Martin MÁDL: *Nástěnné malířství v západních Čechách 17. a 18. století*, In: *Vznešenost a zbožnost*, Plzeň 2015

NEUMANN 1985 — Jaromír NEUMANN: *Ikonologie Santiniho chrámu v Kladrubech*, In: *Umění XXXIII, č. 2*, Praha 1985

NORBERG-SCHULZ 1968 — Christian NORBERG-SCHULZ: *Kilian Ignaz Dientzenhofer e il barocco boemo*, Roma 1968

OPPELTOVÁ 2004 — Jana OPPELTOVÁ: *Barokní klášter, všední den a slavnost*, In: *Morava v době baroka*, Brno 2004

OPPELTOVÁ 2008 — Jana OPPELTOVÁ: *Honore coram vobis prelati sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris*. *Obraz života představených v záznamech kalendářů želivských opatů a v dalších narativních pramenech premonstrátské provenience*, In: *Locus pietatis et vitae*. Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.-15. září 2007, Praha 2008

PODLAHA 1904 — Antonín PODLAHA: *Sochy a sochy mariánské v Čechách od nejstarších dob až do století XVI.*, Praha 1904

POJSL 1994 — Miloslav POJSL: *Bernard z Clairvaux 1090-1153*, In: *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech, Praha 1994

PREISS 1958 — Pavel PREISS: *K stavební historii klášterního kostela v Plasích*, In: *Minulost Plzně a Plzeňska I.*, Plzeň 1958

PREISS 2000 — Pavel PREISS: *František Julius Lux: západočeský rokokový malíř*, Praha 2000

PREISS 2013 — Pavel PREISS: *Václav Vavřinec Reiner, 1. svazek*, Praha 2013

QUEYSANNE 1986 — Bruno QUEYSANNE: *J. B. Santini-Aichl: un architecte baroque-gothique en Bohême (1677-1723)*, Grenoble 1986

- ROYT 1991 — Jan ROYT: České nebe. Topografie poutních míst barokních Čech (kat. výst.), Praha 1991
- ROYT 1993 — Jan ROYT: České nebe: Topografie poutních míst barokních Čech, Praha 1993
- ROYT 2000 — Jan ROYT: Zahrada mariánská: mariánská úcta ve výtvarném umění od středověku do 20. století, Klatovy 2000
- ROYT 2007 — Jan ROYT: Slovník křesťanské ikonografie, Praha 2007
- ROYT 2011 — Jan ROYT: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století, Praha 2011
- ROŽMBERSKÝ 1999 — Petr ROŽMBERSKÝ: Dvory plaských cisterciáků, Plzeň 1999
- SCOTT 1982 — John Beldon SCOTT: S. Ivo alla Sapienza and Borromini's Symbolic Language, *Journal of the Society of Architectural Historians*, XLI, 1982, 294-317
- SEDLÁK 1977 — Jan SEDLÁK: Aktuální odkaz architektonického díla Jana Blažej Santiniho Aichla, In: Průvodce expozicí Jan Santini/ život a dílo, Státní zámek Žďár nad Sázavou, Žďár nad Sázavou 1977
- SEDLÁK 1987 — Jan SEDLÁK: Jan Blažej Santini. Setkání baroku s gotikou, Praha 1987
- SOUČKOVÁ 1980 — Milada SOUČKOVÁ: Baroque in Bohemia, Michigan 1980
- STECKEROVÁ/ VÁCHA 2015 — Andrea STECKEROVÁ/ Štěpán VÁCHA (ed.): Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Plzeň 2015
- SVATOŠ 2005 — Martin SVATOŠ: „AMOR MUSAS IN PLAUSUM PROVOCAT“, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny malířství v západních Čechách, In: Vznešenost a zbožnost, Plzeň 2015
- ŠTAJNOCHR 2000 — Vítězslav ŠTAJNOCHR: Panna Maria Divotvůrkyně, nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa, Uherské Hradiště 2000
- ŠVÁCHA 1979 — Rostislav ŠVÁCHA: K vývoji díla Jana Santiniho, In: Umění XXVII, Praha 1979, 382-400
- ŠŤOVÍČEK 2002 — Ivan ŠŤOVÍČEK (ed.): Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie, Praha 2002
- VÁCHA 2002 — Štěpán VÁCHA: Bernardus Bohemicus, Projevy barokního historismu u cisterciáckého řádu v českých zemích (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2002
- VÁCHA 2005 — Štěpán VÁCHA: Koncepce ikonografie freskového cyklu a dalších nástěnných maleb J. A. Pinka a F. A. Müllera v konventu plaského kláštera, In: Plaský klášter a jeho minulý i současný přínos pro kulturní dějiny, Plasy 2005
- VLNAS 2015 — Vít VLNAS: Umění v čase třicetileté války: ztráty a nálezy, In: Barokní

architektura v Čechách, Praha 2015

WIRTH 1908 — Zdeněk Wirth: Barokní gotika v Čechách v XVIII. a v 1. polovici XIX. století, Zvláštní otisk z památek archeologických a místopisných, roč. XXIII., 1908

YOUNG 1994 — Michael YOUNG: Santini-Aichel's Design for the Convent of the Cistercian Monastery at Plasy in Western Bohemia, New York 1994

ZÁPAL 1921 — Hanuš ZÁPAL: Mariánská Tejnice u Kralovic, Plzeň 1921

ZILYNSKÁ 2006 — Kateřina ZILYNSKÁ: Historické motivy v českém barokním kazatelství (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2006

ZLÁMAL 2008 — Bohumil ZLÁMAL: Příručka českých církevních dějin, V. Doba barokní katolicity (1650-1750), Doba osvícenská (1750-1848), Olomouc 2008

Stavebně historické průzkumy:

LANCINGER/ PAVLÍK 1975 — LANCINGER Luboš/ PAVLÍK Milan: Plasy konvent, SÚRPMO Praha 1975

LANCINGER/ HORYNA 1988 — LANCINGER Luboš/ HORYNA Mojmír: Mariánský Týnec, SÚRPMO Praha 1988

Textová příloha

Při přepisu latinských textů dokumentů v textové příloze diplomové práce se řídím dle obecných zásad přepisu latinských textů s užitím transkripce.³²¹ Sjednocení psaní velkých a malých písmen je následující: velkých písmen užívám na začátku věty, ve jménech osobních a vlastních či u jmen obecných nahrazujících jméno vlastní (Pater), dále u názvů církevních institucí, pokud je majuskule obvyklá u názvů církevních hodností a úřadů (Visitatoris).

+ LIBER CONTINENS NOMINA MYSTARUM, QUI IN CAPELLA MLACENSI, STRUCTA IN HONOREM SSIMI NOMINIS MARIA SACRA CELEBRAVERUNT AB ANNO 1710, DIE 14. SEPTEMB.

Postquam reverendissimus Dominus Eugenius Tyttl Abbas Plassensis Ord. Cisterciensis Anno 1708 2da Mai praesente venerabili conventu suo, primum lapidem pro capella Mlacensi benedixisset et posuisset, et illam in locum veteris aedificasset, tandemque Anno 1710 duodecimo abbatialis regiminis sui feliciter consumasset atque Altari exornasset / Imagine Mariana sculpta in eo collocata, eadem, facie et manibus solum novites depictis, quae in illa veteri asservabatur/ die 14 Septemb. Dominica infra octavam Nativitatis B.V. Mariae, eam capellam novam solemniter praesente iterum toto D. Conventu et concursu magno populi procesionaliter ex parochiis teritorii Plassensis convenientis, benedixit in honorem Dulcissimi Nominis Mariae Virginis Matris mitissimae, ab antiquo sic nuncupatae, in vetusta ad huc quae ante exstabat capella. Finita demum benedictione, primus ibidem in pontificalibus, solemniter litquit. Statuitque dicta dominica infra octavam Nativitatis Sanctissimo Nomini Mariae sacra quotannis in praefata capella festum hoc celebrari.

Votum Dedicatorium et obsecratorium Conventus Plassensis ad B. Virginem Mariam Mlacensem

Te Gloriosissimam Coelorum Reginam Virginem
Mariam, Matrem Dei Mitissimam, Dominam
Matrem, Patronam et Advocatam nostram, clemen-
tissimam et piissimam humili corde deprecamur ac
petimus, ut hanc Aediculam Nominis tui sacra-
tissimi, honori structam, suscipere digneris in

321Ivan ŠŤOVÍČEK (ed.): Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.-20. století pro potřeby historiografie, Praha 2002, 62-64

habitaculum acceptabile, ubi gratia plena, et
ut loquit S. P. Bernardus Serm. 2do de
tua in Caelos felici Assumptione, ex superve-
niente in te Spiritu Sancto, Superplena facta
et superefluens in servulos et clientes tuos
effundas aromata, charismata scilicet gratiarum
ut de plenitudine tanta omnes accipiant, nullusque
recedat a loco hoc, Sanctum nome tuum in-
vocans, et auxilium implorans, non consolatus.
Incyltum Regnum Bohemiae in fide catholica
conserva, a peste, fame et bello protege, Mona-
sterium nostrum Plassense cum inhabitatoribus
suis prasantibus et futuris, et toto populo
subdito in sanitate et religione custodi, fines
nostros ac possessiones ab omni malo defende.
Sub tuum igitur tutissimum presidium confu-
gimus, Sancta Dei Genitrix, nostras deprecati-
ones ne despicias, in necessitationibus nostris, sed
a periculis cunctis libera nos semper Virgo
gloriosa et benedicta.

Ita vovemus et obsecramus

Humillimi et subjectissimi famuli, filii, ac
Clientes tui religiosi, professi monasterii Plas-
sensis ord. Cist.

BREVIS CONSIGNATIO RERUM NOTABILIORUM, AC MAXIME EARUM QUAE POST OBITUM Reverendissimi ac Amplissimi Domini Domini **EUGENII TYTTL** monasterii hujus Abbatis et s. Ordinis cisterciensis per Bohemiam et Moraviam ac utramque Lusatiam Visitoris ac Vicarii Generalis etc. contigerunt.

Margin: Anno 1738 3 sept.

Congesta sunt in plurima scripta annis superioribus, ut 1734 memorabilia, quae nodis seu capitellis inauratis, quibus conventûs aedificium adornatum voluit, praefatus Reverendmus³²² Dominus,³²³ lamineis cistulis munita, imposita fuere, ut aliquando lustratorum seu inventorum deservirent notitiae, continentur praesertim in nodo supra collocatorium posito notitiae illae, quae res domestici ordinis monasterii et foundationem et fundatorem concernunt, cum serie R. R. D. D. Abbatum et gestis eorundem. Singulariter notantur ea, quae praefatus Rdmus Dnus Eugenius per decursum sui Regiminis comparavit, auxit, aedificavit, tum domi tum foris, in ecclesiis parochialibus, praediis, vivariis, piscinis etc. In alia parte continentur ea, quae ab eodem ut Visitatore ac Vicarii Generali gesta fuerunt. In tertia parte sunt ea, quae statum Europae tunc bellis variis perturbatae concernunt. Idem factum fuit anno 1737 dum alia quattuor capitella in medii aedificii tecto elevatori collocaventur, ubi ea quae in prioribus desiderari posset, addita fuerunt, restat ergo ut et modo dum nodus omnium major cum serpente mosaico, qui simul insigne pie defuncti domini abbatis, ac aedificii structoris exprimit, apponitur, aliquid pro memoria addamus. Posteritati, it visis iis quae ad 1737 annum spectant nunc nobiscum adeat annum 1738.

Margin: Mors R. R. D. Eugenii 1738, die 20 Martii

In tristem et desolatum statum venit anno 1738 non tantum monasterium hanc nostrum pllassenum, verum et totus Vicariatus, dum reverendissimus dominus Eugenius Tyttl Abbas noster Bohemo-Lippae ad S. Mariam Magdalenam Praepositus et S. Corona in Bohemia Pater Immediatus, per Bohemiam, Moraviam et utramque Lusatiam Visitor et Vicarius Generalis, in Regno Bohemiae Praelatus, aetatis sue 72, abbatialis regiminis 39, vicariatus anno 13, finito et absolutno anno 1737 Capitulo Provinciali Pragae in Collegio S. P.N. Bernardi a 2 Octobr usque ad 15tam ejusdem mensis celebrato / cui ipse in assistentia omnium Reverendmorum D. D. Vicariatus Abbatum et Venerabilium in Virginum Monasteriis Patrum Praepositorum praesedit, multaque salubriter tum pro vicariatus Monasteriorum bono statuit et ordinavit, tum ea qua apud cistercium in Generali capitulo anno 1738 die 6 Maii celebrandum (uti et celebratum fuit) referenda essent determinavit, viribus corporis notabiliter defice caepit, et morbo invalescente 20 Martii non solus tantum e vita descessit, verum etiam Reverendissimi

---

322Zkráceno.

323Dále kráceno Rdmus Dnus.

Dni Dni Wenceslaus Weymluwa Abbas de Zara, et Thomas Budecius Abbas de Aula Regia Vicariatus Assistentes successive infirmati diem clausuerunt extremum, ille 17 Martii, hic 30 Maji. Obitu praefati Rdmi Dni ac Patris nostri ut datum inopinate accidente, dum prius Reverendissimos Dnos Dnes Joannem Reichknecht Abbatem de Sedlecio et Martinum Graff Abbate de Nova Cella³²⁴ ad Capitulum generale deputatos et cistercium prefecturos per 22da Martii ad excipiendas instructi-

Margin. Generale capitulum cistercii celebratum anno 1738 6 Maii cuius indictionem anno praec. Notavi.

Margin. Novus visitator et vic: Gen:

ones Plassium per literas invitasset, contigit, ut praefata die huc advenientes, eumque mortuum deprehendentes 23 ejusque mensis, qua erat Dominica Passionis sepultura tradiderint, Missam de Requiem celebrante et conductum funebrem habente Rdmo Dno de Neo-Cella, concomitanti funus et missam alteram de B. Celebrante in pontificalibus sub musicam figurali solemniter RDMO DNO de Sedlecio, qui demum iter suum cistercium agressi capitulo interfuerunt, in quo RDMO ac ILLMO DNO DNO ac Patre ut ordinis universi capite et generali Andochio Pernot institutus fuit et denominatus vicarius generalis provinciae et vicariatus nostri praefatus RDMUS DNUS DNUS Ioannes de Sedlecio et quidem die 16 Maii. Quod in eo conclusum decisum fuerit hucusque incompertum, cum consuetum capitulo provinciale celebrari non dum potuerit ex eo quod Aula Caesarea RDMO DNO DNO vicario generali ab ipse tantum generali cistercii contra consuetam hucusque praxim designato et non ut fieri debuisset a gremio Abbatum selecto et pro confirmatione suae majestati praesentato investiturae et confirmationis decretum concedere difficultater, nec facile concedet, nisi taxa quadam pecuniaria (quod alias hucusque factum fuit nunquam) deposita quae prejudicio certe erit futuris similibus vicarii generalis electionibus seu designationibus. In comperto tamen est praefatum capitulum generale parum concernere statum vicariatus nostri cum (?)³²⁵ reformatione tanta non habeat opus ac Gallia ipsa, sat enim negotis fuit ut Gallicae quadam abbatum lites (uti inter ipsum RDMUM et

Margin: Nova electio Zarae. Tischnovii

Margin: (...quam patrem immediatum Porta Coeli)

Margin: Et Plassii.

illustrisimum D. D. Patrem Generalem, et D. Abbatem de Clara-Valle contigisse scitur) componerentur et finirentur. Inter alia tamen statutum fuit, et iam anno currente hic locorum observatum, ut festum S. P. N. Roberti I. Abbatis cistercii, et S. Ioannis Nepomuceni martyris

---

324Opati.

325Nejisté čtení textu, viz také dále. Převzato z ŠŤOVÍČEK 2002, 50-51

et patroni regni quod alias sub ritu M M mai celebrabatur imposterum sub ritu sermonis min: et festum S. P. N. Alberici de quo antea nequidem commemoratio fiebat, sub ritu M M mai celebrentur. Redux cistercio dictus RDMUS DNUS neo-constitutus vicarius generalis abbas de Sedleco tres novas electiones jam per actas invenit, nempe RDMI DNI Bernardi Hennem Abbatis de Zara, venerabilis domina baetricis Zasavskin de Porta- Caeli ad Tischnovium in Moravia, pro quibus celebrandis RDMUS D. D. Thomas Abbas de Aula Regia tunc unus superstes vicariatus assistens, ad quem secundum statuta vicariatus nostri Dist. 6 (C)cap 1, tota jurisdictio et administratio devoluta fuerat deputavit ut pote jam etiam graviter decumbens abbates comisarios et quidem pro Zarensi RDMUM DD Hieronymum Besneker abbatem de Osseco, pro Porta Caeli RDMUM D. DNUM Josephum Maly Abbatem de Welehradio, qui de electionibus secundum ordinis ritum praesent. Plasii interea preparationibus debitis factis prius ipse interesse cogitabat, at morbo urgente etiam praeveniendum erat in delegatione quod et providissime factum fuit, dum RDMUM Hieronymum pro praeside, et RDMUM DNUM Christianum Guschel Abbatem de S. Corona pro coassistente constituit. Unde praefatus RDMUS DNUS Abbas

Hieronymus de Osseco habita pleni potentia ad requisitionem venerabilis P. Prioris nostri Benedicti Scheppl³²⁶ et totius conventus impetratis ab Aula Caesarea consensu et deputatis a regio gubernio caesaris comisariis duobus tantum pro quibus expresse supplicandum erat, ne ut in electione pie de functi RDMI DNI Eugenii erronee contigerat, iterum tres contra morem et consuetudinem non pridem inductam adventarent, diem electionis ad 16 Juni determinavi, pro qua et omnes confratres in aliis et dissitis locis regentes, citati adfuere (unico exepto P. Alberico Rosatio p. t. (pro tempore) capellano in Porta Coeli, qui ob senium et sufficienter excusantem infirmitatem comparere non valens, istum suum obsinatum transmissit). Igitur,

duodecima Junii advenerunt succesive Plassium RDMI DNI DNI Hieronymus de Osseco, et Christianus de S. Corona Abbates, a pie defuncto RDMO DNO de Aula Regia ut diximus pro electione Plassensi provisorie subdelegati, qui depositis in Abbacia Baladranis, ac assumptis cucullis venerunt sub pulsu campanarum ad ecclesiam, ubi a ubli conventu in duos choros intra portam diviso suscepti, et brevi dictione beneventati, adque post factam a RDMO DNO Abbate de Osseco singulorum religiosorum aspersionem aqua lustrali, ad pie de functi RDMI DNI DNI Eugenii sepulchrum (quod sibi dum adhuc viveret ante altare S. Crucis³²⁷ ante gradum presbiterii delegerat) nigro panno stratum (?) quo candela accensa collocata erat, sub psalm: De profundis

dediciti fuerunt ceremoniisque praescriptis ibidem per solutis proceserunt ad locum

---

326Převor Scheppl byl vyslán na volbu.

327Oltář sv. Kříže.

capituli (quod erat in capella S. Bernardi supra noviciatum quia capitulum novum nondum interius perfectum non erat³²⁸) ubi praefatus RDMUS DNUS Abbas et future electionis praeses nervosam allocutionem de actu electionis, de obligatione eligentium, et de requisitis qualitatibus eligendi et ordinandi abbatis ad ublem conventum habuit. Sequenti vero die id est 13 currentis, mane circa mediam octavam, absolutis prius in choro omnibus horis congregatus fuit venerabilis conventus in capitulo, ibi lecta fuerunt legenda, quibus per actis RDMI DNI DNI Abbates deputati intrarunt et versus sermonem habuit RDMUS D. De Osseco ac iuramentum ab omnibus praestandum declaravit, et secretum scrutinium praeivum mox instituendum indixit, ac praeive omnes ad missam, quam volis P. Prior legit, iverunt, hac finita RDMIS DNIS ad pristinum capituli locum reversis, scrutinium praedictum inchoatum fuit, ubi quis in quem eligendum inclinet conscientiose aperire debuit. Et hoc quidem pro cautela ut deinde praesentibus comisariis caesariis nulla ovisetur difficultas veldilatio. In primo itaque hocce provisorio scrutinio deprehensum fuit, unumque jam esse certum, qui pluralite votorum legitime eligendus esset, unde sequenti die 14 Junii nihil agendum restabat.

Die autem 15 Junii missi fuerunt Liblinam, tribus horis Plassio distantem arcem, et ad illustrissimum dominum baronem Alexandrum de Ledebur tunc capitaneum districtus Rakonicensis spectantem, quo et alter dominus concapitaneus eiusdem districtus perillustris dominus Rensperger

Margin: commissarii caesares regii.

Eques de Rensperg advenerat, duo religiosi R. P. Lucius p. t. Secretarius vicariatus R. P. Marcellus apud illustrissimos duos juniores filios excellentissimi D. D. Wilhelmi de Kolowrat supremi regni cancellarii praefectus et in literis instructor, quos tanquam deputatos pro electione Plassensi regios comisarios nomine Rdmorum Dnorum Abbatum praesidis et assistentis et venerabilis conventus denuo pro die electionis (scripto enim hoc jam factum fuerat) in vitarunt, et absoluto ibi prandio Plassium dedexerunt. Venientes autem versus statuum S. Jannis Nepomuceni ad villam Sechutitz, ibi eos praestolabantur obviam facti RDMI DNI DNI Abbates cum officialibus saecularibus equestribus, et tribus curibus sexiga junctis, uno videlicet: monasteriali, altero: DNI Abbatis de Ossec, tertio nero: DNI Abbatis de S. Corona, et depositis utrinque complementis sequenti ordine processerunt: in primo curu quadriga juncto sederunt supra nominati R. P. Lucius et Marcellus. Secundus curus defuncti RDMI DNI Eugenii cum liberia pergebat vacuus, in tertio sedit RDMUS DNUS de s. Corona, in quarto RDNUS DNUS de Osseco, et in quinto pariter sexiga juncto sequebantur caesareo regii DNI commissarii, qui in descensu ante portam abbatia beneventati fuerunt a ubli P. Priore, religiosis officialibus et conventualibus, atque ad hospitia pro illis parata deducti. Die

---

328 Kapituluń síň.

16 Junii quae fuit dies lunae post absolutas in choro consuetas horas, circa horam octavam matutinam praemissis in abbatia curialibus ducti fuerunt praefati regii commissarii per Dmos abbatas ad conventum, ubi eos omnes religiosi Plassenses in duos ordines divisi facta inclinatione susceperunt,

Et praecedentes ad magnum refectarium deduxerunt, ubi dum domini comisarii quam Dni abbatas in sellis, ad mensam tapete stratam, paratis, se collocassent et resedissent, venerabili conventu circumstante, denuo praeces electionis eos beneventavit et requisivit: ut, si quid nomine suae caesarae majestatis proponendum haberent, sibi et venerabili conventui adstanti manifestare dignarentur. Tunc primarius regius commissarius Dnus Alexander baro de Ledebur exposuit qualiter cum perillustri Dno de Rensperg deputatus sit pro electione Plassensi regius commissarius, et ad se legitimum mandavit ut secretarius districtus legeret huiusmodi decretum regii gubernii Pragensis, quo perlecto recommendavit idem D. Commissarius, ut tenore illius decreti personam talem eligat ubli conventus, quae sit indigena, et capax non tantum ad domestica gerenda, verum etiam publica tractanda.

Ducti fuerunt desuper ac invitati ad missam de S. Spiritu quam RDMUS DNUS Abbas de s. Corona celebravit ac subipsa omnes electores qui non celebrabant communicavit. Dni commissaris vero in scabello tapete tecto duabus penes sellis positus audierunt quibus delatus fuit Liber Evangeliorum osculandus, incensatio facta, et pax data. Missa finita reversi sunt ordine praecedenti praecunte ubli conventu semper cuculato ad refectarium, electores vero se reuerunt inde cum Dnis Abbatibus ad conclave electionis, qua more solito ac praescripto inchoarunt.

Praestitis vero juramentis, et schedis suffragantium ad calicem per ordinem positus iisque (consuentu exuente) cum conscrutatore R. P. Urbano Ursini Plassii Professo p. t. Kralovicii curato (qui prius speciale deposuerat juramentum) per RDMOS dnes Abbates revisis, inter 51 votantes inventi fuerunt septem candidati, quorum primus habuit 27 vota, secundus 13. Tertius et quartus per tria, quintus et sextus per 2. Septimus 1. Quod cum praeses electionis conventui ad conclave revocato retulisset, indagavit ac quaesivit, utrum reliqua dispersa 24 vota, qui 27, adeoque numerum medietatis excendentem attribuere veluit? Ut hoc modo electio unanimis evadat et censeatur? Omnibus consentientibus annuentibus et contentis in medium vocatus et publicatus fuit.

REVERENDUS PATER CAELESTINUS STOY ABBAS ELECTUS.

Missisque duobus ex venerabili conventu ad D. D. Commissarios, qui eisdem nuntiarent Abbatem jam electum esse, ut siplaceret eum praesentarent, quibus annuentibus reditum est

ad locum nempe majus refectorium, ibique residuae ceremoniae juxta morem absolutae fuerunt, et DNI commissarii invitati ad hymnum Te Deum laudamus, cum conventu processionaliter ad ecclesiam (in cujus ingressu hymnus intonatus fuit, ac tubis resonantibus prius protentus) sub pulsu campanarum processerunt, ubi ducto neo-electo ad

Margin: taxa excessiva pro confirmatione 8000 fl.

Gradum majoris altaris annulus impositus est, in vero ad stallum abbatiale ductus ibique porrecto illi ab eodem D. Praeside Baculo Pastoralis installatus. Reliquis de more persolutis confectum fuit in strumentum electionis quintupliciter copiatum, unum videlicet (videlicet?): DNIS commissariis datum, alterum Viennam cum memorialibus pro confirmatione missum, tertium in monasterio relictum, quartum actibus vicariatus insertum, quintum vero suo tempore cisterium mittendum.

(Margin: taxa excessiva pro confirmatione. 8000 fl.(floren)) Demum sequebantur gratulationes et gaudiorum contestationes fratrum de feliciter peracta electione, quorum nomina lector in praecedentibus notatis fuse inveniet.

His peractis et expediendis expeditis Vienna innotuit, quod pro caesarea confirmatione petantur duo millia ducatorum in specie, qua inaudita taxa et excessiva postulatio Plassium multum consternavit, cum praedecesores RDMI DNI Abbates Andreas Trojer, et Eugenius pro sua confirmatione parum ultra tercentos florenos dederint. Supplicatum quidem fuit ad Augustissimum imperatorem pro aliqua taxa intolerabilis moderatione, est nulla secuta est remissio. Unde taxa hac 2000 ducatorum in specie, quae auri quantitas monasterio non erat, a potiori in argento cum aggio campori numerata et Vienna in auro soluta rescriptum regium, 13 mensis (?) cum quietantia subsecutum fuit. Quod RDMS DNS Pragae levans, simul juramentum fidelitatis 16 Sept.

Margin: Infulatio electi.

Apud regiam locumtenentiam in castro Pragensi deposuit, et RDMum Dominum Joannem Abbatem de Sedlicio visitatorem ac vicarium generalem pro 26 ejusdem mensis ad se infulandum Plassium invitavit, RDMOS autem Dno Hieronymum de Osseco et Christianum de S. Corona Abbates pro assistentia, qui praefata die in quam hoc anno festum S. Wenceslai et Dominica incidebat comparentes, infulatoris solemnitatem juxta caeremoniale ritaulis nostri et pontificalis Romani festivissime complenerunt, ad solatium omnium senum juvenunque novi patris filiorum, qui ut gaudia sua cordibus concepta allocutione ad neo-infulatum regni praelatum monasterii Abbatem contestarentur in eo se alterum venerari Josuen asserverabant, qui Moysi succedens praeneptum iter ad aeterna terram repromissionis populo demonstrans solem prosperitatis suae stare jubeat, donec (innimicis subactis omnibusque peractis) quae Moyses antecessor suus perficienda reliquerat (eo occumbente) inveniat partem in funiculo

distributionis, cujus participatio ejus indipsum. Et non absre Josuem in prima solemnitate
suae suspexit populus cum ipse RDMS ac AMPLMUS DNUS DNUS pro tessera et insigni
Abbatiali sibi Josuen solem stare jubenten assumere voluerit, hoc opera eius hucusque incepta
commonstrant, pluramque demonstrabunt, si Deus T. O. M. Votis nostris favens et annuens
eum nobis faveat stare solem, qui influxu suo aurea producat tempore, et non tam ferrea ac
modo experimur, ubi auri sacra fame

Margin: Unius (ten) anni expensae.

Margin: De novo tabacae regali fuse notavi anno 1737.

Invalescente tributorum, dationum, concessionum, donorum, gratuitorum, aliarumque
exactionum non est finis nec ita dicendo numerus, pro cujus rei exemplo et proba anni ampli
expensas lectori hic subnectimus, ut judicet, quam (ardrum ?) sit praeter tot dationes
monasterum in debito statu conservare aedificia continuare suppellectilem augere, fratrum
quosque satisfacere et providere necessitatibus.

Electio, confirmatio et infulatio RDMI ac AMPLMI DNI DNI Caelestini Stoy, ordinis
cisterc. In regno Bohemiae praelati, monasterii BV Mariae de Plassio Abbatis, Bohemo-
Lippae ad S. Mariam Magdalenam praepositi, monasteriorum de Wellehradio in Moravia, et
S. Corona in Bohemia patris immediati, sac. Caesarea regiaeque majestatis consilarii - -

constabat ----- 12325 fl.

Vermoeg und Tuerkensteuer ex braxata cerevisia ----- 1012 fl.

Extraordinarium ----- 3151 fl.

Subsidium Charitatum ----- 795 fl.

Decima Papalis ----- 1519 fl.

Anticipatio -----8000 fl.

Item ex Cerevisia -----1970 fl.

Ex taxa Carmium -----172 fl.

Ex Capitalibus -----669 fl.

Facit universim ----- 26 798 fl.

Anni currentis extraordinarium, ad minus erunt 3000 fl. Pro tabaca a domino annuatim
penduntur -----600 fl.

Margin: continuatio operii R. R. DNI Abbatis nostri.

His tamen non curatis praef RDMUS DNUS confidens in adjutorio divino, et industrioso
labore ac vigilantia caeptis non desistit operibus set omni possibili conatu conventus
aedificium ad suam perfectionem deducere allaborat, in quo anno currente 1739 medium

ambitum lapide quadro sterni curavit alteram partem, ac in tribus eorum ambitum (in media et superiori consignatione fenestras et portas celarum) partibus cellas perfici festinat, domum capituli in qua elegans cuppa (qualis hucusque in Bohemia in nullo conventu invenibilis est) proxime completurus, cuius supremam cuppulam seu laterninam lamina alba tegi fecit, supra quam nodus cum aeneo serpente hisce diebus nempe Junii collocandus, hac quae nunc scribo reponenda, inclusa servabit. Villam in Hubenov non tantum perficiet sed et novum hortum ibidem pilastris lapideis saepem ejusdem muniens plantare aggreditur. Abbatia partem desideratam etiam adere nolens, dispositionem pro culina interea in horti ambitu fecit. Ziebnicii necessariam parochi habitationem his diebus designavit. Kostelecii ecclesiam S. Georgii qua est filialis Planensis actu reaedificat. Augeat deus Opt. Vires et proventes, ut ea quae in corde suo complenda disponit, complere valeat pro nostro (dicestro) quam maxime, e grati posteris! Bono et comodo.

Natus est RDMUS ac AMPLMUS hic abbas noster anno 1700 die 8 Januarii in arce Wolleschnensi (prope Rakonam) ubi ujusdem D. Parens p. t. Officialis aeconomicus erat. Studi philosophiae absoluto ordinem Plassii ingressus 1716 die 18 Decembr.

A RVMO DNO def. (defuncto) Eugenio habitu novitiali inductus in (neanus ?) ejusdem anno 1717 die 27 Decemb. Professionem emisit studiis philosophicis et theologis, in quibus ultimis Pragae in collegio duplices publicas disputationes primam ex jure canonica alteram ex theologia universa habuit, absolutis primitias Rokona ubi tunc D. D. Parentes habitabant anno 1724 die i Maii celebravit. Anno 1727 ad studium juris civilis publici destinatus Pragam missus, eoque incompleto ad cathedram professoriae philosophiae evocatus et evecus, duobus annis laudabilissime et plausibiliter docuit, domum redux anno 1730 supprior constitutus est die 18 Sept. Ubi dignissime ac suavissime praecet profuit, demum anno 1736 in curam ac sortem ministerii exterioris assumptus provisor et cellarius factus, et supra pauca inventus fidelis tanquam dispensator pius prudens tandem constitui meruit supra multa Dominus factus et

Abbas Dignissimus.

Quem ut D. T. O. M. Ad multos annos incolumen servare, pro gloria sua sancta, pro ordinis incremento, monasterii utilitate, animarum concreditarum salute, pia sua gratia dignetur, omnium nunc nostrum sunt vota, et desideriorum

Finis.

Obrazová příloha

1. Lactatio S. Bernardi, Augustinus SARTORIUS: Cistercium-bis-tercium se Historia elogialis..., Vetro 1700, SVKPL. Foto: Pavel Beneš

2. **Panna Marie Mladotická**, 1460-1480, kaple Jména Panny Marie v Mladotících.

Foto: Václav Podestát

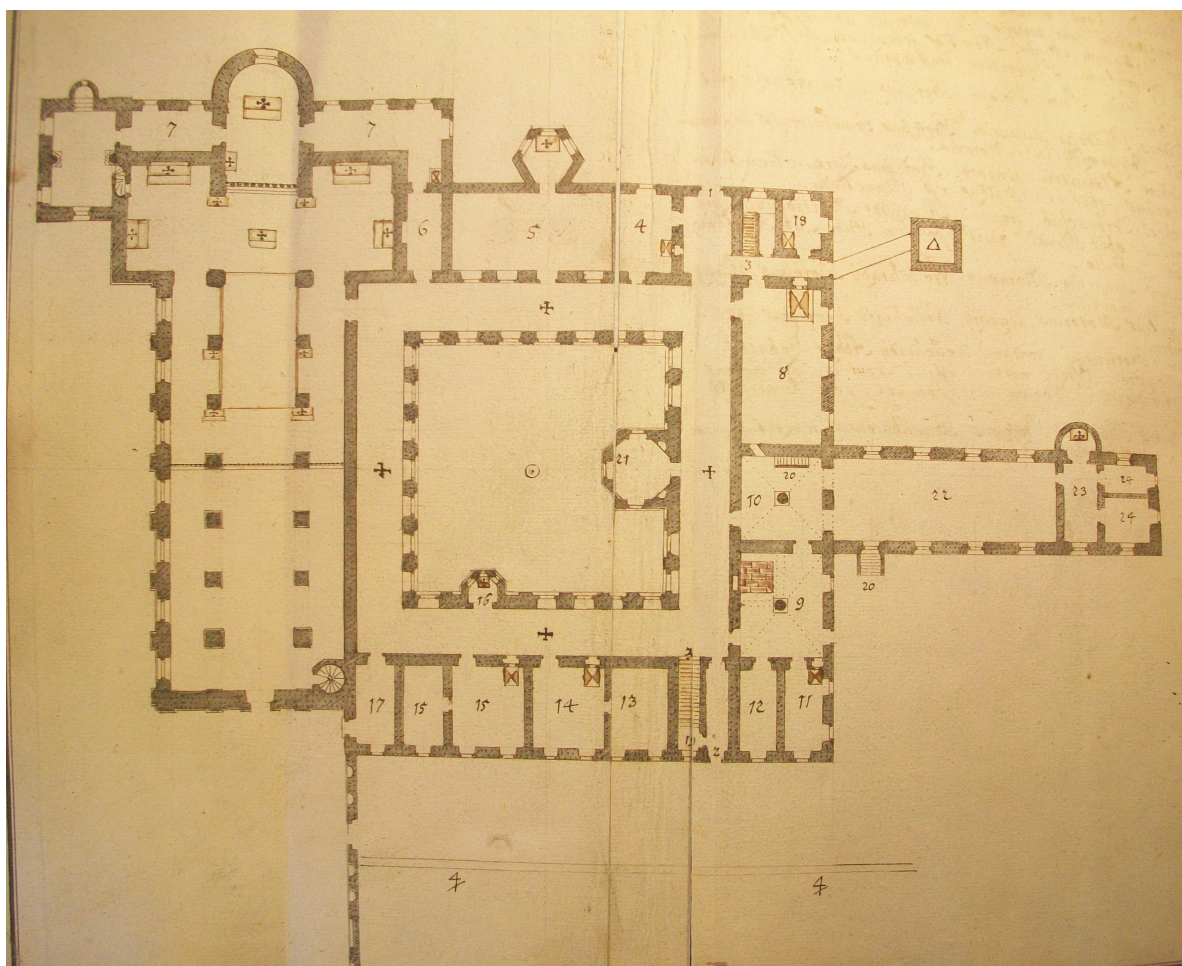
3. **Panna Marie Týnecká**, kolem 1510, původně kostel Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici, dnes kostel sv. Petra a Pavla v Kralovicích. Foto: Václav Podestát

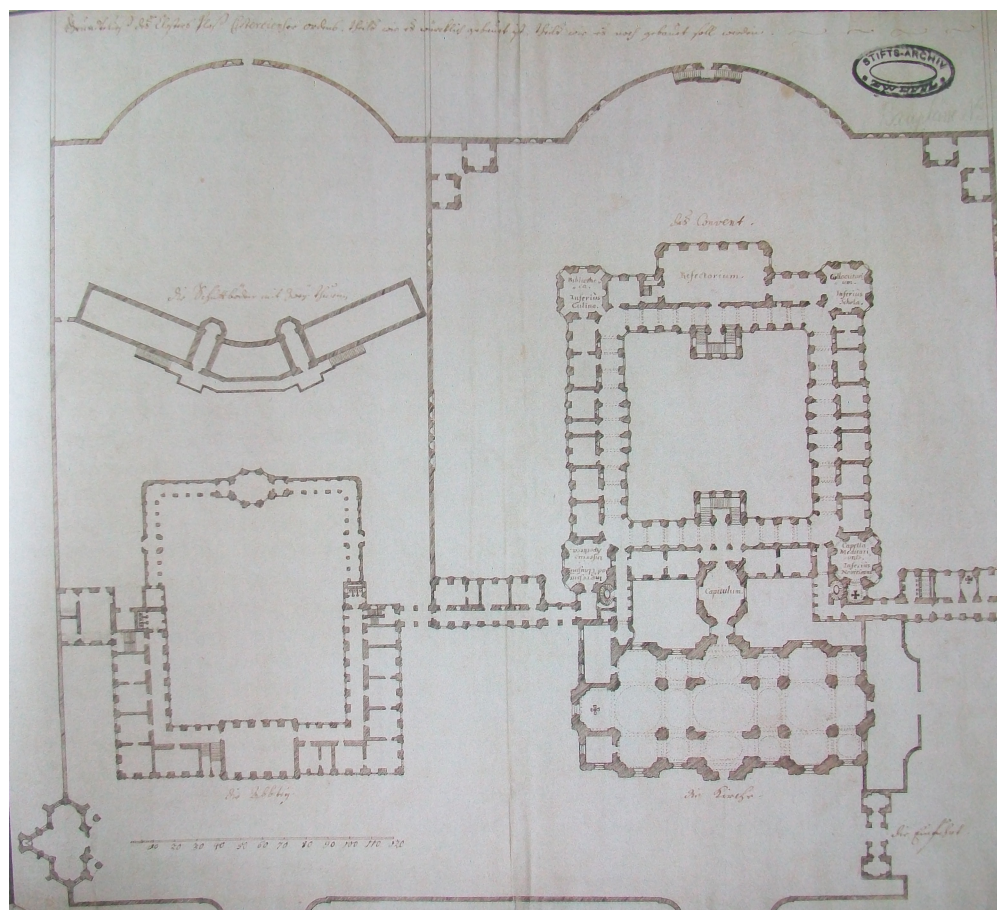

4. Šnekové schodiště, J. B. Santini-Aichel, jihozápadní křídlo konventu v Plasích. Foto: Pavel Beneš

5. **Půdorys raně barokního konventu**, Lapis sepulchralis fundatoris et benefactorum aliorumque memorabilium Monasterii B. V. Marie de Plassio Anno MDCCXLIV a fundatione jubilaeo 600 nonullis suis memoriis renovatus a F. Benedicto Schepl, 1744, sign. B IV. 8, inv. č. 196, ev. č. 81, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949. Foto: Pavel Beneš

6. Ideální urbanistický plán klášterního areálu v Plasích, patrně před 1710, převzato z Andrea STECKEROVÁ/ Štěpán VÁCHA (ed.): Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách, Plzeň 2015, 317. Foto: Pavel Beneš

R I T U S

*Quo fuit Benedicta Capella S. P.
Benedicti in Novitiatu Novi Conventus
A. 1728. 14. Augusti .*

7. **Titulní strana spisu RITUS**, Soubor drobných spisů, 1727-1730, fond Archiv fary v Plasích, inv. č. i. 5-18, fond Archiv fary v Plasích, SokA Plasy, Foto. Pavel Beneš

RITUS

Quo fuit Consecratum Altare in
Capella S. P. Benedicti in Novitiatu
A. 1730. Die 15. Februarij, in Festo S.
Justini Sacerdotis, et S. Jovita Diaconi
Fratrum, à Reverendissimo, ac Amplissi^{mo}
DD. Evgenio Abbate Plassensi, Visitato-
re, ac Vicario Generali ~

8. Spisek RITUS, Soubor drobných spisů, 1727-1730, fond Archiv fary v Plasích, inv. č. i. 5-18, fond Archiv fary v Plasích, SokA Plasy. Foto: Pavel Beneš

9. **Noviciátní kaple sv. Benedikta**, před 1727, J. B. Santini-Aichel, jihozápadní část plaského konventu. Foto: Pavel Beneš

10. **Sv. Scholastika v nebeské slávě**, nástropní freska v noviciátní kapli sv. Benedikta, J. A. Pink. Foto: Pavel Beneš

11. Proboštství a kostel Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici, ideální stav, Martin Prusík (doložený v letech 1770-1815), ZČM, inv. č. G 261. Foto: Václav Podestát

12. **Proboštství a kostel Zvěstování Panny Marie v Mariánské Týnici**, J. B. Santini-Aichel, 1711-1757. Foto: Václav Podestát

13. **Kaple Jména Panny Marie v Mladotíčov**, J. B. Santini-Aichel, 1708-1710. Foto: Václav Podestát

14. Znak opata Tyttla na měděné desce, 1731, depozitář plaského kláštera. Foto: Pavel Duchoň

**APPLAUSUS
EUCCHARISTICUS
REVERENDISSIMO AMPLISSIMO
DOMINO DOMINO
EUGENIO
TYTTL**

*Sacri Ordinis Cisterciensis
In Regno Bœmia Pralato,
Regij Monasterij B.V.M. de Plassio
Abbati Dignissimo,
Ad Sanctam Mariam Magdalenam Bœmo-Lippæ
Preposito,
Regionum Monasteriorum Wellehrady et S. Coronæ
Patri Immediato,
Ejusdemque Sacri Ordinis per Bœmiam,
Moraviam, et utramque Lusatiam,
Visitatori ac Vicario Generali*

ARCHITECTO
*Labentis Sæculi Famosissimo.
Domino Domino
Patri Venerandissimo.*

15. **APPLAUSUS EUCCHARISTICUS**, Gratulační sborníky věnované opatu Tyttlovi, 1736, sign. NAD 497, fol. 4, fond Farní úřad Plasy, SokA Plasy. Foto: Pavel Beneš

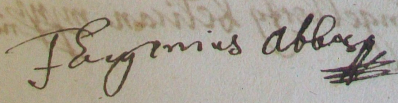
+

Sub Rmo Dno Eugenio Tyttl Abbate.

Professio Fr: Benedicti Scheppl Bohemi Einsidlensis nati 1678. 23 Maij.

Ego Frater Benedictus Scheppl Laicus, promitto Stabilitatem meam,
Conversionem morum meorum, & Obedientiam secundum Regulam San-
cti Benedicti Abbatis, coram Deo, & omnibus Sanctis ejus, quorum Reli-
quia hic habentur; in hoc loco, qui vocatur Plasz Cisterciensis Ordinis,
constructo in honorem Beatissimae Dei Genitricis, semperg, Virginis
Mariae, in praesentia Rmi Dni Eugenij Tyttl de Plasz Abbatis.
Actum Anno Dni 1699. Die 13 Septembris.

+ +

Eugenius abbas F. Benedictus Scheppl.

16. Slib Benedicta Scheppla, Kniha slibů plaského kláštera, 1699-1785, sign. B IV. 6, inv. č. 194, ev. č. 79, fond Řád cisterciáků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice. Foto: Pavel Beneš

Et tandem, sed sero.

Velox In coelum Ventis Ascende Secundis
 Velox In coelum Ventis Ascende Secundis
 Velox In coelum Ventis Ascende Secundis

Ex Videas Gratias Eugeni Numen In astris
 Ex Videas Gratias Eugeni Numen In astris
 Ex Videas Gratias Eugeni Numen In astris

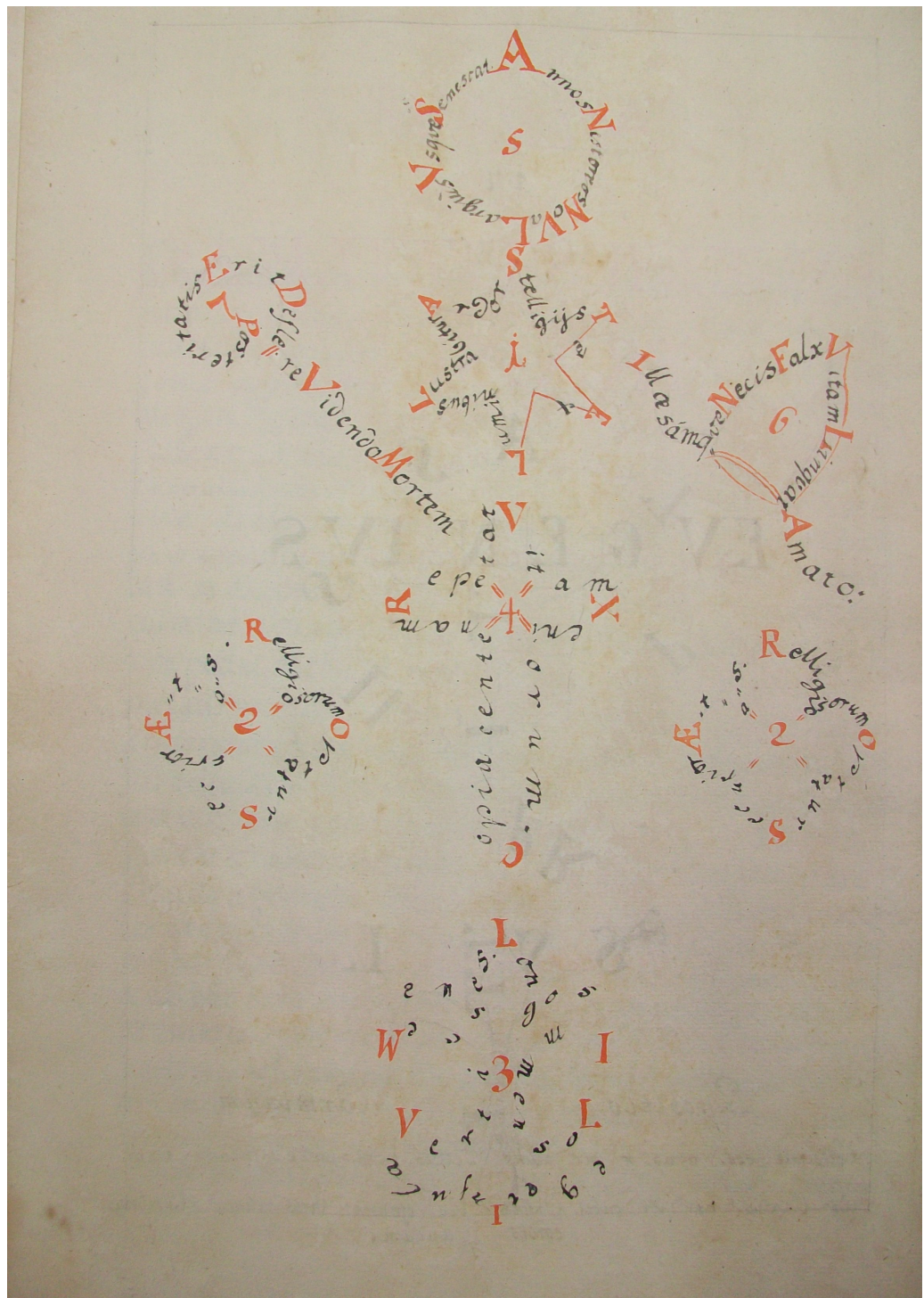
Eugeni Tibi **V**idegenu Tibi **V**no vult **V**
Vota de **V** Tibi sume pre **V**, Tibi **V**deperenn **V**
Gratum **V** tribuam, quoniam de **V**inclytis **V**
Europæ, **V**ram qua vallis valde **V**usca **V**
Nunc semper **V**is exopto: ut **V**ore viva **V**
Incolumis de **V**este meus, neque **V**ruat illu **V**
Vique de **V**eteum sine fine **V**ona beat **V**
Syderis; hoc exstructa pre **V** dignissima vis **V**.

17. EUGENIUS VIVAT DIU, Gratulační sborníky věnované opatu Tyttlovi, 1736, sign. NAD 497, fol. 4, fond Farní úřad Plasy, SokA Plasy. Foto: Pavel Beneš

19. **Expositio Signorum Et Species Versuum in Acrostichis Super Insigne et Scutum Reverendissimi ac Amplissimi Domini Domini Abbatis EUGENII**, Gratulační sborníky věnované opatu Tyttlovi, 1736, sign. NAD 497, fol. 4, fond Farní úřad Plasy, Soka Plasy. Foto: Pavel Beneš

20. Pečet' z vizitačních pramenů generálního opata Nicolause III. Larchera, 1699, Vicarialia 1699, Al. 171, 114, fond Řád cisteriácků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice, Foto: Pavel Beneš

21. **Pečet' se znakem opata Tytla**, záznam z roku 1725, Acta Vicarialia 1725, AII.2a,116, fond Řád cisteriácků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice. Foto: Pavel Beneš

22. Pečet z listu genenálního opata Andochia Pernota, 1737, A II. 2n, 116, fond Řád cisteriácků Osek 1207-1949, SOA Litoměřice. Foto: Pavel Beneš

